

YSTÄVYYTTÄ JA EPÄLUULOJA

Suomen Tallinnan suurlähetystön välittämä kuva

Suomen ja Viron suhteista 1924 - 1925

Oulun yliopisto

Historiatieteet

Historian Pro gradu -tutkielma

19.5.2020

Tommi Kujala

SISÄLLYS

HISTORIALLINEN TAUSTA	4
TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA METODIT	9
TUTKIMUSTILANNE	11
1. POLIITTISTA REALISMIA YSTÄVYYDEN KUSTANNUKSELLA	13
1.1 Tallinnan erityisasema	13
1.1.1 Lähetyksen rooli Suomen ulkomaanedustuksessa	13
1.1.2 Ensimmäisiä käsityksiä naapureista.....	15
1.1.3 Heimoveljeyden merkitys ystävällisiin suhteisiin	17
1.2 Voimakasta politiikkaa ja vaikutusyrityksiä.....	19
1.2.1 Nuori Erkki tarttuu toimeen	19
1.2.2 Maareformi aiheuttaa eripuraa	20
1.2.3 Kaksi näkökulmaa maareformiin	25
1.3 Tilaisuus positiiviseen suomalaiseen ulkopolitiikkaan	30
1.3.1 Helsingin pääministerikonferenssin valmistelu	30
1.3.2 Suunnitelmat sotilaallisen yhteistyön aloittamisesta.....	32
1.3.3 Heimokansan tukala taloustilanne	36
1.3.4 Heimoveljeys – voimavara vai suhteiden jarru?.....	40
YHTEENVETO	48
2.VIRON MERKITYS JÄÄ VÄHÄISEKSI	48
2.1 Lohduttomat näkymät Virossa	49
2.1.1 Tallinnan merkitys tiedustelukeskuksena	49
2.1.2 Lähetystö seurasi suurvaltojen politiikkaa.....	52
2.1.3 Kommunistien kiihtyvä toiminta ja vallankaappausyritys	55
2.2 Toivonpilkahdus ja pettymyksiä	60
2.2.1 Toiveita liittokysymyksen käsittelystä	60
2.2.2 Positiivisia piirteitä Viron tilanteen kehityksessä	63
2.2.3 ”Kuin parhain päivänpaiste keskellä synkkiä pilviä” - Presidentti Relanderin matka Vieroon	66
2.2.4 Suhteet viilenevät jälleen	69

2.3 Pettynyt lähettiläs	72
2.3.1 Pustan ero	72
2.3.2 Turhautunut Holsti ja luottamuspula ulkoministeriön kanssa	73
2.3.3 Suomen ja Viron välit jäävät viileiksi	78
YHTEENVETO	79
LOPPULAUSE	81
LÄHDELUETTELO	83
I Painamattomat lähteet.....	83
II Painetut lähteet	83
III Tutkimuskirjallisuus	83

HISTORIALLINEN TAUSTA

Baltia liitettiin Venäjään vuosisata ennen Suomea Suuren Pohjan sodan seurauksena. Liitetyt alueet muodostuivat kolmesta provinssista: Virosta, Liivinmaasta ja Kuurinmaasta ja tsaari Pietari I säilytti Baltian autonomian. Ruotsin vallan aikana muotoutunut balttilaisen aatelin itsehallinnollinen erityisasema jäi voimaan ja saksa säilyi virallisena kielenä Uudenkaupungin rauhassa 1721. Balttilaisen aatelin valta säilyi Virossa käytännössä itsenäistymiseen asti, vaikka sitä rajoitettiin vuonna 1881.¹

Suomi sai autonomisen aseman Venäjän keisarikunnassa ja sille kehittyi varhain vahvoja valtiollisia piirteitä senaatin ja valtiopäivien muodossa. Suomi liitettiin Venäjään Ruotsin ja Venäjän välillä 1808 syntyneen sodan seurauksena ja Porvoon maapäivillä maaliskuussa 1809 Suomi antoi uskollisuudenvalansa Venäjän keisari Aleksanteri I:lle.² Suomen Viroa vahvempi valtiollinen asema Venäjän yhteydessä ja kansan vapaamat olot loivat edellytykset Suomen vahvemmalle valtiolliselle kehitykselle ja nopeammalle kansallisen identiteetin muodostumiselle.

Suomalaiset ja virolaiset ovat luultavasti aina tienneet toistensa olemassaolosta ja vankinta tieto on ollut maantieteellisen läheisyyden vuoksi Etelä-Suomessa ja Pohjois-Virossa. Syvälistä tietoa naapurimaasta on ollut vain harvoilla ja se on luonut edellytykset varsin stereotyyppisen kuvan muotoutumiselle. Naapurikuvaan ei ole kuitenkaan liittynyt vääristymiä tai ristiriitaisuuksia ja se on ollut lähinnä neutraali ennen kansallisuusaatteen nousua, joka synnytti myös aiempaa suuremman tarpeen luoda kuva niin omasta kuin naapurimaidenkin kansoista.³

1800-luvun puolivälissä sekä Suomessa että Virossa ryhdyttiin luomaan omaa kansakuntaan pohjautuvaa identiteettiä. Suomen yhteiskunnallinen, taloudellinen ja kulttuurinen elämä oli edistynyt Viroa nopeammin ja se loi otollisen tilanteen ihailevan Suomi-kuvan synnylle Virossa. Suomi sai maiden kahdenkeskisissä suhteissa sille usein liitetyn ison veljen aseman ja se loi historiallisen perustan hieman epäsuhtaisille väleille. Virossa oli kova tarve hakea esikuvaa Suomesta, mutta suomalaisten kiinnostus Viroa

---

¹ Karjahärm 1997, 34.

² Jussila 2009, 11–17.

³ Alenius 1997, 13–15.

kohtaan oli vähäisempää eikä sille ollut samanlaista tarvetta.⁴ Suomalaiseen kansallishenkiseen ajatteluun liittyi vahvasti ajatus suomensukuisista heimoista. Kalevala vaikutti vahvasti suomalaiseen kansallismieliseen ajatteluun ja myös vahvasti Itä-Karjalan asemaa suomalaisena heimoalueena.

Suomen Viro-kuva tarkentui 1800-luvun puolivälistä eteenpäin, mutta heimokansallisten harrastusten parissa toimineiden suomalaisten kiinnostus oli paljon vahvemmin suuntautunut Itä-Karjalaan. Suomalaiset kokivat olevansa asemassa, jossa heillä oli eräänlainen sivistyksellinen lähetystyö suhteessa heimokansoihin ja vähitellen 1900-luvulle tultaessa Virossa pantiin merkille suomalaisten ylenkatsova asenne. Vuosisadan alussa voimistunut sosialistinen liikehdintä ei varsinaisesti muuttanut myönteistä Suomi-kuvaa, mutta vasemmistopiireissä ihailun kohteeksi nousi erityisesti Suomen työkansa. Virolaisten Suomi-kuva oli liian ihannoiva eikä se voinut säilyä sellaisenaan, koska todellisuus ja mielikuva eivät vastanneet toisiaan. Silti mielikuvan positiivinen pohja ei murtunut. Ensimmäisen maailmansodan alkaessa Suomen ihannointi esikuvana ei ollut enää täysin erottamaton osa virolaisten isänmaallista toimintaa.⁵

Venäjän lokakuun vallankumouksen jälkeisessä tilanteessa sekä Suomelle että Virolle avautui tilaisuus irrottautua entisestä emämaasta Venäjältä. Suomi itsenäistyi 6.12.1917. Suomi sai bolševikkien tunnustuksen itsenäisyydelleen, koska Lenin uskoi Suomen tunnustuksen kannustavan Suomen työväkeä vallankumoukseen ja myöhempään liittymiseen Neuvosto-Venäjään.⁶ Suomi ajautui pian sisällissotaan, joka päättyi valkoisen osapuolen voittoon keväällä 1918.⁷

Viro julistautui itsenäiseksi 24.2.1918 venäläisten joukkojen vetäytyessä saksalaisten tieltä. Viron väliaikainen hallitus Konstantin Pätsin johdolla oli vallassa käytännössä vain yhden päivän, koska jo 25.2. Tallinnaan tunkeutuneet saksalaisjoukot ottivat vallan käsiinsä. Maa jäi saksalaisten miehityksen alaiseksi syksyyn 1918 asti ja hallituksen toiminta saattoi alkaa vasta 11.11.1918, kun Saksa vetäytyi Baltiasta.⁸ Ennen Saksan

---

⁴ Alenius 1997, 16.

⁵ Alenius 1997, 17–22.

⁶ Hentilä 2009, 102–106.

⁷ Hentilä 2009, 108–116.

⁸ Zetterberg 1977, 62.

romahdusta Suomen saksalaissuuntaus hälvensi virolaisten sympatioita suomalaisia kohtaan. Joitain valtioliittoehdotuksia kuitenkin esitettiin virolaisten toimesta ja niiden ajateltiin lieventävän ankaraksi koettua miehitysaikaa Virossa.⁹ Sisällissodan pyörteissä olleessa Suomessa poliittinen liikkumavara oli kuitenkin saksalaissuuntauksen takia vähäinen ja Viron asia vaiettiin kuoliaaksi Paasikiven senaatissa. Suomessa ei tiedetty käytännössä mitään Viron tapahtumista vuoden 1918 kevään ja kesän aikana.¹⁰ Elokuussa 1918 Suomi perusti Tallinnaan konsulinviraston ja se välitti tietoja mm. virolaisten kaksoisvaltiohaaveista. Virolaiset omaksuivat olosuhteiden pakosta syksyllä 1918 aiempaa saksalaisystävällisemmän linjan, koska huoli Neuvosto-Venäjältä kasvoi, kun Saksan miehitysvalta heikkeni maassa.¹¹

Saksan romahduksen jälkeen syksyllä 1918 Viroa uhkasi puna-armeija. Neuvostohallitus mitätöi keskusvaltojen kanssa solmitun Brest-Litovskin rauhan 13.11.1918 ja puna-armeija aloitti hyökkäyksen Baltiassa pian tämän jälkeen.¹² Viro kääntyi ulkomaiden puoleen ja lähetti valtuutettunsa myös Suomeen hakemaan apua. Suomi vastasi Viron avunpyyntöön ja päätti 1918 joulukuussa lähettää vapaaehtoisia Viron auttamiseksi. Iso-Britannia oli myös lähettänyt laivasto-osaston Itämerelle. Suomessa asiaa järjestelemään muodostettiin Viron Auttamisen Valtuuskunta ja ensimmäiset suomalaiset vapaaehtoiset olivat Tallinnassa jo 1918 joulukuussa.¹³

Varsinaista sotilaallista panosta suuremmaksi osoittautui virolaisten keskuudessa suomalaisten joukkojen moraalialia kasvattanut vaikutus. Tilanne rintamalla oli jo kääntymässä parempaan suuntaan ennen suomalaisten tuloa. Viro oli kiitollinen lähetetystä avusta, mikä oli omiaan antamaan alkusysäyksen maiden väliselle lähentymiselle. Viron auttamisen motiivina olivat pääasiassa reaalipoliittiset syyt. Suomen turvallisuuspoliittisen aseman kannalta oli oleellista, että Suomenlahden etelälaidalla olisi ystävällismielinen valtio. Lisäksi Viron auttaminen antoi juuri

---

⁹ Zetterberg 1977, 85.

¹⁰ Zetterberg 1977, 100–101.

¹¹ Zetterberg 1977, 116–117.

¹² Zetterberg 1977, 132.

¹³ Zetterberg 1977, 150–161.

itsenäistyneelle ja sisällissodassa ryvettyneelle Suomelle myös poliittisia pisteitä ja auttoi maata parantamaan suhteita entente-valtioihin.¹⁴

Suomalaisten osallisuudesta Viron vapaussotaan muodostui maiden suhteita ajoittain hiertävä kysymys, kun ajoittain avun painoarvoa haluttiin Suomessa korostaa ja sen varjolla haettiin etuja esimerkiksi Viron talouselämässä. Viro taas koki asian vaikeaksi, koska se ei luonnollisesti halunnut korostaa liikaa suomalaisten osuutta sen omin voimin käymässä kamppailussa, joka jatkui vielä pitkään suomalaisten joukkojen kotiuttamisen jälkeen.¹⁵

Suhtautuminen saksalaisiin oli yksi iso Suomen ja Viron kahdenkeskisiä välejä hiertänyt tekijä. Ensimmäiseksi suomalaiseksi diplomaattiedustajaksi Tallinnaan nimitettiin 8.3.1919 Alfred Oswald Kairamo. Hänen valintansa tehtävään osoittautui pian virheeksi, koska Kairamon sympatiat olivat vahvasti Saksaan suuntautuneet. Kairamon nähtiin toimivan maareformiasiassa saksalaisen aatelin puolella, joten hänen oli mahdoton saavuttaa virolaisten luottamusta.¹⁶ Kairamon jätettyä eronpyyntönsä 6.7.1919 hänen paikalleen tuli Suomen väliaikaisena edustajana Erkki Reijonen.¹⁷ Reijosen aikana diplomaattisuhteet vakiintuivat ja Suomen hylkäämä saksalaissuuntaus antoi kahdenkeskisille väleille paremman pohjan.

Vuodenvaihteen 1918 – 1919 tilanteessa kansojen väliset mielikuvat sopivat erinomaisesti poliittiseen tarpeeseen. Suomella oli reaalipoliittinen tarve auttaa Viroa. Lehdistö täyttyi heimokansan avuntarpeesta kertovista artikkeleista, mikä auttoi kansan tuen saamisessa Viron avustamiseksi ja vapaajoukon nopeassa kokoamisessa. Virossa ihaileva Suomi-kuva auttoi avun hankkimisessa ja poliittisen tuen saamisessa itsenäisyyskamppailulle. Lehdistön välityksellä ajatus Suomen ja Viron heimosuhteesta vahvistui ja tavoitti samalla aiempaa suuremman yleisön. Mielikuvalla oli pitkä historiallinen tausta, mutta otollinen poliittinen tilanne teki siitä entistä merkityksellisemmän. Julkisuudessa nousi otollisissa olosuhteissa keskiöön heimosukulaisuus ja -veljeys, jotka olivat osa suomalaisten Viro-kuvan positiivisia,

---

¹⁴ Zetterberg 1977, 172–180.

¹⁵ Zetterberg 1977, 172–180.

¹⁶ Zetterberg 1977, s. 187–189.

¹⁷ Zetterberg 1977, s. 191–192.

samankaltaisuutta korostavia, puolia. Tämä sai Viron itsenäistymiskamppailun aikana kohtuuttoman suuren painoarvon siihen nähden, että Viron merkitys Suomen heimokansana ei ollut niinkään merkittävä. Ongelmallista oli myös se, että suomalaiseen heimoajatteluun sisältyi ajatus Suomen johtavasta roolista. Mielikuva palvelee tarkoitusta ja Viron tarve tukeutua Suomeen säilyi 20-luvun edetessä vahvana. Suomessa mielikuvalle ei ollut yhtä elintärkeää tarvetta.

Tarton rauha Viron ja Neuvosto-Venäjän välillä astui voimaan 20.2.1920.¹⁸ Suomen ja Neuvosto-Venäjän välillä rauhansopimus allekirjoitettiin 14.10.1920.¹⁹ Sekä Viron että Suomen solmimat rauhansopimukset olivat varsin edullisia uusille valtioille, mikä heijasteli Neuvosto-Venäjän sen aikaista heikkoutta.

Virossa saksalaismiehityksen aika oli ollut ankara, kun taas Suomenlahden pohjoispuolella saksalaiset olivat olleet liittolaisia ja Suomeen kaavailtiin saksalaista kuningasta ennen kuin Saksan tappio maailmansodassa teki siitä poliittisen mahdottomuuden.

Virossa baltilaissaksalainen aateli oli vuosisatoja ollut sortaja ja maassa oli vahvoja antipatioita saksalaisia kohtaan. Huomattava on myös se, että ensimmäisessä maailmansodassa jopa 100 000 virolaista osallistui sotaan Venäjän armeijassa²⁰, kun taas Suomessa itsenäistymisen yhtenä moottorina toimi Saksassa koulutuksen saanut jääkäriiliike.²¹ Suomessa ei ollut asevelvollisuutta, mutta se, että laitton ja separatistinen jääkäriiliike houkutteli enemmän suomalaisia nuoria kuin Venäjän armeija, kertoo paljon ilmapiiristä, mikä Suomessa vallitsi suhteessa Venäjän keisarikuntaan. Virolaisten voidaan taas hyvällä syyllä sanoa olleen lojaaleja alamaisia ainakin suomalaisiin verrattuna. Suomen sisällisota vahvisti venäläisvastaista ajattelua ja venäläisyydestä muodostui itsenäistyneessä Suomessa toiseus, jonka kautta suomalaiset hahmottivat itsensä kansakuntien joukossa. Lehdistöissä venäläisvastaisuus oli vahvasti esillä ja Akateeminen Karjala Seura vaikutti 20-luvulla vahvasti venäläisvastaisen ilmapiirin syntymiseen.

---

¹⁸ Harjula 2009, 231.

¹⁹ Hentilä 2009, 139.

²⁰ Zetterberg 2007, 487–488.

²¹ Karjahärm 1997, 53.

TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA METODIT

Työssäni tutkin Suomen ja Viron välisiä suhteita Tallinnan suurlähetystön välittämien poliittisten raporttien avulla. Työni tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

Mitkä olivat keskeiset raportoinnin aiheet Tallinnan lähetystössä 1924 - 1925? Mitä motiiveja raporttoijilla mahdollisesti oli raportoida tietyistä asioista tietyllä tavalla? Millainen kuva maiden kahdenkeskisistä suhteista välittyy raporttien perusteella?

Millaisia mielikuvia raporttien kirjoittajilla oli virolaisista ja Virosta tuona aikana ja millaisena virolaisten Suomi-kuva näyttäytyy? Miten mielikuvat näkyvät harjoitetussa politiikassa?

Ensimmäisenä tutkimustehtävänä on luoda yleiskuva Suomen ja Viron välisistä suhteista poliittisten raporttien perusteella. Käyn läpi kirjoitetut poliittiset raportit historiallis-kvalitatiivisella menetelmällä. Oletuksena on, että raporttien välittämä informaatio kuvastaa myös maiden välisten suhteiden laatua ja sitä, mikä oli Viron asema Suomen ulkopolitiikassa käsittelemäni ajanjakson sisällä. Poliittiset raportit ovat hyvä lähde, koska niiden ensisijainen tarkoitus oli tuoda ilmi kaikki, millä saattoi olla merkitystä Suomen valtioeduille. Raporttien sisältöön vaikuttivat ulkoministeriön linjaukset ja toiveet, mutta ne heijastivat myös kirjoittajansa näkemyksiä. Tarkasteltavana on siis myös henkilökohtaiset painotukset ja motiivit, joita raportit ilmentävät.

Tutkin aihetta myös historiallista mielikuvatutkimusta apuna käyttäen. Tarkoitukseni on tutkia miten raportit kuvastavat kansojen mielikuvia toisistaan ja oliko mielikuvilla vaikutusta käytännön politiikassa.

Mielikuva on pidempikestoisempi ja pysyvämpi kuin mielipide. Se on yksinkertaistus asiasta, jota se kuvaa. Yksityiskohdat suodattuvat helposti pois mielikuvista. Ihminen hyväksyy helpommin viestejä, jotka tukevat olemassa olevaa stereotypiaa. Oudoista asioista tai ihmisistä muodostuvat mielikuvat ovat yleensä kielteisiä. Oudoista kulttuureista muodostuneissa mielikuvissa mielikuvien ominaisuudet erottuvat selkeämmin kuin tuttuja kulttuureja tai ihmisiä koskevissa.²² On siis oletettavaa, että

---

²² Fält 2002, 9.

mielikuvien ominaisuudet ovat aineistossa vaikeasti löydettävissä. Tämä muodostaa haasteen tutkimukselle.

Mielikuvat ovat varsin pysyviä, mutta suuret ja dramaattiset muutokset voivat muuttaa niitä etenkin, jos ne herättävät vahvoja tunteita. Piilevät kuvat eivät muutu helposti. Mielikuvatutkimus tutkii kuvan luoja tai haltijaa, ei varsinaisesti mielikuvan kohdetta. Miten kuva on luotu, mitä tarkoitusta se palvelee, mitä muutoksia siinä on tapahtunut ja mitä edellä mainitut asiat kertovat kuvan luojasta.²³

Suomalaisten ja virolaisten maantieteellinen ja kulttuurinen etäisyys on varsin pieni eikä esimerkiksi väärän tiedon pohjalta muodostuneita mielikuvia ole helposti syntynyt. Ajanjakson aikana suhteet olivat vakiintuneet ja kasvavan kanssakäymisen myötä myös molemminpuoliset tiedot naapurimaan oloista olivat kasvaneet.

Poliittiset raportit ovat haastava lähdemateriaali mielikuvatutkimukselle. Raporttien tarkoitus oli tiedottaa, mikä jo lähtökohtaisesti ohjasi kirjoittajaa neutraalin ilmaisun suuntaan. Toisaalta poikkeukset ja ajoittaiset henkilökohtaiset purkaukset ovat sitäkin mielenkiintoisempia, kun ne löytyvät tällaisesta aineistosta. Raporttien välittämä mielikuva oli poliittisen eliitin mielikuva suunnattuna päätöksenteon ylimpään portaaseen. Tiedon tuottajalla oli tavalliseen kansalaiseen nähden ylivoimainen määrä informaatiota, jonka pohjalta mielikuva rakentui. Tavallisen kansan mielikuva rakentui aivan erilaisista lähtökohdista. Ei ole kuitenkaan syytä olettaa, että raportin luoja olisi neutraali havainnoija ja puolueettoman informaation välittäjä. Raportit heijastavat siis kirjoittajiensa maailmankuvaa ja mielipiteitä.

Viime kädessä oli raportin oman harkinnan varassa, minkä hän koki oleelliseksi tiedottaa takaisin kotimaahansa. Diplomaatit joutuivat analysoimaan saamaansa informaatiota tilanteessa, jossa kaikki oli epävarmaa ja huhut kiertelivät. Ohjeistus raportoinnista oli hyvin ylimalkaista, mutta yleisesti ottaen lähettiläät tuntuivat ymmärtävän tehtävänsä, vaikka usein toivottiin selkeämpiä ohjeistuksia. Raportoinnin yleiset suuntaviivat ja muodollisuudet vakiintuivat pian ja 20-luvun alkuvuosina raportointi oli saanut jo varsin rutinoituneen luonteen. Suomen ensimmäisen Tallinnan lähettilään Erkki Reijosen aikana esimerkiksi raportin arkaluontoisuutta kuvaavat termit

---

²³ Fält 2002, 9.

olivat vielä lähettiläälle hieman epäselviä, mutta Holstin ja Erkon aikana ne olivat jo vakiintuneet. Tämä osoitti, että edustustojen työntekijöiden käsitys tehtävistään ja niiden muodollisuuksista oli selkiytynyt ja toiminta oli saanut rutinoituneemman ja ammattimaisemman luonteen. Raporttien sisältöön kiinnitettiin tutkimukseni aikarajauksen sisällä kasvavaa huomiota ja niistä oli kehittynyt vakiintunut tiedottamisen muoto.

TUTKIMUSTILANNE

Suomen ja Viron suhteita maailmansotien välisenä aikana on tutkittu Suomessa yleisesti lähtökohdista, jotka ovat määräytyneet Suomen historian kannalta merkittävänä pidettyjen tapahtumien kautta. Suomalaisia tutkijoita kiinnostaneita teemoja ovat olleet esimerkiksi reunavaltioyhteistyö, suomalaisten vapaaehtoisten osallistuminen Viron vapaussotaan ja kieltolain aikainen alkoholin salakuljetus Suomeen Viron kautta. Viron roolia mahdollisena liittolaisena on käsitelty osana Suomen sotaa edeltävistä turvallisuuspolitiikkaa.

Tutkimukseni aikarajauksena toimii puolentoista vuoden mittainen ajanjakso kesästä 1924 vuoden 1925 loppuun. Ajanjakso on jäänyt aiemmassa tutkimuksessa vähälle huomiolle. Suomen ulkopoliittinen suunta oli kääntymässä Skandinavian suuntaan ja reunavaltio politiikka oli tulossa tiensä päähän. Aikarajauksen sisälle ajoittuu siis eräänlainen murrosvaihe. Tämä ajanjakso tarjoaa hyvän mahdollisuuden syventyä problematiikkaan, joka on usein leimannut maiden välisiä suhteita. Suomen ja Viron yhteistoiminta siirtyi vuodesta 1926 eteenpäin vahvemmin Kansainliiton puitteissa tapahtuvaan politiikkaan reunavaltioiden konferenssijärjestelmän murtuessa. Raportit on järjestetty arkistossa omaksi kokonaisuudekseen. Osa raporttien liitteistä löytyy salaisen kirjeenvaihdon yhteydestä.

Seppo Zetterbergin väitöskirja *Suomi ja Viro 1917-1919: poliittiset suhteet syksystä 1917 reunavaltio politiikan alkuun* on yksi tärkeimmistä Suomen ja Viron valtiollisten suhteiden historiallista taustaa kartoittavista tutkimuksista. Se auttaa osaltaan luomaan taustan myös omalle tutkimukselleni. Väitöskirjansa lisäksi Zetterberg on kirjoittanut uransa aikana useita Viroa koskevia tutkimuksia.

Vesa Holmin liseniaattityö *Balttilainen vai skandinaavinen suuntaus? Baltian asema Suomen ulkopoliitikassa vuosina 1925-1934* käsittelee Suomen ulkosuhteita Baltian maihin. Tutkimus valottaa hyvin Viron osuutta Suomen ulkopoliitikassa.

Heikki Roiko-Jokelan toimittama *Virallista politiikkaa - epävirallista kanssakäymistä: Suomen ja Viron suhteiden käännekohtia 1860-1991* on artikkeleista koostuva teos Suomen ja Viron välisistä suhteista. Teos käsittelee aihettaan mielikuvien, politiikan ja kulttuurin kautta. Artikkelit käsittelevät tutkimukseni kannalta oleellisia teemoja ja maiden välisten suhteiden problematiikkaa.

Kari Aleniuksen, Olavi K. Fältin ja Seija Jalagin toimittama *Looking at the other - Historical study of images in theory and practise* on historiallista mielikuvatutkimusta käsittelevä teos. Se koostuu artikkeleista, joissa käsitellään mielikuvia eri kansojen ja kansallisuuksien välillä. Kari Aleniuksen artikkeli *The Images of Neighbours: Estonians and their Neighbours* käsittelee tutkielmani kannalta oleellisia asioita kuten naapurimielikuvia²⁴ ja niiden erityispiirteitä. **David Ratzin** *Study of Historical Images* on myös yksi historiallista mielikuvatutkimusta käsittelevä artikkeli, johon tukeudun työssäni.

Työni lähteinä toimivat raportit ovat ulkoasiainhallinnon tuottamia ja aihetta käsittelevä tutkimuskirjallisuus on tarpeellista. **Arto Mansalan** ja **Juhani Suomen** toimittama *Suomalainen diplomaatti: muotokuvia muistista ja arkistojen kätköistä* käsittelee suomalaisia diplomaatteja. **Osmo Mannisen** ja **Raimo Salokankaan** *Eljas Erkko: Vaikenematon valtiomahti* käsittelee yhtä raporttien laatijaa, Eljas Erkköä. **Heikki Roiko-Jokelan** väitöskirjassa *Ihanteita ja reaali politiikkaa: Rudolf Holstin toiminta Baltian maiden kansainvälisen de jure -tunnustamisen ja reuna-valtioyhteistyön puolesta 1918 – 1922* käydään läpi Holstin toimintaa ennen Tallinnan lähettiläskautta. Ulkoasiainministeriön tutkija **Jussi Pekkarisen** Suomen lähetystöjen toimintaa käsittelevä *Kohtu 4: Suomen Tallinnan-lähetystön historia* käsittelee Tallinnan lähetystön historiaa.

---

²⁴ Naapurimielikuvalla voidaan tarkoittaa naapurivaltioiden kansojen toisistaan muodostamien mielikuvien lisäksi myös valtion sisäisten etnisten ryhmien mielikuvia toinen toisistaan.

1. POLIITTISTA REALISMIA YSTÄVYYDEN KUSTANNUKSELLE

Suomen ja Viron välisissä suhteissa oli siirrytty vuonna 1922 kaatuneen Varsovan sopimuksen jälkeen uuteen vaiheeseen. Viro oli solminut marraskuussa 1923 sopimuksen talous- ja tulliuunionista sekä sotilasliitosta Latvian kanssa. Suomi oli varsin eristetyssä asemassa, mutta oli suuntaamassa katsettaan Skandinavian suuntaan. Helmikuussa 1924 lehtiin oli päätyntä silloisen ulkoministeri Carl Enckellin lausunto Skandinaviasta Suomen ulkopoliittikan nurkkakivenä. Virossa seurattiin Suomen ulkopoliittikan suuntauksia tarkasti ja merkit lähentymisestä Ruotsiin herättivät pettymystä. Reunavaltioiden konferenssijärjestelmä oli edelleen toiminnassa, mutta yhteistyö oli passivoitumassa. Seuraava konferenssi oli määrää järjestää Helsingissä syksyllä 1924. Suomen ja Viron välillä oli meneillään kiista mautilojen korvauskysymyksestä, mikä oli seurausta Virossa suoritettusta maareformista. Kiista oli kestänyt vuosia ja lähetystöä tiheään asian tiimoilta lähestynyt kreivitär Berg pelkäsi Suomen ulkopoliittisen suuntauksen vaikuttavan virolaisten poliitikkojen asenteisiin. Suomen suhtautuminen reunavaltioyhteistyöhön oli 20-luvulla yksi keskeisimmistä asioista, joka vaikutti Suomen ja Viron välisiin suhteisiin joka osa alueella.

1.1 Tallinnan erityisasema

1.1.1 Lähetystön rooli Suomen ulkomaanedustuksessa

Suomen ulkoasiainhallinnolla oli 20-luvulla vaikeuksia pitää puoliaan määrärahoista taistellessa. Hallinnonala jäi kansanedustajien silmissä etäiseksi ja eristäytyneeksi koko toista maailmansotaa edeltäneeksi ajanjaksoksi. Eduskunta ruoti budjetteja käsitellessään tarkasti ulkoasianhallinnon menoja ja se johti 20-luvulla lähetystöjen lakkauttamisiin, kun niiltä evättiin toimintaan tarvittavat määrärahat. Eduskunnan budjettivalta edustustoihin nähden lakkasi käytännössä vuonna 1927, kun suurin osa Suomen edustustoista vakinaistettiin lailla.²⁵

Tallinnan lähetystö erosi muista Suomen lähetystöistä siinä mielessä, ettei eduskunta asettanut koskaan sen toimintaa kyseenalaiseksi. Lähetystö oli vuonna 1923 yksi kookkaimmista Suomen edustustoista. Siellä palveli lähetystöpäällikön lisäksi kaksi lähetystösihteeriä, joista toinen palveli väliaikaisena asianhoitajana Riassa,

---

²⁵ Paasivirta 1968, 121–135.

maatalousavustaja sekä neljä kanslistia. Lähetystön alkuvuosina sillä oli paljon tehtäviä Tarton rauhansopimukseen liittyen.²⁶ Tallinnan lähetystön merkitystä ei kuitenkaan kyseenalaistettu myöhemminkään eduskunnan toimesta, joka puuttui 1920-luvulla välikysymyksissä toistuvasti ulkoasiainhallinnon kuluihin. Maiden välinen tiivis kanssakäyminen, yhteiset turvallisuuspoliittiset intressit, alkoholin salakuljetukseen liittyvät asiat sekä Tallinnan rooli tarkkailupaikkana itään lisäsivät luonnollisesti myös käytännön työmäärää.

Vuonna 1923 - 1927 Suomen Tallinnan suurlähettiläänä toimi Rudolf Holsti, joka oli aiemmin ulkoministerinä yrittänyt saada Suomea mukaan reunavaltioiden eli Puolan, Latvian, Viron ja Suomen väliseen sopimukseen. Liettuan kiistat Puolan kanssa jättivät sen ulos vuoden 1922 kaavailuista. Holstin vuonna 1922 allekirjoittama Varsovan sopimus kaatui eduskunnassa ja hän joutui eroamaan ulkoministerin paikalta.²⁷ Suomi irrottautui sopimuksesta, mutta reunavaltioissa eläteltiin toivoa Suomen osallistumisesta reunavaltioiden liittoon vielä vuosien ajan. Suomessa taas katsottiin, että oli maamme etujen vastaista näyttäytyä osana balttilaista blokkia ja että liittoutuminen vain heikentäisi Suomen turvallisuuspoliittista asemaa. Holstin tausta reunavaltioyhteistyön kannattajana teki hänestä varmasti virolaisten silmissä hyvän lähettilään, vaikka sisäpolitiikassa Holstin Baltian sympatiat eivät häntä palvelleet. Holstin näkemykset Baltian asemasta ja merkityksestä erosivat ulkoministeriössä vahvistuvasta linjasta ja Holsti koki asemansa Tallinnassa ajoittain merkityksettömäksi.

Yksi oleellisimmista lähettiläiden tehtävistä oli tuottaa tietoa kotimaansa poliittisen päätöksenteon pohjaksi. Poliittiset raportit olivat, tai ainakin niiden toivottiin olevan, perusteltuja analyysyjä, joissa asemamaan tilannetta tarkasteltiin osana suurempaa yleispoliittista tilannetta. Lähettilään tehtävä oli luoda toimiva suhdeverkosto asemamaan päättäjiin ja muihin diplomaatteihin, jotta hän kykenisi hankkimaan informaatiota tiedonantajensa pohjaksi sekä pitämään yllä suhteita maan johtoon.²⁸ Raportteja läpikäydessä on hyvin selvää, että diplomaattiedustuksella oli laajoja kontakteja ja heidän käytettävänä suuri määrä informaatiota. Ulkoministeriö lähetti

---

²⁶ Nevakivi 1988, 70.

²⁷ Pietiäinen 2003, 82–90.

²⁸ Pekkarinen 2015, 22.

myös kopioita muista Suomen lähetystöjen raporteista, joten heillä oli hyvä käsitys myös yleisestä poliittisesta tilanteesta maailmalla.

Tallinnan lähetystön erityisasemaa selittää maantieteellisen läheisyyden lisäksi se, että Viro kuului Suomen heimokansoihin. Heimoajattelu oli vahva osa Suomen asenneilmapiiriä 20-luvulla ja se ulottui vahvasti myös politiikkaan. Lähettiläs Holsti oli ollut mukana vuosina ns. Etuvartiokansojen klubissa, joka oli yksi Akateemisen Karjala Seuran syntyyn ja ideologiaan vaikuttaneista yhdistyksistä.²⁹

Lähetystörakennus sijaitsi keskeisellä paikalla Tallinnassa ja oli valtionvanhimman Konstantin Pätsin omistama. Päts sekä Suomen lähettiläät Reijonen ja Holsti viettivät aikaa myös epävirallisissa merkeissä. Tämä osoitti, että diplomaattien henkilökohtaiset suhteet olivat 20-luvun alkuvuosina monella tapaa erityiset.³⁰

1.1.2 Ensimmäisiä käsityksiä naapureista

Suomalaisten näkemykset virolaisista eivät olleet käytännön asioiden hoidon tasolla erityisen positiivisia. Ennen Holstin lähettiläskautta konsuli Hjalmar Göös ja lähettiläs Erkki Reijonen valittelivat, että Viron talouselämässä ilman lahjontaa ei saanut mitään aikaan. Reijosen näkemyksen mukaan virkamiehet varastivat ja haaskasivat valtion varoja ja olivat kykenemättömiä hoitamaan tehtäviään. Syyksi Reijonen arveli pitkän yhteiselämän Venäjän kanssa. Virolaiset olivat ystävällisempiä ja luonteeltaan hilpeämpiä ja käyttäytyivät sivistyneemmin humalassa kuin suomalaiset. Viron parlamentin, Riigikogun, toiminta näytti suomalaisista ajoittain lähes komedialta, johon nähtiin syynä virolaisten vilkkaampi luonne. Suomalaiset taas nähtiin virolaisten silmissä juroina, mutta rehellisinä.³¹

Samankaltaisia näkemyksiä virkamiesten heikosta tasosta ja epärehellisyydestä ilmenee myös käsittelemässäni aineistossa. Vaikuttaa siltä, että suomalaiset näkivät virolaiset ajoittain epärehellisinä. Samalla tulee esiin ajattelutapa, ettei samantapainen häikäilemättömyys olisi mahdollista Suomessa. Näin vahvistettiin tavallaan myös omaa

---

²⁹ Sulamaa 2011, 16.

³⁰ Pekkarinen 2015, 25–28.

³¹ Pekkarinen 2015, 25–28.

kansallista identiteettiä, jossa rehellisyys oli tärkeä tekijä. Käyn tätä teemaa läpi myöhemmin esimerkkien valossa.

Holsti oli omienkin sanojensa mukaan suuri Viron ystävä ja hänen näkemyksensä Virosta olivat usein muita raportoijia positiivisemmat, minkä hän myös itse myönsi.³² Tämä kertoo siitä, kuinka raportin kirjoittajan henkilö vaikutti niiden luonteeseen ja siihen näkymään, minkä ne Viron oloista maalasivat. Kirjoittaja ei ollut suinkaan ainoastaan neutraali informaation välittäjä.

Raportin kirjoittajan persoona saattoi myös vaikuttaa siihen, miten siihen suhtauduttiin ulkoministeriössä. Holsti arveli usein itse, ettei hänen välittämäänsä tietoja otettu ulkoministeriössä vakavasti.³³ Holsti olikin kiistelty persoona. Hänen sympatiansa Baltian maihin saattoi vaikuttaa myös siihen, kuinka vakavasti hänen tietoihinsa suhtauduttiin. Tallinnan lähettilään paikka oli varsin vaatimaton asema entiselle ulkoministerille.³⁴ Holsti oli itsekkin tyytymätön asemaansa Tallinnan lähettiläänä. Vuoden 1925 lopussa hän oli pettynyt, ettei tullut valituksi Lontoon lähettilääksi.³⁵

Millaiseksi virolaiset itse kokivat suomalaisten asenteet Viroon ja virolaisiin keskinäisten suhteiden alkutaipaleella? Näin asiaa kuvasi jälkikäteen Viron entinen ulkoministeri Ants Piip Helsingin Sanomissa Viron itsenäisyyden 10-vuotispäivänä muistellessaan maansa itsenäisyyden alkuvuosia:

*”Erittäin hyödylliseksi ja hedelmälliseksi osoittautui yhteistyömme vv. 1920 – 1922 Itämeren valtioiden yhteistyön kukoistusaikana. Kenellekään ei ole salaisuus, että tätä tietä oli määrätty historialliset ennakkoluulot voitettavissa. Suomessa yleisesti pidettiin, olojen tuntemattomuuden perusteella, eteläisiä Itämeren valtioita vieraina, myös sivistykseltään vieraina, täydellisesti venäläistyneinä maina, kun taas Suomen intressit olivat Skandinaviassa.”*³⁶

---

³² KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 64, 18.12.1925 Tallinna.

³³ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 53, 10.10.1925 Tallinna.

³⁴ Pietiäinen 2003, 83.

³⁵ Pekkarinen 2015, 105.

³⁶ Helsingin Sanomat, 24.2.1928.

Suomalaisten Viro-kuvassa vaikuttaa vallinneen ainakin vielä 1920-luvun alussa taipumus selittää virolaisten kielteisiä ominaisuuksia venäläisellä vaikutuksella. Suomen kokeneimpiin poliitikkoihin lukeutunut Carl Enckell esittää *Poliittisissa muistelmissaan* käsityksensä Baltian maista Varsovan sopimuksen syntymisen aikoihin näin: ”Suomen sivistyksellinen mentaliteetti poikkesi käsitykseni mukaan oleellisesti balttilaisesta ja puolalaisesta, eikä virolaisten rodullisella sukulaisuudella voitu perustella poliittista yhteenliittymistä.” Enckell puhuu myös ”balttilaisten valtioiden erikoislaatuisesta poliittisesta primitiivisyydestä”³⁷. Enckell oli Holstin ajamaa reunavaltiosuuntausta vastaan ja piti ulkopoliittisena vaarana, jos Suomi nähtäisiin maailmalla yhtenä balttilaisista valtioista.

Näiden kahden esimerkin valossa näyttäisi siltä, että joidenkin suomalaisten poliitikkojen käsitys Virosta ei ollut 20-luvulla suinkaan aina positiivinen. Suomalaiset näkivät Viron osin alkeellisena ja venäläistyneenä maana. Suomessa kasvoi sisällissodan aikana ja sen jälkeen vahva venäläisvastainen mieliala, joka voimistui lehdistön ja kulttuuripiirien myötävaikutuksella. Virolaiset nähtiin aika ajoin venäläisellä vaikutuksella tahriintuneena kansakuntana. Kielteisenä nähdyt piirteet voitiin laskea toiseuden ja vihollisuuden eli venäläisyyden syyksi. On kuitenkin huomattava, etteivät käsitykset koskeneet koko kansaa vaan persoonatonta valtiota tai esimerkiksi virkamiehistöä. Viron valtion nähtiin perineen Venäjältä korruptioon taipuvaista virkamiehistöä ja toimintakulttuuria. Suomi oli kyllä historiallisista syistä valtiollisesti edistyneempi. Virolaiset eivät itse halunneet tulkita valtionsa kehityksen puutteita venäläisen vaikutuksen syyksi.

1.1.3 Heimoveljeyden merkitys ystävällisiin suhteisiin

Suomen ja Viron heimoyhteys näkyi lähetystön raporteissa erityisesti silloin, kun niissä käsiteltiin isänmaallisia tilaisuuksia. Raportojilla oli myös taipumus nähdä maiden väliset suhteet myönteisemmässä valossa tällaisten tilaisuuksien jälkeen. Heimoyhteys voitiin nähdä myös liiallisena tunteikkuutena ja reaalipolitiikan esteenä.

---

³⁷ Enckell 1956, 249–253.

Virossa oli syntynyt vuosisadan vaihteessa ihannoiva mielikuva suomalaisista ja se pysyi varsin muuttumattomana maailmansotien välisenä aikana. Suomessa kiinnostus virolaisia kohtaan oli ollut vähäisempää. Suomalaiset omaksuivat ylenkatsovan suhteen muihin suomalais-ugrilaisiin kansoihin, joiden joukossa suomalaisilla oli omasta mielestään johtoasema. Tämä kansojen välisissä mielikuvissa ollut ero alkoi vetämään suhteita tiettyyn suuntaan. Viron itsenäistyminen ja vapaussota olivat nostaneet Viron suuren yleisön tietoisuuteen. Tiedot Viron oloista ja maiden välisestä heimoyhteydestä tulivat tunnetuiksi suomalaisille ennen toista maailmansotaa.³⁸ Kansojen välinen heimoyhteys vakiintui osaksi naapurimielikuvan positiivista puolta ja sitä juhlittiin erityisesti itsenäisyyspäivien ja valtiovierailujen aikana. Sen merkitys reaalipolitiikassa oli kuitenkin vähäinen.

Kaatuneen Varsovan sopimuksen jälkeen Tallinnan lähettilään mahdollisuudet vaikuttaa mihinkään Suomen ja Viron väliseen tiiviiseen lähentymiseen olivat hyvin vähäiset. Holstin näkemykset Virosta ja Baltian maista olivat myönteisemmät kuin enemmistöllä Suomen poliittista kenttää. Osana diplomaattista käytäntöä lähettiläitä kierrätetään eri maiden välillä, jotta heidän lojaliteettinsa ei kasvaisi liikaa asemamaahan nähden. Holstin sympatit Viroa kohtaan juurtuivat kuitenkin jo ennen lähettiläskautta tehtyyn työhön reunavaltioiden välisen sopimuksen parissa.

Heimokansallinen retoriikka nostaa aika ajoin päätään raporttien lehdillä ja paikoin sitä myös hieman ivallisesti kritisoitiin.³⁹ Se oli vakiintunut poliitikkojen käyttöön. Raporttien lehdillä tarvetta asian korostamiseen ei ollut, joten tämä retoriikka ei ollut käytössä ainoastaan julkisten puheiden tasolla. Virossa pelättiin ajoittain suomalaisten lukevan ystävyysden osoitukset eräänlaiseksi propagandaksi. Virolaisissa lehdissä oli kehoitettu liputtamaan Suomen itsenäisyyspäivän kunniaksi vuonna 1925 ja Tallinnassa liehui Suomen lähettilään mukaan Suomen ja Viron lippuja miltei joka talossa ja koko maassa oli nähtävissä lukuisia ystävyysdenosoituksia Suomea kohtaan. Viron johtaviin poliitikkoihin kuulunut Jaan Tõnisson halusi vakuuttaa lähettiläs Holstille, että kyseessä oli ainoastaan ”epäitsekkään sympatian osoitus” eikä poliittisten tarkoitusperien

---

³⁸ Alenius 2002, 65.

³⁹ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 11, 25.7.1924 Tallinna.

sanelema mielistely-yritys.⁴⁰ Ystävyyttä ja heimoyhteyttä käytettiin myös tarkoituksenmukaisesti hyväksi puolin ja toisin diplomaattisessa toiminnassa, mutta sen perustana oli epäilemättä myös aidoksi koettua ystävyyttä ja veljeyttä. Kummankin maan diplomaattien keskuudessa alettiin käsittelemäni ajanjakson aikana kuitenkin myös huomata konkretian ja puheiden välinen ristiriita entistä selvemmin.

Mielikuvissa olevat positiiviset ja negatiiviset puolet nousevat esiin aina suhdanteiden mukaan ja ristiriidat nostattavat kielteisiä puolia esiin. Näin ollen mielikuvien eri puolien tutkiminen voi valaista hyvin myös ulkosuhteiden tilaa. Vaikeudet nostavat esiin mielikuvassa piileviä negatiivisia puolia, kun taas kaiken sujussa nousevat esiin positiiviset puolet. Tulen pohtimaan näitä mielikuvatutkimuksen puolia silloin, kun aineisto tarjoaa siihen mahdollisuuden.

1.2 Voimakasta politiikkaa ja vaikutusyrittäjiä

1.2.1 Nuori Erkko tarttuu toimeen

Kesäkuun lopulla 1924 Tallinnan lähetystöpäällikkö Rudolf Holsti ilmoitti Viron ulkoministeri Kaarel Robert Pustalle ja Suomen ulkoministeriölle lähtevänsä Kansainliiton kokoukseen Geneveen ja sen jälkeen kesälomallensa. Samalla hän ilmoitti, että hänen poissa ollessaan lähetystöpäällikön tehtäviä tulisi hoitamaan lähetystösihteeri Eljas Erkko.⁴¹ Pariisin lähetystössä lehdistöavustajana aiemmin toiminut Eljas Erkko oli nimitetty 1.2.1924 Tallinnaan lähetystösihteeriksi.⁴² Holstin poissa ollessa nuoren Erkon vastuulle tuli hoitaa poliittinen raportointi, joka kuului lähetystön tärkeimpiin tehtäviin.

Eljas Erkko lukeutui Holstin henkilökohtaisesti suosimiin rekrytointeihin ulkoasiainministeriössä.⁴³ Holsti oli rekrytoinut ulkoministerikaudellaan joukon virkamiehiä, jotka olivat lojaaleja ja ajoivat samaa poliittista ohjelmaa kuin hän. Nämä virkamiehet toimivat myös hyvänä tietolähteenä ja englantilaiset kutsuivat heitä Holstin

⁴⁰ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 63, 11.12.1925 Tallinna.

⁴¹ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Asiaryhmittäiset kirjediaarit.

⁴² Manninen, Salokangas 2009, 42.

⁴³ Nevakivi 1988, 63.

”salaisiksi agenteiksi”.⁴⁴ Myös Tallinnan edellinen lähettiläs Erkki Reijonen kuului Holstin rekryytteihin ja hän myös suositteli Holstia Tallinnan lähettilääksi hänen jälkeensä. Eljas Erkko ei ollut ”holstilainen” poliitikko, vaikka kytkökset miesten välillä olivat monessa suhteessa tiiviit. Holsti oli Erkon oppi-isä, vanha perhetuttu ja puoluetoveri. Lisäksi hänellä oli vahva vaikutus Erkkojen suvun omistamaan Helsingin Sanomiin ja sen linjaan.

Erkko oli toiminut Pariisissa Carl Enckelin alaisuudessa, joka lukeutui Holstin vastustajiin reunavaltiopoliitikassa. Myös Tallinnan uusi virkaatekevä lähetystöpäällikkö vierasti Holstin Baltian linjaa.⁴⁵ Erot kahden eri raportioijan näkemyksissä kuvastavat hyvin poliittisten raporttien riippuvuutta kirjoittajastaan. Erkon ja Holstin väliset näkemyserot ovat myös sikäli mielenkiintoisia, että heidän merkityksensä Suomen sotienvälisessä ulkopoliitikassa oli suuri ja juuri Erkko nousi myöhemmin ulkoministeriksi talvisodan kynnyksellä syrjäyttäen Holstin.

Tallinnan olot vaikuttivat Pariisin jälkeen varsin alkeellisilta ja ero Pariisiin oli huimaava.⁴⁶ Tallinnassa Erkko pääsi kuitenkin huomattavasti vastuullisempaan asemaan Holstin poissa ollessa. Tuore virkaatekevä lähetystöpäällikkö kirjoitti ensimmäisen raporttinsa 30.6.1924.⁴⁷ Erkko tarttui toimeensa hyvin aktiivisesti ja nuorella miehellä oli myös sanottavaa ulkopoliitiikan hoidosta. Ensimmäiset vaikeudet virolaisten kanssa tulivat myös nopeasti vastaan, kun Erkko ryhtyi selvittämään Viron maareformista seuranneita korvauskysymyksiä.

1.2.2 Maareformi aiheuttaa eripuraa

Suomen lähetystön raporteissa käytiin koko ajanjakson ajan läpi Viron maareformin aiheuttamia korvauskysymyksiä. Asia työllisti lähetystöä kohtuuttoman paljon ja aiheutti suuttumusta erityisesti Erkolle, joka pyrki hoitamaan asian nopeasti pois päiväjärjestyksestä.

---

⁴⁴ Roiko-Jokela 1995, 264–279.

⁴⁵ Manninen, Salokangas 2009, 47.

⁴⁶ Manninen, Salokangas 2009, 42.

⁴⁷ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 1, 30.6.1924 Tallinna.

Viron itsenäistyessä 58 % sen 4,2 miljoonan hehtaarin maatalousmaista kuului etupäässä baltiansaksalaisille kartanonomistajille, kirkolle ja eräille muille suuromistajille. Viron vuoden 1919 maareformissa päätettiin lunastaa suurien kartanoiden maat valtiolle. Valtio pakkolunasti 1065 kartanon maista 96,6% maatalouskoneiden ja eläinten lisäksi. Maa-alasta reilut puolet eli metsät ja joutomaat jäivät valtiolle ja lopusta muodostettiin uustiloja tyydyttämään virolaisten talonpoikien maannälkää. Näin syntyi 32 000 uutta talonpoikaistilaa ja 23 000 entistä kartanoiden maanvuokraajaa ryhtyi itsenäisiksi viljelijöiksi. Lisäksi 25 000 päätti vuokrata tilan valtiolta.⁴⁸ Maareformi syntyi erityisesti sosiaalidemokraattien ja työpuolueen aloitteesta ja oli varsin radikaalinen. Sen yhtenä tavoitteena oli baltiansaksalaisen aatelin taloudellisen ja poliittisen mahdin heikentäminen.⁴⁹

Erkko kävi 5.7. lähettämässään raportissa läpi riigikogun valiokuntien käsittelemiä lakiehdotuksia koskien korvauksia, joita maareformin myötä valtion haltuun ottamien tilojen entisille omistajille tulisi maksaa.

Sosiaalidemokraattisen työväenpuolueen lakiehdotuksen motiiviosassa perustellaan lakia historiallisin perustein. Raportissa käsitellessään lakiehdotuksen motiiviosaa Erkko toteaa:

”Tämän johdosta huomautettakoon vain, silti tahtomatta millään puolustaa ”paroonien” asiaa, että juridisesti eivät virolaiset koskaan voi puolustaa maitten anastusta. Jos paroonit 700 vuotta sitten väkivallalla anastivat tiloja itselleen ei se enään ole mikään syy palauttaa niitä takaisin. Jos toimenpiteitä motiveeraa poliittisin syin on asia toisin.”⁵⁰

On mielenkiintoista, että Erkko päätti sisällyttää tämän mukaan raporttiinsa. Maareformi oli pääpiireissään jo tapahtunut tosiasia, mutta hän haluaa mainita sen perustan olevan juridisesti epäpätevä. Maareformin takana olivat epäilemättä myös poliittiset syyt, mutta ulkoministeriössä oltiin siitä varmasti hyvin tietoisia. Erkon huomautus osoittaa tyytymättömyyttä maareformia kohtaan. Se osoittaa myös sen, että Erkko, joka varmasti tiesi asian arkaluontoisuuden, ei arkaillut esittää omia mielipiteitään heti alkumetreiltä lähtien. Paikka virkaatekevänä asiainhoitajana lienee

---

⁴⁸ Zetterberg 2007, 567.

⁴⁹ Zetterberg 2007, 522.

⁵⁰ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 3, 5.7.1924 Tallinna.

saanut hänet hieman yliarvioimaan mahdollisuuksiaan vaikuttaa Virossa näin sisäpoliittisesti tärkeässä kysymyksessä. Erkko oli koulutukseltaan molempain oikeuksien kandidaatti ja se vaikutti varmasti osaltaan Erkon haluun tarttua maareformin oikeudellisiin epäkohtiin.

Suomen edustajilla oli ollut Tallinnassa ongelmia maareformin suhteen heti maiden diplomaattisuhteiden alusta alkaen. Suomen ensimmäinen diplomaattiedustajan A. Osw. Kairamon eron syynä oli ollut muun muassa se, että hänen nähtiin toimivan ”paroonien” puolella maareformiasiassa ja saksalaismielisyytensä vuoksi hän ei saavuttanut virolaisten luottamusta. Viro oli hänen mielestään myös poliittisesti sangen ”punainen”.⁵¹ Holstia edeltänyt lähettiläs Erkki Reijonen taas joutui pulaan käsitellessään Sangasten moision asiaa avoimessa kirjeessään. Samalla hän tuli rikkoneeksi myös diplomatian periaatteisiin kuulunutta sääntöä olla sekaantumatta maan sisäisiin asioihin.

Virossa oli myös suomalaisia suurmaanomistajia. Erityisesti Kreivi von Bergin omistama Sangasten moisio oli suurkartano, joka joutui maareformin myötä pilkkomisen kohteeksi. Maareformi aiheutti kiistoja ulkomaiden kanssa ja korvausasia oli kiusallinen kiistakapula myös Suomen ja Viron suhteissa. Kreivitär von Berg pyrki aktiivisesti ajamaan tilansa asiaa Suomen Tallinnan lähetystön avulla. Kirjediaarista ja raporteista käy ilmi, että lähetystö sai jatkuvasti yhteydenottoja asian tiimoilta.

Erkon 7.7.1924 kirjoittama raportti koskee Sangasten moision metsistä pilkotun metsäpalstan korvauskiistaa. Erkko selvittää ulkoasiainministeriölle tilanteen taustoja ja erityisesti sitä, miten virolaiset ovat oikeudetta ottaneet haltuunsa palstan ja jättäneet korvaamatta myös kyseisellä palstalla suoritettut hakkuut. Erkko päätti lähteä ajamaan asiaa voimallisesti ja kirjoitti asiasta nootin Viron ulkoministeri Pustalle. Nootissa Erkko toivoo, että Viron hallitus ratkaisisi asian siten, ettei se ”olisi omansa häiritsevästi vaikuttamaan Viron ja Suomen välisiin hyviin suhteisiin”. Hän esittää myös, että myönteinen ratkaisu asiassa vaikuttaisi edullisesti yleiseen mielipiteeseen Suomessa ja helpottaisi maatilakysymyksen lopullista selvittelyä Virossa.⁵²

---

⁵¹ Zetterberg 1977,186–190.

⁵² KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 4, 7.7.1924 Tallinna.

Erkko vetoaa useamman kerran, että asian sopiminen olisi julkisen mielipiteen kannalta hyväksi Virolle. Suomen ulkoministeriölle osoitetussa osassa Erkko perustelee tilanteen olevan juuri nyt otollinen, koska Virolla oli uusi ulkoministeri, joka ”tietää minkä vaikutuksen tämäntapaiset jutut tekisivät ulkomailla, jos tiedot niistä sinne leviävät”. Rivien välistä voi lukea, että Erkko käyttää ilmeisiä yhteyksiään Helsingin Sanomiin ja Suomen sanomalehtipiireihin vaikutuskeinona. Sanomalehdistön käyttö politiikassa oli yleistä ja diplomaattipiireissä tiedettiin, että ulkomaiden edustajat seurasivat tarkasti Suomen suosituimpia lehtiä raportoidessaan Helsingistä kotimaihinsa. Myös Eljas Erkon elämäkerta tukee ajatusta, että Erkko käytti Helsingin Sanomia politiikan teon välineenä.⁵³ Sanomalehdistön käytössä ei sinänsä ollut mitään erikoista, mutta asian mainitseminen nootin yhteydessä teki yrityksen astetta voimallisemmaksi. Erkon toiminta Sangasten moision asiassa oli varsin vahva poliittinen liike juuri toimeen tarttuneelta väliaikaiselta asiainhoitajalta.

Erkko oli selvästi tyytymätön siihen, miten asiaa oli aiemmin hoidettu. Hän uskoi, että Viron ministerit Strandmania lukuun ottamatta olisivat valmiita toimimaan asiassa hänen toivomallaan tavalla. Strandmanin Erkko kertoi olevan ”äärimmäisen kiihkoisan radikaalinen juuri maareformikysymyksissä”. Hän uskoi, ettei Pustalla ollut ”ollut vielä aikaa joutua kokonaan tšekäläisen virolaisen katsantokannan valtaan”⁵⁴. Raportissa mainitaan myös, että Viron hallitus ”kaikessa hiljaisuudessa koettaa asettaa Sangasten Bergit eriarvoiseen asemaan asettaen epäilyn alaiseksi heidän kansalaisuutensa”. Erkko selvästi vastusti ”tšekäläistä katsantokantaa” ja viittasi hallituksen toiminnan olevan salakähmäistä ja epäoikeudenmukaista. Tšekäläinen virolainen katsantokanta tarkoitti sitä vasemmistolaista suhtautumista asiaan, mikä Virossa vallitsi. Erkon raportissa voi näkyä kaikuja Suomen edellisten edustajien näkemyksistä ”punaisesta” politiikasta. Pustaan hän halusi vaikuttaa asiassa ennen kuin hän joutuisi sen valtaan. Strandmanin ”kiihkoisa radikaalisuus” tarkoitti radikaalin vasemmistolaista suhtautumista asiaan.

Suomalaisilla edustajilla oli vaikeuksia sulattaa Viron maareformia ja sen perusteita. Asian käsittely raporteissa kuvastaa myös sitä, miten vaikea Suomen oli ajaa erityisetuja kansalaisilleen. Suomen lähetystö yritti saada suomalaisilta vieraannetuista tiloista

---

⁵³ Manninen, Salokangas 2009, 42–44.

⁵⁴ Pusta oli ollut diplomaattina ulkomailla.

täyden korvauksen. Viron kansalaisille maksetut korvaukset olivat kaukana maan käyvästä arvosta. Suomalaiset pyrkivät siis käyttämään hyviksi koettuja välejä etujen saamiseksi itselleen.

Siihen oli pyritty myös Viron vapaussodan jälkeen, kun Suomi toivoi saavansa etuja Viron talouselämässä. Silloin Suomi oli epäonnistunut saamaan Virosta haluamiansa kauppatarvikkeita, koska Viro suosi kauppakumppanina Englantia. Suomalaiset eivät vapaussodassa tarjoamastaan avusta huolimatta onnistuneet saamaan Virosta irti taloudellista hyötyä ja virolaiset suhtautuivat suomalaisten yrityksiin epäluuloisesti. Zetterberg esittää, että Suomen haluttomuus poliittiseen lähentymiseen saattoi vaikuttaa Viron halukkuuteen taloudellisen yhteistoiminnan tiivistämiseksi.⁵⁵ Sama mahdollinen selitys näyttää pätevän yhtä hyvin myös vuosien 1924 – 1925 suhteisiin. Erkon raporteista käy paikoitellen ilmi pettymys vapaussodan avun vähäisestä muistamisesta. Hän toivoi, että sen perusteella saataisiin hankittua myös taloudellisia etuja suomalaisille. Suomalais-virolaisissa suhteissa näyttää siis vallinneen samat ongelmat, jotka olivat tulleet ilmi jo Viron vapaussodan aikaan.

Erkko astui maareformiasiassa lähettiläs Holstin varpaille ja esitti väitteen, että suomalaisten tilojen korvausasiat olisi voitu hoitaa jo aiemmin Reijosen kaudella, mutta asia kaatui hallituksen poliittisiin toiveisiin Viron suhteen.

”Yleensä näin maatila-asioista puhuttaessa, en voi olla toteamatta täällä tekemistäni huomioista minkä suunnattoman virheen varsinkin vuosina 1920, 1921 ja 1922 Suomen hallitus on tehnyt, kun se ei silloin kun meillä oli valtteja kourassa, käyttänyt tilannetta hyväkseen ja aikaansaanut sovintoa virolaisten kanssa asiasta.”⁵⁶

Reijonen oli tehnyt lähetystössä voitavansa, mutta hallituksen kanta ja virolaisten tieto hallituksen puuttuvasta tuesta oli estänyt asian ratkaisemisen.

”Käsitykseni mukaan johtui Suomen virallinen kanta poliittisista syistä ja poliittisista laskelmista, jotka kuitenkin eivät ole toteutuneet, joten Suomen politiikka Vieroon nähden on pidettävä jokseenkin negatiivisena

---

⁵⁵ Zetterberg 1977, 213–214.

⁵⁶ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 44, 19.11.1924 Tallinna.

eikä vastaa ollenkaan niitä taloudellisia arvoja, joita tällä on menetetty ja menetetään.”⁵⁷

Erkko uskoi ilmeisesti, että asia olisi voitu ratkaista sitomalla silloiset kauppaneuvottelut yhteen korvauskiistojen kanssa. Ulkoministerinä oli tuolloin ollut Holsti, joka ei uskonut Erkon näkemykseen asiasta.⁵⁸ Raportissa tällainen suora kritiikki ei varmasti ollut omiaan parantamaan miesten välejä. Erkko näyttää toimineen Tallinnassa ajoittain Holstia vastaan. Nuorena virkaatekevänä lähetystöpäällikkönä hän halusi nähtävästi käyttää tilaisuutensa hyödyksi ja saada aikaan tuloksia. Erkon ehdottama tapa tehdä politiikka Virossa oli käyttää hyväksi kaikki tilaisuudet puristaa etuja, jos niitä nousi esille.

Tallinnan jälkeen Lontooseen siirryttyään Erkko halusi myös osoittaa heti, miten tuloksia voitaisiin saada aikaan. Poliitikkona hän vaikuttaa olleen alusta alkaen hyvin riuskaotteinen. Tallinnan jälkeen Lontooseen siirryttyään Erkko itse uskoi Holstin pitävän häntä ”jonkun verran epämurkavana”.⁵⁹

1.2.3 Kaksi näkökulmaa maareformiin

Holsti piti Erkon kovaa painostusta maatalo-asioissa liiallisena ja uskoi sovinnollisempaan linjan toimivan paremmin. Holstin ja Erkon näkemykset maareformista painottivat hyvin erilaisia puolia. Kummatkin joutuivat käsittelemään asiaa virassaan tuskastumiseen asti.

Erkko puuttui Tarton maatalousnäyttelystä 9.9. raportoidessaan jälleen maareformin epäsuotuisiin vaikutuksiin. Erkko antaa esimerkkejä siitä, miten huonoja vaikutuksia tilojen jakamisella on ollut. Karjan, maan ja metsien uudet omistajat olivat kohdelleet uutta omaisuuttaan huolimattomasti ja osalle tiloista jäi huonot elinmahdollisuudet esimerkiksi puuttuvan metsän takia. Kokonaisuutena Erkko piti maareformia huonosti

---

⁵⁷ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 44, 19.11.1924 Tallinna.

⁵⁸ Pekkarinen 2015, 64.

⁵⁹ Manninen, Salokangas 2009, 42–46.

organisoiduna ja toistaiseksi taloudellisesti tappiollisena. Myönteisinä esimerkkeinä hän nostaa esiin järkeviä suurtiloja ja niiden tehokasta käyttöä.⁶⁰

Maareformin vaikutuksesta syntynyt pientilavaltaisuus nosti hänen mukaansa esiin monia ongelmia. Tehokkaasti hoidettu suurtila oli hänelle ideaalinen. Erkon näkemystä voi pitää porvarillisena. Pientilalliset näyttäytyivät Erkolle ehkä hieman poliittisesti epäilyttävänä aineksena ja se ehkä lisäsi hänen haluaan kritisoida koko maareformia. Sisällissodan jälkeisessä Suomessakin itsenäinen talonpoika oli eräänlainen isänmaallisuuden perikuva.

Maareformi aiheutti kiistoja myös muiden ulkomaisten valtioiden kanssa. 11.9. Erko raportoi, että Viron, Latvian ja Liettuan saksalaiset suunnittelivat korvauskiistoissa Kansainliittoon vetoamista. Erko arveli, että kaiken taustalla oli Saksan Viron lähetystö. Erko oli jo edellisessä raportissa suunnitellut tekevänsä ehdotuksen suomalaisten korvauskiistojen ratkaisuksi. Hän ehdotti, ettei Suomen kannattanut ryhtyä mahdollisiin painostuskeinoihin Baltian saksalaisten kanssa, koska heidän saadessaan tahtonsa läpi, saisi Suomi osansa ilmankin. Yhtyminen ”parooneiden” painostukseen tuottaisi epäonnistuessaan vain kielteisiä vaikutuksia. Virolaiset lupailivat, että asia nostettaisiin esille riigikogussa syksyn aikana, johon Erko suhtautui epäillen. Katteettomia lupauksia oli annettu jo aikaisemmin. Erko uskoi, että Suomen kannattaisi neuvotella Viron kanssa erillinen sopimus asiasta.⁶¹ Samaa näkökantaa kannatti myös Holsti asian tullessa esiin uudestaan vuoden 1925 puolella. Viro vaikutti kuitenkin olevan haluton antamaan Suomelle asiassa minkäänlaista etuasemaa, eikä asian käsittely edennyt Virossa mihinkään.

On mahdollista, että Suomen ulkopoliitiikan linja vaikutti myös korvauskiistan nihkeään etenemiseen. Kreivitär Berg oli esittänyt talvella 1924 epäilyksensä, että Suomen vähäinen kiinnostus Viroa kohtaan vaikuttaisi asiassa kielteisellä tavalla.⁶² Selvää lienee

---

⁶⁰ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 25, 9.9.1924 Tallinna.

⁶¹ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 26, 12.9.1924 Tallinna.

⁶² KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Salainen kirjeenvaihto, Nro: 6, Tallinna 28.2.1924.

ainakin se, etteivät Suomen tekemät valinnat ainakaan lisänneet virolaisten halua hoitaa suomalaisten korvausasioita sen paremmin kuin muidenkaan ulkomaiden kansalaisten.

Suomen hallituksen kantana oli hakea Suomen kansalaisilta vieraannetuista tiloista täyttä korvausta ja antaa tilojen omistajille täysi oikeus maiden hallintaan, kunnes korvausasia olisi saatu päätetyksi. Vuoden 1925 keväällä lähetystö oli kuullut, että Viron maatalousministeriö tutki Sangasten tilan haltuunottoa Virolle. Asian taustalla oli tieto omistaja kreivi Bergin laittomasta maapalstojen ja rakennusten myynnistä. Viron ulkoministeriö palautti asian maatalousministeriöön tarkempaa tutkimusta varten.⁶³

Asiaa raportissaan selostava lähetystösihteeri Niilo Orasmaa ihmettelee Viron hallituksen toimia ja kritisoi etenkin maatalousministeriön toimintaa: ”Näyttää todella siltä, ettei siinä virastossa panna paljoakaan painoa siihen, mitä ulkovaltain tšekäläiset lähetystöt hallituksensa nimessä ilmoittavat, toimitaan vain niin kuin kaikki vastalauseet olisivat pelkkää ilmaa ja välittämättä vähääkään onko kysymyksessä Virolle ystävällisen maan kansalaiset vai ei.”⁶⁴ Lähetystössä siis selkeästi odotettiin parempaa kohtelua Suomen kuin esimerkiksi Ruotsin ja Saksan kansalaisille. Ystävyyden ajateltiin auttavan asian sopimisessa. Vaikuttaa siltä, ettei sillä kuitenkaan ollut juurikaan merkitystä ja asia aiheutti suuttumusta etenkin Erkon ja Orasmaan kohdalla.

Myös Holsti ymmärsi maareformin juridiset epäkohdat, mutta päätyi vuoden 1925 keväällä kirjoittamaan sen moraalisesta ja historiallisesta oikeutuksesta. Hänen tarkoituksenaan oli varmasti vastata Erkon esittämiin näkökulmiin asiassa. ”On usein Viron ja Latvian agraarireformin arvostelun yhteydessä unhoitettu kokonaan se historiallinen tausta, jota vastaan mainittua reformia on tarkastettava, jos tahdotaan päästä jonkinlaiseen objektiivisuuteen.”⁶⁵ Tämän jälkeen Holsti selostaa saksalaisten kolonialistisista suunnitelmista Baltian maissa ensimmäisen maailmansodan aikana ja paronien roolista näiden suunnitelmien tukijoina. Näin ollen paronien poliittisen vallan tukahduttaminen oli Virossa myös sisäisen turvallisuuden kannalta tärkeä kysymys.

---

⁶³ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 35, 20.3.1925 Tallinna.

⁶⁴ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 35, 20.3.1925 Tallinna.

⁶⁵ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 19, 20.3.1925 Tallinna.

Holsti myös kertoo, miten uudisviljelijät olivat siirtymässä poliittisesti oikealle.⁶⁶ Asian korostaminen oli varmaan keino poistaa epäluuloja vasemmistolaisesta pienviljelijöiden luokasta ja osoittaa maareformin tuottaneen maan turvallisuuden kannalta positiivisia vaikutuksia. Holstin mukaan tilojen korvausten maksaminen jo sodan aikana olisi ollut Virolle ja Latvialle mahdotonta. Voittopuolisesti epälojaleille paroneille maksetut korvaukset olisi käytetty heidän toimestaan valtionvastaiseen toimintaan.

Maareformin taloudelliset vaikutukset olivat nekin Holstin mukaan huomattavasti odotettua paremmat. Virossa ja Latviassa oli myös kehittymässä suuri määrä uutta kansallisen hengen elähdyttämää nuorta polvea, joka tulisi luonnon lain voimalla voittamaan epäkansallisen ja maalle jokseenkin vihamielisen saksalaisen nuoren polven.⁶⁷

Erkon ja Holstin maareformia käsittelevät raportit nostavat hyvin erilaisia asioita esiin. Erkolle aiheutti suuttumusta maareformin vasemmistolaisuus ja esiin nousivat käsitykset Viron bolshevistisesta puolesta. Erkko kuvaa virolaisten virkamiesten toimintaa maareformiasoiden käsittelyssä 16.9.1924 seuraavasti:

”Ei voi muuta sanoa kuin että virolaisten viranomaisten toimenpiteet nostavat jokaisen eurooppalaisen tukan pystyyn. Ne ovat puhdasta bolshevismia. Annettu sana, yksityisomaisuuskäsitys ja kunnia ovat heille ilmeisesti tuntemattomia käsitteitä. On suorastaan kiusallista olla täällä diplomaattisena edustajana. Jos heitä kohtelee eurooppalaisen tavoin, pitävät he sitä heikkoutena ja jos taasen käyntelee ’ryssäläisiä’ metoodeja – on Viro vihollinen.”⁶⁸

Suuttumuksen seurauksena Erkon kanta maareformista tulee esille hyvin suoraan. Virkamiesten toimintaa hän pitää bolševistisena. Tämänkaltaiset näkemykset virolaisista virkamiehistä vaikuttavat olleen siis yleisiä suomalaisten diplomaattien keskuudessa. Annetun sanan, yksityisomaisuuskäsityksen ja kunnian nostaminen esiin virolaisilta puuttuvina ominaisuuksina korostaa myös sitä, että niiden katsottiin kuuluvan suomalaisten toimintakulttuuriin. Suomalaisilla oli siis korkea käsitys omista

⁶⁶ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 19, 20.3.1925 Tallinna.

⁶⁷ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 19, 20.3.1925 Tallinna.

⁶⁸ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 28, 16.9.1924 Tallinna.

toimintatavoistaan ja rehellisyydestään. Venäjä, venäläisyys ja bolševismi taas olivat suomalaisuuden vihollisia 20-luvun ilmapiirissä, joten käsitys virolaisista virkamiehistä ei ollut korkealla.

Maareformia käsitellessään Holsti nosti myös saksalaisten paronien epäisänmaallisen toiminnan esille. Virolaisten saksalaisvastaisuuden ymmärtäminen ei ole aina ollut suomalaisille helppoa. Holstin erilaiset painotukset kuvastavat hänen lähempää suhdettaan Baltiassa vallinneeseen ajatteluun ja tukee aiemman tutkimuksen luomaa kuvaa hänen saksalaisvastaisuudestaan.

Erkko kyllä ymmärsi Viron ja Saksan välillä vallinneen vihamielisyyden. Hän raportoi 1.8.1924 Ruotsin lähettiläs Undénin välittäneen Tallinnan diplomaattikunnalle Saksan lähettilään toivomuksesta tiedon muistojumalanpalveluksesta maailmansodassa kaatuneiden saksalaisten sotilaiden muistolle. Diplomaattikunnassa se herätti kiusaantuneisuutta etenkin puolueettomien maiden edustajien joukossa. Erkko ilmoitti, että hän aikoi jättää osallistumatta tilaisuuteen virolaisten mahdollisten reaktioiden vuoksi.⁶⁹ Suomen ja Viron hyvien suhteiden ylläpitämiseksi oli pidättäydyttävä teoista, jotka voitaisiin tulkita saksalaismyönteisiksi.

Erkon kärkeä toiminta Sangasten moision kiistassa vaikuttaa olleen Suomen ulkoministeriölle liikaa. Suomen ulkoministeri oli esittänyt huolensa siitä, että Erkon nootti olisi mahdollisesti tehnyt vahinkoa Helsingin tulevalle pääministerikonferenssille ja sen valmisteluille.⁷⁰ Erkko kuitenkin kiisti näkemyksen. Myöhemmin syksyllä Erkko mainitsee vielä saaneensa ilmoituksen, että ”suurta tyytymättömyyttä” oli herättänyt se, että hän oli käsitellyt asiaa raporteissaan.⁷¹ Erkko oli yliarvioinut mahdollisuutensa saada asiassa aikaan toivottu lopputulos. Erkon toiminnan taustalla oli halu näyttää kykynsä asiassa, jossa oli aiemmin epäonnistuttu. Hän uskoi, että Viron tilanne syksyllä 1924 voisi avata Suomelle entistä parempia mahdollisuuksia tehdä politiikkaa.

---

⁶⁹ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 16, 1.8.1924 Tallinna.

⁷⁰ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 16, 1.8.1924 Tallinna.

⁷¹ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 35, 8.10.1924 Tallinna.

Korvauskiistoista raportointi kuului oleellisella tavalla lähetystön työhön. Erkko otti asian erityisen huomion kohteeksi. Kyseessä oli puhtaan raportointivelvollisuuden lisäksi luultavasti myös henkilökohtaisesta kunnianhimosta. Nuori Erkko halusi saada tuloksia aikaan ja korvauskiistan hoitaminen olisi ollut oivallinen keino näyttää, miten tuloksia saataisiin aikaan päättäväsyydellä. Holsti joutui myöhemmin puolustamaan omaa linjaansa, jota Erkko oli raporteillaan tullut kritisoineeksi. Asian tiimoilta muodostui siis eräänlainen pieni mitteliö miesten välillä. Maatila-asiat olivat toistuvasti raportoinnin aiheena ja useiden Suomen edustajien harmina Tallinnan lähetystössä 1920-luvulla.

1.3 Tilaisuus positiiviseen suomalaiseen ulkopoliittikkaan

1.3.1 Helsingin pääministerikonferenssin valmistelu

Helsingin pääministerikonferenssi valmisteluineen ja seurauksineen oli yksi tärkeimmistä raportoinnin aiheista vuosien 1924 – 1925 aikana. Se oli yksi tärkeimmistä Suomen ja Viron suhteisiin vaikuttaneista tapahtumista. Reunavaltioiden edustajat olivat luonnollisesti kiinnostuneita konferenssin ohjelmasta, ja siitä millaisen linjan Suomi tulisi siellä ottamaan. Konferenssin osanottajavaltioiden lisäksi asiasta olivat kiinnostuneita myös useat muut valtiot. Raporttien kautta lähetystö välitti tietoa ulkovaltojen intresseistä konferenssin suhteen ja kysyi ohjeita ulkomaiden edustajien informoinnista.

Suomen ulkopoliittikkaan kuului 20-luvulla reunavaltioiden väliset pääministerikonferenssit. Yhteistyö reunavaltioiden kesken näytti Suomen ulkoministerin mukaan vuonna 1924 johtavan ”tiettyyn yhteistoimintaan poliittisessa suhteessa ja sotilaallisen tarkkailutoiminnan alalla”.⁷² Suomi piti vielä 1924 tärkeänä pitää ovia puolittain auki myös reunavaltioiden suuntaan, vaikka Varsovan sopimuksen kaatumisen oli heikentänyt toiveita yhteistyön mahdollisuuksista. Reunavaltioiden väliset konferenssit kiinnostivat myös ulkomaiden tarkkailijoita. Erityisesti Saksa ja Neuvostoliitto olivat kiinnostuneita Suomen mahdollisista liittoaikeista Puolan kanssa.

---

⁷² Kallenautio 1985, 90.

Helsingissä järjestettävä konferenssi oli määrä kutsua koolle syksyllä 1924, mutta se siirrettiin vuoden 1925 tammikuulle.

Erkko mainitsee 31.7.1924 raportissaan Saksan lähettilään kanssa käymästään keskustelusta, jossa lähettiläs peräsi tietoa oliko Suomi aikeissa tehdä liiton Puolan kanssa tulevassa pääministerikonferenssissa. Erkko selostaa tapahtunutta: ”Hän varoitti ja sanoi, että se tulee olemaan mitä suurin tyhmyys, minkä Suomi saattaa tehdä, sillä Puola ei tule koskaan jaksamaan pysyä elossa, kun sen sijaan Suomella on kaikki mahdollisuudet, jotka se liittymällä Puolaan kuitenkin työntää luotaan tehden itsemurhan.” Suomen ja Puolan mahdollisista liittoaikaisista tivasi tietoa myös Unkarin lähettiläs: ”Hyvin kuvaavaa hänen menettelytavalleen oli kylvää epäilyksen siemen Puolan uutta ulkoministeriä Skrynski´ä kohtaan”. Unkarin lähettiläällä oli kytköksiä Neuvostoliiton asiamiehiin.⁷³

Puolan uhanalaisesta asemasta varoitteli myös Ruotsin Viron-lähettiläs Undén. Hän sanoi myös, että Viron, Latvian ja Liettuan tulisi muodostaa liitto ja hakea sitten turvaa Skandinaviasta. Erkko huomauttaa, että puheet olivat ristiriitaisia siihen nähden, että hän oli usein puhunut näiden maiden pikaisesta katoamisesta. Samalla hän huomauttaa Undénin olevan erittäin saksalaismyönteinen.⁷⁴ Erkko kertoo seuraavassa raportissaan saaneensa tietää Saksan lähettilään hallitukselleen tekemistä ehdotuksista toimenpiteiksi, joilla tuli estää hedelmällisten tulosten synty jokaisen konferenssin osanottajamaan kohdalla.⁷⁵

Tämä kuvastaa hyvin saksalaisten intressejä, joihin kuului pitää Puola eristettynä. Puolan eristäminen sopi hyvin myös Neuvostoliitolle. Suurvaltojen intressit tekivät reunavaltioiden yhteistoiminnan vaikeaksi ja ne joutuivat jatkuvasti vaikutusyrityksien kohteeksi liittoon vihamielisesti suhtautuneiden Saksan ja Neuvostoliiton sekä näiden etuja myötäilevien valtioiden suunnalta.

---

⁷³ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 15, 31.7.1924 Tallinna.

⁷⁴ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 15, 31.7.1924 Tallinna.

⁷⁵ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 16, 1.8.1924 Tallinna

Helsingissä järjestettäväksi suunniteltu pääministerikonferenssi oli tapahtuma, jota kohtaan Viro osoitti suurta mielenkiintoa. Virossa eläteltiin toiveita, että siellä voitaisiin solmia liittosopimuksia. Viron ulkoministeri Pusta pyrki aktiivisesti reunavaltioiden liittoon parantaakseen maansa turvallisuuspoliittista asemaa. Suomen ulkoministeriö taas pyrki välttämään innostamasta virolaisia liittoehdotusten tekoon. Erkko raportoi 1.8.1924 vastauksena ulkomisterin kirjeeseen: ”Tällöin toivomukseenne mukaan koetin mahdollisimman paljon välttää provosoimasta uusia virolaisia ehdotuksia ohjelmaan.”⁷⁶ Raporteista käy kautta linjan ilmi, että Suomi pyrki kaikin tavoin hillitsemään Viron liittotoiveita, mutta se ei estänyt Viroa ajamasta asiaa määrätietoisesti. Lähetystön työssä jouduttiin kehittämään paljon diplomaattisia ilmaisuja Suomen vähäisen kiinnostuksen peittelemiseksi.

1.3.2 Suunnitelmat sotilaallisen yhteistyön aloittamisesta

Erkko teki syksyllä 1924 aloitteen sotilaallisesta yhteistyöstä meripuolustuksen alalla. Asia herätti luonnollisesti Viron ulkoministeriön kiinnostuksen ja Pusta halusi päästä nopeasti kosketukseen Suomen ulkoministerin kanssa asian suhteen. Asiaan käsiteltiin valmisteluvaiheessa useassa raportissa, jonka jälkeen asiaan ei enää viitata suoraan oletettavasti asian arkaluonteisuuden vuoksi. Pustan toiveet tavata Suomen ulkoministeriä epävirallisesti myös myöhemmin voivat olla viittauksia tähän yhteistoimintaan. Holstin raporteissa asia ei nouse myöhemmin esille.

Pekkarinen esittää mahdollisuuden, että kunnia neuvottelujen aloittamisesta sotilaallisen yhteistyön alalla voisi kuulua Eljas Erkolle.⁷⁷ Tätä vaihetta yhteistyössä ei ole käsitelty aihetta koskevassa tutkimuksessa.

Syksyllä 1924 Suomen ulkoministeri oli esittänyt huolensa Erkon maareformiasiassa lähettämän nootin vaikutuksista Helsingin pääministerikonferenssin valmisteluihin. Erkko kertoi tässä yhteydessä, miten hän oli osoittanut Viron ulkoministeriön virkamiehiä kohtaan suurta huomiota parantaakseen välejä. Erkon ja ulkoministeri Pustan välit olivat nyt hyvät ja Pusta oli luopunut Erkkoa kohtaan tuntemastaan

---

⁷⁶ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 16, 1.8.1924 Tallinna.

⁷⁷ Pekkarinen 2015, 62.

reservistä.⁷⁸ Erkko tiesi menneensä asiassa aiemmin liian pitkälle. Henkilökohtaisesti hän piti asiaa edelleen epäkohtana, mutta joutui antamaan periksi etenkin kuin ulkoministeri Procopé oli esittänyt asiasta epäilyksensä.

Erkko oli tehnyt Viron ulkoministerille ehdotuksen, jonka hän uskoi edesauttaneen Pustan ja hänen väliensä paranemista. Erkko viittaa sähkeeseen nro. 46, jossa hän ilmoittaa, että Pusta halusi keskustella Procopén kanssa hänen raporteissaan 10. ja 13. mainitsemistaan asioista.⁷⁹ Kyseiset raportit löytyvät salaisen kirjeenvaihdon yhteydestä ja ne käsittelevät Viron ja Suomen sotilaallisen yhteistyön aloittamista.

Erkko kertoo keskustelleensa Viron pääesikunnan päällikön Lill'en kanssa Pustan järjestämien diplomaattien aamiaisten yhteydessä 17.7.1924. Erkon mukaan Lill kysyi voisiko Erkko antaa Suomen hallitukselle ja puolustusministeriölle tiedoksi ehdotuksen meripuolustuksen järjestämisestä mahdollisen Neuvostoliiton hyökkäyksen varalta. Ehdotus liittyi miinoituksen järjestämiseen siten, että sillä voitaisiin sulkea Neuvostoliiton Itämeren laivasto Kronstadtiin⁸⁰ ja voittaa aikaa sodan syttyessä, jotta mahdollinen vieraan maan laivasto ehtisi saapua apuun. Sitä, mikä tämä vieras maa olisi Erkko ei mainitse. Erkko kertoo harkinneensa asiaa aiemmin itsekkin ja suostuneensa siksi mielihyvin Lill'en ehdotukseen. Virolaiset olivat valmiit lähettämään laivastonsa esikuntapäällikkö von Salzan neuvottelemaan asiasta Suomen sotilasviranomaisten kanssa ja toivoivat, että asiasta tulisi kehotus Suomen puolelta. Erkko kannatti ajatusta: "Olen varma siitä, että myönteinen ratkaisu tulisi suuresti parantamaan suhteitamme Viroon, lisäksi helpottamaan muittenkin asioiden ratkaisua ja lisäksi hälventämään sitä epäluuloa, jota virolaisilla on viime aikoina ollut suomalaisia kohtaan."⁸¹

Erkko kertoi ihmetelleensä Tallinnaan siirtyessään, ettei sotilaallista yhteistyötä juuri ollut tietojenvaihdon lisäksi ja suhtautui puolustusyhteistyöhön erittäin myönteisesti. Erkon oli helppo puoltaa ehdotusta, joka parantaisi hänen suhteitaan virolaisiin maareformiasiassa lähetetyn nootin jälkeen. Suurin syy virolaisten epäluuloiselle

---

⁷⁸ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 16, 1.8.1924 Tallinna.

⁷⁹ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Salainen kirjeenvaihto, Shifferi 46, 1.8.1924 Tallinna.

⁸⁰ Neuvostoliiton Itämeren laivaston tukikohta Pietarin edustalla.

⁸¹ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Salainen kirjeenvaihto, Nro: 10, Tallinna 18.7.1924.

suhtautumiselle oli kuitenkin Suomen vastahakoisuus Viron lähentymispyrkimyksiä kohtaan pääministerikonferenssin alla. Erkko näki, miten puolustusyhteistyön edistäminen auttaisi myös muiden Suomen ja Viron välisten asioiden käsittelyä sen lisäksi, että se olisi Suomelle jo sellaisenaan edullista.

Pusta oli erittäin kiinnostunut yhteistyön aloittamisesta. Huhut Suomen ja Viron puolustusyhteistyön mahdollisesta syvenemisestä kantautuivat myös ulkomaiden edustajien korviin. Erkko kertoo, että tunnetut ulkomaiden vakoojat olivat kyselleet häneltä Suomen ja Viron sotilaallisen yhteistyön tilasta. Sekä Pusta ja Erkko jakoivat käsityksen, että asia oli pidettävä mahdollisimman salassa. Pusta ilmoitti, että englantilaiset olivat ehdottaneet sotilaslähetystön lähettämisestä Suomeen ja Viroon.⁸² Ehdotus Suomen ja Viron meripuolustuksesta sisälsi ajatuksen ulkomaisen laivaston saapumisesta apuun ja uskottavin vaihtoehto laivastotuen antajasta oli Iso-Britannia tai Ranska. Euroopan valtiot yrittivät kuitenkin normalisoida suhteitaan Neuvostoliittoon, ja lupaukset laivastotuesta sitä vastaan eivät olleet omiaan lieventämään jännitteitä.

Pusta vakuutteli Erkolle, että Ranska olisi valmis antamaan tukea ja heidän laivastopiirinsä olivat saaneet tehtäväkseen tehdä selvityksen Itämeren tilanteesta ja toiminnasta siellä.⁸³ Pusta halusi varmasti liioitella mahdollisuuksia ulkomaisesta avusta, jotta Suomi pysyisi kiinnostuneena yhteistyön syventämisestä Viron kanssa. Virolle oli elintärkeää käyttää kaikki keinot sen puolustuksen vahvistamiseksi ja suunnitelma yhteisestä merimiinoituksen järjestämisestä oli houkuttelevampi Suomelle, jos siellä uskottiin mahdollisuuksiin saada laivastoapua ulkomailta.

Elokuun 18.1924 Erkko raportoi Procopéille Pustan halusta tavata tämä incognito. Pusta toivoi ulkomisterin saapuvan Viroon ”pienelle yksityiselle huvimatkalta” keskustelemaan tietyistä asioista ennen Kansainliiton yleiskokousta Genevessä. Pusta oli välittänyt kutsun myös Latvian edustajalle. Pusta halusi Erkon mukaan luultavasti keskustella kokouksessa mahdollisesti esiin tulevista kysymyksistä, kuten keskinäisestä avunannosta. Lisäksi hän uskoi, että Pusta haluaisi keskustella Erkon aiemmin

---

⁸² KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Salainen kirjeenvaihto, Nro: 13, Tallinna 29.7.1924.

⁸³ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Salainen kirjeenvaihto, Nro: 13, Tallinna 29.7.1924.

ehdottomasta sotilaallisesta yhteistyöstä. Procopé oli suostunut selvittämään mahdollisuuksia yhteistyöhön. Erkko kertoo, että se oli tehnyt suuren myönteisen vaikutuksen virolaisiin.⁸⁴

Erkko ei saanut lyhyellä varoitusajalla annetuksi Pustalle vastausta annettuun ehdotukseen, kun ei saanut sitä Suomen ulkoministeriltä. Ulkoministeriö oli antanut puhelimitse selityksiä Erkolle mm. lentokoneen koneviasta, mutta Erkko ei halunnut käyttää tietoa ”koska yhteen aikaan näytti siltä kuin olisi esim. koko konevika ollut enemmän diplomaattista kuin luonnollista laatua”. Erkko epäili, ettei Pusta uskonut täysin hänen selityksiään siitä, miten vastauksen viipyminen oli ulkoisten seikkojen syytä. Erkko arveli, että Pusta: ”epäilevänä virolaisena ehkä tuumi joittenkuiden muitten syvempien syitten olleen esteenä”. Raportin jatkosta käy ilmi, että Procopé soitti Erkolle ja kehotti häntä tapaamaan Pustan.⁸⁵

Erkko kertoo tavanneensa Pustan seuraavana päivänä ja selittäneensä hänelle syitä, joiden vuoksi tapaaminen Virossa ei ollut onnistunut. Samalla hän ilmoittaa tulleen vakuutetuksi, ettei Pusta ollut täysin uskonut edellisiä selityksiä ja oli suhtautunut niihin epäluuloisesti. Nyt Erkko välitti Pustalle myös kutsun saapua Helsinkiin keskusteluihin.⁸⁶ Pustan matka Helsinkiin kuitenkin estyi, kun Virossa oli käsillä mahdollinen hallituskriisi.⁸⁷

Raporteista käy ilmi, että suomalaiset pitivät virolaisia epäilevinä ja helposti loukkaantuvina. Virolaiset tulkitsivat Suomen ulkoministerin matkan Viroon estyneen muista kuin käytännön syistä. Suomen alustava halukkuus yhteistyöhön oli otettu Virossa vastaan niin suurella innolla, että kaikki merkit Suomen oletetusta haluttomuudesta otettiin vastaan pettyneinä ja epäluuloisina. Erkko uskoi saaneensa Pustan lopulta vakuuttuneeksi, ettei kyse ollut siitä, mutta tapaus kuvastaa hyvin Suomen Viron suhteiden problematiikkaa. Virolaiset olivat taipuvaisia loukkaantumaan,

---

⁸⁴ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 18, 13.8.1924 Tallinna.

⁸⁵ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 19, 18.8.1924 Tallinna.

⁸⁶ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 20, 19.8.1924 Tallinna.

⁸⁷ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 21, 23.8.1924 Tallinna.

jos he uskoivat Suomen suhtautuvan välinpitämättömästi tai haluttomasti heidän ehdotuksiinsa.

Kaavailut yhteistyöstä otettiin Virossa vastaan innokkaasti ja Erkon mukaan ne muuttivat virolaisten suhtautumista parempaan suuntaan. Toisaalta epäilykset Suomen mahdollisesta haluttomuudesta aiheuttivat myös epäluuloja ja pettymyksiä, joita väliaikainen lähetystöpäällikkö joutui parhaansa mukaan hälventämään. Hetkellinen toivonpilkahdus kääntyi pian pettymykseksi ja maiden välisille suhteille tyyppinen problematiikka nosti jälleen päätään. Viron toiveet olivat niin suuret, että Virossa ehkä ajateltiin Suomen olevan kiinnostunut myös virallisemmasta lähentymisestä Helsingin konferenssissa.

1.3.3 Heimokansan tukala taloustilanne

Viron taloustilanne heikkeni kesästä 1924 lähtien nopeasti ja lähetystössä raportoitiin tilanteen kehittymisestä useaan otteeseen. Viron talouden tila oli monella tapaa kiinnostava asia Suomen kannalta ja vaikutti taloudellisten asioiden lisäksi oleellisesti Viron turvallisuustilanteeseen. Kurjistuva taloustilanteen osasyiksi nähtiin raporteissa useaan otteeseen Neuvostoliiton tahalliset toimet.

Erkon 25.7.1924 kirjoittaman raportin liitteenä on lähetystösihteeri Ville Niskasen Viron taloudellisia oloja käsittelevä selostus. Talousministeri Strandman oli Niskasen mukaan suuttanut juutalaiset puutavarakauppiat, jotka nyt polkivat hintoja alaspäin. Valtion talous oli jo vuosia ollut pahasti alijäämäinen ja maassa usko tulevaisuuteen oli heikko. Viro korotti tulleja estääkseen tarpeettoman ulkomaisen tavaran tuontia, mutta korkeat tullit nostivat hintatasoa ja pakottivat yritykset nostamaan palkkoja. Tämä nosti virolaisten tavaroiden tuotantokustannuksia. Raportissa käydään läpi talousministerin ohjelmaa talouden elvyttämiseksi, jonka yhteydessä Niskanen toteaa, että virkamieskunta oli liian laaja ja ”virkamiestaso on yllättävän heikko”.⁸⁸ Suomalaiset pitivät virolaisia virkamiehiä yleisesti varsin epäluotettavina. Niskanen kuvaa aikaa ennen kurjaa taloustilannetta näin:

---

⁸⁸ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 11, 25.7.1924 Tallinna.

”Kun tulevaisuuden toiveet vuoden 1922 valtion tilinpäätöksen ja mukiinmenevän kauppabilanssin johdosta virolaisille patriooteille näyttäytyivät niin ruusuisina ja kun maassa ahkeraan vierailevat veljeskansan jäsenet ja suuremmatkin kyläläiset lakkaamatta suitsuttivat Viron pienen mutta sankarillisen kansan suurten saavutusten ja vielä suurempien mahdollisuuksien alttarilla, ei ole ihme, että virolaisen patriootin ja teollisuusmiehen mielessä kangasteli rohkeita tulevaisuuden kuvia.”⁸⁹

Niskasen ironisen tyylin taustalla voi nähdä halveksuntaa maiden välillä esiintyvää tunnepohjaista heimokansallista suhtautumista kohtaan.

Samassa raportissa on myös Erkon kirjoittama tekeillä olevaa välitystuomiosopimusta käsittelevä osio. Erko kuvaa virolaisten toimintaa asian yhteydessä lapselliseksi ja mainitsee, että virolaiset halusivat osoittaa tärkeyttään tilanteessa, jossa se ei ollut tarpeen. Erko päätyy kuvailemaan myös Viron ulkoministeri Pustan huonoja puolia: ”itsensä yliarvioiminen (itserakkaus), ylpeys ja yksipuolisuus, joka johtuu verrattain heikoista alkutiedoista.”⁹⁰ Käsitukset virolaisista poliitikoista eivät olleet aina erityisen positiivisia. Aiemmin kritiikkiä useammassa yhteydessä oli saanut myös talousministeri Strandman. Vuoden 1925 puolella Holsti kuvasi Pustaa paljon myönteisemmässä valossa.

Virolaiset olivat tarkkoja omanarvontunnostaan ja loukkaantuivat helposti, jos tulkitsivat suomalaisten omaksuneen liian ylenkatsovan linjan. Maareformiasiassa virolaisia lepytellessään Erko kertoo: ”olen Viron ulkoasiainministeriön muillekin virkamiehille osoittanut tavallista suurempaa huomiota osottaakseni, ettei virolaisten epäilyksissä, että suomalaiset muka katsovat heihin alas ole mitään perää.”⁹¹ Raportit vahvistavat käsitystä, että suomalaisten oletettu ja joskus todellinen asennoituminen ”isoveljenä” virolaisiin oli yksi virolaisten Suomi-kuvan perusongelmista.⁹² Myöhemmin vuonna 1930 aihetta käsitellessään Holsti piti Viron ja Suomen välien kehittämisen

---

⁸⁹ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 11, 25.7.1924 Tallinna.

⁹⁰ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 11, 25.7.1924 Tallinna.

⁹¹ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 16, 1.8.1924 Tallinna.

⁹² Alenius 2002, 65 – 66.

esteenä virolaista mentaliteettia. Virolaiset käsittivät suomalaisten ehdotukset herkästi suuremmaksi epäystävällisyyden osoitukseksi, kuin ne oli tarkoitettu.⁹³

Virossa oli tukalan taloustilanteen takia elokuun lopulla 1924 käsillä mahdollinen hallituskriisi. Sosialistit olivat vaatineet riigikogun koolle, mikä oli seurausta nousseista elintarvikkeiden hinnoista. Erkko mainitsee, ettei virolaisen luonteen tietäen ollut todennäköistä, että hallituksen nykyiset ryhmät perustaisivat uutta hallitusta sosialistien kanssa, jos nämä kaataisivat istuvan hallituksen.⁹⁴ Raportti ruotii riigikogun puolueiden kantoja ja mahdollisia toimia. Erkko mainitsee raportissa, että: ”Vaaran tekee toiselta puolen suuremmaksi pienet olot Virossa, josta on seurauksena, että pienet henkilökohtaiset seikat ja riitaisuudet merkitsevät niin paljon koko maata koskevienkin kysymysten ratkaisussa.” Erkon näkemys Viron poliittisista oloista oli perusteltu. Viron yhtiöparlamentaarinen perustuslaki teki hallituksista usein voimattomia ja lyhytikäisiä. Virossa puuttui parlamentin valtaa tasapainottava toimeenpaneva elin. Hallitusta johti valtionvanhin eli *riigivanem*, joka oli kuitenkin täysin parlamentista riippuvainen.⁹⁵ Heikot hallitukset korostivat henkilökohtaisten riitaisuuksien aiheuttamia ongelmia. Kuvaavana esimerkkinä virolaisen politiikan riitaisuudesta toimii se, että syksyllä 1924 ministeri Strandman haastoi riitojen seurauksena kaksi peltomiesten puolueen jäsentä kaksintaisteluun. Asiaa selvitteli jatkossa kunniatuomioistuimet. Erkon mukaan peltomiesten puolue oli suorastaan hysteerisessä tilassa eikä käyttäytyminen ollut normaalien ihmisten tapojen mukaista.⁹⁶ Viron valtiollisen elämän luonne aiheutti suomalaisissa ajoittain ihmetystä. Oikeistopiireissä sen vasemmistolaisista luonnetta vieroksuttiin.

Virossa herätti kuohuntaa myös sosialistien edustajan Nanilsonin murha, jonka uskottiin olleen kommunistien toteuttama. Viron sotaministeri sanoi Erkolle, että kommunistinen puolue likvideerataan jos se osoittautuu syyppääksi murhaan. Erkko kertoo riigikogun istuntoa selostaessaan, että maatalousyrityksille ei ollut maksettu niille luvattuja avustuksia: ”Suomessa ei tällainen ilmeinen omavaltaisuus ja valtuuksien ulkopuolelle

---

⁹³ Favorin 2003, 163.

⁹⁴ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 19, 18.8.1924 Tallinna.

⁹⁵ Zetterberg 2007, 523–525.

⁹⁶ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 40, 20.11.1924 Tallinna.

meno tulisi kysymykseenkään ilman lupaa, mutta täällä olot eivät vielä ole niin vakiintuneet.”⁹⁷ Tässä yhteydessä toistuu Erkon näkemys eroista virolaisessa ja suomalaisessa poliittisessa toimintakulttuurissa. Virolaisessa toiminnassa nähtiin merkkejä kehittymättömyydestä ja se oli myös henkilökohtaisten riitaisuuksien vaivaamaa.

Kommunistien toiminta oli muuttumassa yhä aktiivisemmaksi. Virossa lakkautettiin kommunistisia lehtiä ja vangittiin henkilöitä, joiden uskottiin olevan mukana toiminnassa. Erkko uskoi, etteivät virolaiset heikossakaan tilanteessa olleet erityisen alttiita kommunismin vaikutuksille:

”Minusta tuntuu kuin olisi Viron kansan suuri enemmistö, vaikeista oloista huolimatta, vieras kommunismille ja tietää, mitä se oikeastaan sisältää. Luonnollisesti on täällä, kuten kaikissa muissakin maissa, aineistoa, joka ei ole yhteiskunnallisesti täysin kypsää ja joka herkkäuskoisuudessaan helposti menee tyhmyyksiin.”⁹⁸

Kansan kokonaisuus näytti siis pääosin luotettavalta ja kommunismiin hairahtuneet olivat poikkeustapauksia. Kommunisteja pidettiin usein heikkolahjaisina ja harhaan johdettuina. Näkemys oli porvarillisten poliitikkojen piirissä yleinen.

Erkko piti suurimpana syynä talousongelmiin maareformia ja sen täytäntöönpanoon liittyneitä seikkoja. Hän kuvaa Viron hallitusten toimintaa asian suhteen heikoiksi ja mielipiteiden välillä luovineiksi. Tyrehtynyt kauttakulkukauppa Venäjän kanssa lisäsi ahdinkoa, mitä Erkko epäili tahalliseksi toiminnaksi Neuvostoliiton osalta. Erkko uskoi, että ulkomailla yleinen käsitys virolaisista oli se, että he olivat bolševikkeja. Syynä siihen hän piti ”häikäilemätöntä menettelyä ulkomaalaisia kohtaan, kun niillä on ollut taloudellisia etuja valvottavinaan. Tämä heidän menettelynsä ei ole koskenut ainoastaan suomalaisia vaan ranskalaisia ja englantilaisia muista puhumattakaan.”⁹⁹ Erkko puhuu ulkomaisista mielipiteistä, mutta oli itsekin nähnyt virkamiesten toiminnassa bolševistisiä piirteitä. Viron toiminta talousasioissa nostatti Erkossa usein

---

⁹⁷ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 20, 20.8.1924 Tallinna.

⁹⁸ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 21, 23.8.1924 Tallinna.

⁹⁹ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 22, 29.8.1924 Tallinna.

suuttumusta. Epärehellinen ja häikäilemätön toimintatapa liittyi bolševismiin tai venäläisyyteen.

1.3.4 Heimoveljeys – voimavara vai suhteiden jarru?

Syksyllä 1924 virkaatekevä lähetystöpäällikkö näki Viron heikon taloustilanteen avaavan Suomelle mahdollisuuksia Virossa. Erkko ehdottaa toimintamallia sen varalle, että Suomi joutuisi auttamaan Viroa sen talousongelmissa:

”Meillehän on erittäin tärkeätä, että Viro ei millään lailla saata olemassaoloaan vaaranalaiseksi. Samalla olisi meidän käytettävä tilannetta hyväksemme saadaksemme virolaiset järjestämään eräät juridisesti aivan selvät suomalaiset saatavat Virosta.”¹⁰⁰

Näiden saatavien maksaminen oli Erkon mukaan siirtynyt ”suorastaan virolaisten juonittelunhalusta”.¹⁰¹

Opportunistinen diplomaatti näki selvästi hetken koittaneen ja ehdottaa myös muita toimenpiteitä, joilla Suomi voisi vahvistaa asemiaan Virossa:

”Tärkeintä meille olisi kuitenkin saada erinäisiä puhtaita kaupallisia etuja, joitten kautta sulemme Viron markkinoilta pahimmat kilpailijamme saksalaiset, ruotsalaiset ja tanskalaiset. Meidän ei enää kannata katsella asioita täällä puhtaasti tunteelliselta ja veljelliseltä kannalta, sillä olemme kait jo riittävästi nähneet, että se ei kannata. Suomelle on tärkeätä oman puolustuksensakin kannalta, että Viro on olemassa. Mutta tärkeätä on myöskin, että Viro joutuu mahdollisimman suuressa määrin meistä riippuvaiseksi ja että se suomalaistuu. Tämä on ainoa maa, jossa me voimme harjoittaa positiivista suomalaista ulkopoliittikkaa.”¹⁰²

Tunteellisen ja veljellisen suhtautumisen aika oli ohi. Oli aika hakea konkreettisia etuja Virosta. Heimokansallinen suhtautuminen ei voinut olla Viron-suhteiden keskiössä vaan nyt tuli ottaa reaalipoliittinen linja, johon kuului Viron saattaminen riippuvaisuussuhteeseen ja sen suomalaistaminen. Aiemmin myös lähetystösihteeri Ville Niskasen selostus Viron tilanteesta ilmensi halveksuntaa aiempaa heimokansallista

¹⁰⁰ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 22, 29.8.1924 Tallinna.

¹⁰¹ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 22, 29.8.1924 Tallinna.

¹⁰² KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 22, 29.8.1924 Tallinna.

suhtautumista kohtaan. ”Positiivinen suomalainen ulkopolitiikka” oli sävyltään varsin kylmää. Viro esiintyy tässä yhteydessä maana, jonka tulisi olla aktiivisen suomalaistamisen kohde ja riippuvainen Suomesta.

Syksyllä 1924 Erkko matkusti Tarton maatalousnäyttelyyn. Matkaa selostaessaan hän nostaa esiin positiivisia näkemyksiä Suomen ja Viron suhteiden mahdollisuuksista. Matka maaseudulle oli Suomen edustajalle terveellinen pako Tallinnan taloudellisista ja poliittisista piireistä. Erkko piti Suomen ja Viron taloudellisen ja sivistyksellisen suhteen vahvistamista suotavana. Hän uskoi, että Suomella olisi paljon voitettavaa ja annettavaa Virolle. Erkko kertoo Suomen kansan syvien rivien keskuudessa innostuksen tämän asian suhteen olleen kesän aikana mitä suurinta. Virolaisten puolelta se oli jälleen heräämässä aikaisempien pettymysten jälkeen. ”Nyt olisi mielestäni sopiva ajankohta olemassa, jolloin krediittiämme voitaisiin käyttää tehokkaalla tavalla.” Viron taloudellisissa piireissä oli Erkon mukaan vallalla käsitys, ettei Suomi halunnut antaa lainaa eikä sitä juuri ollut mahdollistakaan antaa.¹⁰³

Erkon mukaan Suomen maatalouspiirien tavoitteena oli myös ”suomalaistaa” Viron maatalous. Suomen toiveissa oli luoda Virosta ja Latviasta maat, joiden kautta se saisi laskettua vientituotteensa Venäjän markkinoille ja samalla eristää suurimmat kilpailijansa Venäjän kaupasta.¹⁰⁴ Tämä oli ollut taustalla Suomen kansan syvissä riveissä esiintyneessä innostuksessa. Erkko piti maatalouspiirien pyrkimyksiä suurella arvolla, ja ne olivat hänestä mainio tapa lähentyä Viroa ilman tarvetta erillisille sopimuksille, jotka vain vaikeuttaisivat asioita. Heimokansalliset tunteet piti siirtää syrjään ja keskittyä konkreettisten hyötyjen hankkimiseen: ”Aatteilla ja puheilla ei eletä, vaan tarvitaan siihen myöskin materiaa.”¹⁰⁵

Erkko arvioi Suomen ja Viron suhteiden kehittyneen myönteiseen suuntaan vuoden 1924 aikana. Hänen mielestään uuteen realismiin pohjautunut lähestyminen oli toiminut tervehdyttävästi. Suomen ja Viron aiempi lähentyminen oli perustunut

---

¹⁰³ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 25, 9.9.1924 Tallinna.

¹⁰⁴ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 28, 16.9.1924 Tallinna.

¹⁰⁵ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 28, 16.9.1924 Tallinna.

kirjoitettuun sanaan, politiikkaan ja tunteisiin. Aiempaa liittopolitiikkaa ruotiessaan Erkko esittää, ettei Suomen kansan syvät rivit olleet silloin valmiina liittoutumiseen. Suomea liitto ei olisi hyödyttänyt, Viroakin vain hieman. Suomen hän sanoo aina arvostaneen sitä, että se muodostaa oman erikoisen ryhmänsä eikä se kuulunut liioin skandinaaviin tai balttilaisiin valtioihin.¹⁰⁶ Vaikuttaa, ettei Erkko nähnyt skandinaavista suuntausta selkeänä vaihtoehtona Suomelle ainakaan tässä vaiheessa. Erkko piti liittoajatusta Baltian maiden kanssa huonona ajatuksena, mutta taustalla eivät olleet suuret toiveet skandinaavisen suuntauksen suhteen. Erkko halusi lähentää Suomen ja Viron välejä konkretian kautta ilman liittoa, joka toisi mukanaan turvallisuuspoliittisia riskejä.

Erkko näki Suomen poliittisessa suhtautumisessa Viroon yhtäläisyyksiä Ruotsin tavassa suhtautua Suomeen. Tämän ajatuksen hän esitti myöhemmin vuonna 1925 Lontoon lähetystössä toimiessaan.¹⁰⁷

Liittopolitiikan kariutuminen oli ollut: ”terveellinen siinä suhteessa Virollekin, että se johdatti kehityksen terveelle uralle ja vapautti suhteemme epäterveellisestä tunteellisuudesta.”¹⁰⁸ Vaikuttaa siltä, että ainakin Erkko ja lähetystösihteeri Ville Niskanen olivat samoilla linjoilla liiallisesti korostuneesta tunteellisuudesta maiden välisissä suhteissa.

Erkko ottaa esille Suomea ja Viroa uhkaavan yhteisen vaaran, jonka vuoksi myös Viron taloudellinen, sotilaallinen, sivistyksellinen ja poliittinen kehitys oli tärkeää ennen ”mahdollista loppuottelua”. Kehityksen piti tapahtua sellaisella voimalla ja menestyksellä, että koko maailma näkisi, mistä alkaa Eurooppa.¹⁰⁹ Ajatus heijastelee sitä näkemystä, että Viron kehitys oli vielä siinä määrin kesken, ettei sitä voinut laskea puhtain paperein eurooppalaisten valtioiden joukkoon. Erkon mukaan kehitys oli pienellä valtiolla ollut olosuhteisiin nähden hyvää tehdyistä virheistä ja venäläisestä perinnöstä huolimatta. Venäläinen perintö näyttäytyy taas selittäväenä tekijänä

---

¹⁰⁶ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 28, 16.9.1924 Tallinna.

¹⁰⁷ Holm 1997, 50.

¹⁰⁸ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 28, 16.9.1924 Tallinna.

¹⁰⁹ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 28, 16.9.1924 Tallinna.

takapajuisuudelle. Lähetystön raporteista näkyy hyvin selkeästi tulevan sodan uhka. Suomen etujen mukaista olisi, että Viro kehittyisi ja olisi valmis vastaamaan idän uhkaan.

Liittopolitiikan kariutumisesta oli seurannut Virossa epäluuloja ja ajatuksia Suomen kylmästä suhtautumisesta. Erkko mainitsee, että lähetystö oli: ”ainakin viime aikoina käyttänyt sitä keinoa, ettei Suomi ollut sitä ollenkaan, vaan että virolaisten taholla ei ollenkaan ymmärretä, että on ensiksi luotava edellytykset ja pohja lähentymiselle ja lisäksi, ettei mikään erikoinen sopimus ole tarpeellinen, jotta lähestyminen olisi todellinen.”¹¹⁰ Erkon käsitykset kuvastavat sitä vaikeutta, mikä hänellä oli ymmärtää virolaisten toiveet Suomen suhteen: ”Voin sanoa, että tämä uudelle pohjalle rakennettu lähestyminen on Virossa täydessä käynnissä, jollei jo Viroon nähden toteutettu. Ainakin pahimmat ensi esteet, epäluulo, välinpitämättömyys ovat voitettut.”¹¹¹

Erkko mainitsee Pustan ja Jaan Tönnissonin uuden lähentymisen kannattajina. Oikeistopuolue ja peltomiehet taas edustivat ”vanhoja Suomi-ystäviä” eli toimivat ilmeisesti tunteellisen ja veljellisen linjan edustajina.¹¹² Osalla Viron poliitikoista oli siis ihannoiva Suomi-kuva verrattuna realistisen linjan edustajiin. Samassa yhteydessä Erkko mainitsee, että uutta lähentymisen linjaa edustaneen Tönnissonin sympatiat Suomea kohtaan olivat syvempiä kuin monen muun, vaikka hän oli liittoajatuksen vastustaja ja osa jopa syytti häntä Suomen vihaajaksi. Viron poliitikot olivat siis pääasiassa Suomeen myötämielisesti suhtautuvia. Osalla oli erilainen linja Suomea kohtaan, mutta heilläkin pohjimmiltaan myönteinen näkemys pohjoisesta naapurista.

Erkon ajatus, että virolaisten epäluulot olisi karistettu, oli ennenaikainen. Samassa yhteydessä käsitellyt ajatukset Viron suomalaistamisesta ja Suomen pyrkimyksistä hankkia taloudellisia etuja kuvastavat hyvin maiden välisten suhteiden problematiikkaa. Suomi halusi etuja, toimi ison veljen elkein, eikä ollut valmis antamaan virolaisten suuriin odotuksiin katsottuna juuri mitään vastineeksi. Virolaisten erityinen sympatia Suomea kohtaan esiintyy voimavarana, jota hyväksikäyttämällä voitaisiin saada sijaa Viron

---

¹¹⁰ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 28, 16.9.1924 Tallinna.

¹¹¹ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 28, 16.9.1924 Tallinna.

¹¹² KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 28, 16.9.1924 Tallinna.

talouselämässä. Toisaalta liiallinen veljeys ja tunteellisuus näyttäytyi esteenä, jos se olisi edellyttänyt konkreettista sopimus pohjaista lähentymistä Suomen taholta.

Erkko muistutti raportissaan 1.10.1924, että suomalaiset luulivat liikoja vaikutusvaltansa suhteen Virossa. Erkon mukaan virolaiset uskoivat, ettei Suomi katkaisisi välejä Viroon maareformiriitojen vuoksi eikä Suomella muutenkaan ollut niin suurta painoarvoa poliittisissa piireissä muutamia intoilijoita lukuun ottamatta.¹¹³ Poliittisten piirien Suomi-intoilijat olivat vähemmistö. Sanavalintana ”intoilijat” kuvastaa myös sitä, ettei Erkko ottanut heitä erityisen vakavasti. Raportti on huomattavasti pessimistisempi suomalaisten mahdollisuuksien suhteen Virossa kuin vielä pari viikkoa aikaisemmin. Vaikuttaa, että Erkko oli itse yliarvioinut mahdollisuudet, joita hän oli hahmotellut uuden realistisen lähentymisen muodossa.

Erkko toivoi Viron toimivan Suomen etujen mukaisesti korvauskysymyksessä, ja vaikeudet asian suhteen nostivat esiin kiittämättömyyttä Suomen historiallisesta avusta. ”Se seikka, että Viro saa kiittää Suomea olemassaolostaan on jo suureksi osaksi unohtunut, eikä siitä suuriakaan puhuta.”¹¹⁴ Erkko edustaa tässä näkökantaa, jossa vapaaehtoisjoukkojen ja taloudellisen tuen merkitys nähtiin Suomessa käytännössä Viron itsenäistymisen edellytyksenä. Virolaisten kiittämättömyyden lisäksi samassa raportissa nousee esiin myös maininnat ”verrattain heikosta moraalista” ja häikäilemättömästä henkilökohtaisten etujen ajamisesta poliittisen aseman varjolla talouselämässä. Ministeri Strandmanista Erkko sanoo näin: ”Puhutaan, että hänkin olisi edeltäjiensä esimerkkiä noudattaen käyttänyt tilannetta¹¹⁵ hyväkseen ansaitakseen joitakin kymmeniä miljoonia omaan taskuunsa”.¹¹⁶ Raportissa nousee esiin jälleen paljon kielteisiä asioita. Erkko oli arvioinut politiikanteon mahdollisuudet Virossa aiemmin todellista parempina. Vaikeuksien nostaessa päätään muuttui raporttien sävy jälleen pessimistisemmäksi.

---

¹¹³ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 32, 1.10.1924 Tallinna.

¹¹⁴ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 32, 1.10.1924 Tallinna.

¹¹⁵ Viron vaikeaa taloudellista tilannetta.

¹¹⁶ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 32, 1.10.1924 Tallinna.

Erkolle ei ollut tilaisuuden tullen ongelma käyttää Viron suomalaissympatioita hyväksi, vaan ne olivat valtti suhteessa muihin maihin eritoten talouselämässä: *”Tämä valtti on Viron kansan (virolaisten ja myöskin tšekäläisten saksalaisten) luonnollinen sympatia Suomea kohtaan, jota monet eri seikat vuosikymmenien kuluessa jo ovat vahvistaneet ja jota nyt viime aikoina myöskin käsitys yhteisestä vaarasta on lujittanut.”*¹¹⁷ Viron kansan siis ajateltiin suhtautuvan Suomeen erityisen lämpimästi ja tätä näkemystä tukevat myös raportit silloin kun niissä kuvataan kansan suhtautumista.

Kansan keskuudessa vaikutti elävän vahvemmat sympatiat Suomea kohtaan kuin Tallinnan poliittisissa piireissä. Erko pyydettiin marraskuussa 1924 Haapsaluun Viron vapaussodassa kaatuneitten sotilaiden muistomerkin paljastamistilaisuuteen, jossa hän lausui Suomen edustajana muutamia sanoja heidän muistokseen.

*”Oli suorastaan liikuttavaa nähdä sitä myötätuntoa ja kiitollisuuden tuntoa, jota minulle osotettiin paikkakunnan viranomaisten ja myöskin yleisön taholta. Huomasin kaikesta täällä samaten kuin aikaisemmin Tartossa, että maaseutuväki on monta vertaa kiintyneempi Suomeen kuin Tallinnan väestö. Minun piti oikein puolittain pakolla pidättää virolaisia menemään puheessaan liiallisuuksiin. Maaseudulla elää tunto Suomen antamasta avusta vielä tuoreena ja siellä vielä katsotaan Suomeen kuin sinä ainoana valtiona ja kansana, joka Viroa hädän hetkenä tulee auttamaan. Samalla oli mielenkiintoista todeta miten erinomaista työtä ne virolaiset Suomen hyväksi tekevät, jotka Suomessa ovat oppia käyneet ja miten ylpeitä he siitä ovat.”*¹¹⁸

Suuri huomaavaisuus Suomen edustajalle ja kiitollisuus vapaussodassa annetusta avusta oli Erkolle liikuttava kokemus. Maaseudulla hän sai todistaa sitä kiitollisuutta, mitä odotti virolaisilta saavansa ja minkä hän olisi toivonut näkyvän myös suomalaisia saatavia hakiessaan. Koettu ero maaseutuväestön suhtautumisessa on mielenkiintoinen. Ero selittyi ehkä enemmän sillä, että kyseessä oli luonteeltaan isänmaallinen tilaisuus, joka nostatti mieliin suomalaisten tarjoaman avun Viron hädän hetkellä.

Tallinnan väestöstä poiketen maaseudulla saattoi toki olla enemmän ihanteisiin pohjautuva mielikuva suomalaisista, joihin ei törmännyt yhtä tiheästi arkisissa

---

¹¹⁷ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 28, 16.9.1924 Tallinna.

¹¹⁸ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 40, 10.11.1924 Tallinna.

tilanteissa, joissa ristiriitatilanteet olivat todennäköisempiä. Erkon maininta siitä, että hänen piti pidätellä virolaisia menemästä puheissaan liiallisuuksiin, kuvaa hyvin muidenkin vastaavien tilanteiden tunnelmaa. Virolaisten ihaileva Suomi-kuva näyttää roihahtaneen liekkeihin aina tällaisissa tilanteissa, jota virolaiset poliitikot hieman häpeilivät. Tällaiset tilaisuudet ovat luonteeltaan yhteisöllisyyttä tuottavia. Itsenäisyyspäivät, valtiovierailut ja vapaussodan muistotilaisuudet olivat tilanteita, joissa virolaiset juhlivat oman yhteisöllisyytensä lisäksi usein yhteyttänsä pohjoiseen naapuriinsa. Se, että näissä tilaisuuksissa muistettiin niin sydämellisesti Suomea, kertoo paljon erityissuhteesta, joka virolaisilla oli Suomea kohtaan.

Virossa kansallistunnetta rakennettiin itsenäistymisen jälkeen paljon sotilaiden varaan ja erityisesti kaatuneita muistettiin tunteellisissa tilaisuuksissa. Konstantin Päts kertoi Holstille vuonna 1924 Viron itsenäisyyspäivän juhlallisuuksien yhteydessä, että Virossa oli tarpeellista rakentaa traditioiden puutteen vuoksi isänmaanrakkautta tällä tavalla.¹¹⁹ Suomalaiset olivat siis vapaussodassa antamansa avun kautta osa virolaista isänmaallista juhlintaa ja kansallisen identiteetin rakennustyötä.

Virossa juhlittiin vuonna 1925 Suomen itsenäisyyspäivää sellaisella hartaudella, että virolaiset itsekin pelkäsivät menneensä liiallisuuksiin.¹²⁰ Maiden itsenäisyyspäivien vietossa olevien eroavaisuuksien tutkiminen olisi mielestäni oiva paikka lisätutkimukselle. Itsenäisyyspäivien vieton merkitys yhteisöllisyyden ja kansallisen identiteetin tuottajana on suuri. Virolainen tapa muistaa Suomea on varmasti siirtänyt ihailevaa mielikuvaa ja yhteenkuuluvuuden tunnetta eteenpäin. Suomen ja Viron epäsuhtaisten välien problematiikka olisi mahdollisesti hyvin helposti nähtävissä tätä teemaa tutkittaessa.

Mielikuvat voidaan nähdä kulttuurisena perintönä, joka periytyy sukupolvelta toiselle. Tämän perinnön joukossa on latentteja mielikuvia, jotka eivät muutu helposti, vaikka niihin lisätään ajan saatossa lisää tietoa ja näkökulmia. Erityisesti kuvan kantajan arvohierarkiassa korkealla olevat mielikuvat ovat erityisen sitkeitä muutokselle.

---

¹¹⁹ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Salainen kirjeenvaihto, Nro: 6, Tallinna 28.2.1924.

¹²⁰ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 63, 11.12.1925 Tallinna.

Mielikuvan kantajalla on taipumus korjata kuvaa myös ristiriitaista tietoa saadessaan. Mielikuvan muuttuessa uusi kuva sisältää piirteitä, jotka ovat olleet latentteina myös aiemmassa kuvassa.¹²¹

Kansan mielikuva Suomesta oli Erkon raporttien perusteella vahvemmin ystävyteen pohjautuva kuin valtaosalla poliitikoista. Maaseudun väestön suhtautuminen Suomeen oli positiivisempi kuin Tallinnassa. On selvää, ettei kokonainen kansa voi jakaa täysin samanlaista mielikuvaa. Se, mikä vaikuttaa mielikuvassa esille nouseviin piirteisiin riippuu siitä, millaiseksi mielikuvan haltija kokee vuorovaikutuksen sen kohteen kanssa. Valtakunnan politiikan tasolla mielikuva Suomesta muovautui usein tarkemmin todellisuutta vastaavaksi, mutta myös vanhan linjan Suomen ihailijoita löytyi. Suomen haluttomuus poliittiseen lähentymiseen ja yritykset etujen hankkimiseksi, nostivat esille pettymystä, epäluuloja ja ajatuksia Suomen ylenkatsovasta asenteesta. Mielikuvassa suomalaisista nousi siis esiin kielteiset puolet, joiden pohja oli siinä, että virolaisilla oli usein taipumus odottaa Suomelta liikoja. Suomalaiset kokivat virolaiset vastaavasti herkästi loukkaantuviksi ja epäluuloisiksi ja suomalaisten suhtautuminen nähtiin kylmänä. Eljas Erkko näki Viron olot raporteissa pieninä ja kehittymättöminä. Kehittymättömyyden syynä näyttäytyi paikoin venäläinen perintö, joka heijastui myös epärehellisyytenä ja häikäilemättömyytenä taloudellisissa asioissa.

Seppo Zetterberg on kuvannut maailmansotien välisen ajan Suomea ja Viroa kahdeksi pikkuvaltioksi, jotka mustasukkaisesti ja itsekkäästi valvoivat omia etujaan. Suhteet olivat asialliset, mutta ajoittain yllättävän viileät ja maat valvoivat, ettei toinen vain pääsisi hyötymään toisen kustannuksella.¹²² Suomen merkitys Virolle on aina ollut merkittävästi suurempi kuin Viron merkitys Suomelle. Karjahärm esittää, että virolaiset ovat omissa käsityksissään identifioineet itsensä kuvitteellisen Suomen ja Viron muodostaman kokonaisuuden kautta, ilman että suomalaiset ovat edes tienneet asiasta juuri mitään tai omaksuneet ajatusta niin suuresta läheisyydestä.¹²³ Isänmaallisten tilaisuuksien yhteydessä esiintynyt juhlinta näyttää tukevan tätä näkökulmaa. Suomalaiset ottivat vastaan ylenpalttista ihannointia huokuvat ystävydenosoitukset

---

¹²¹ Ratz, 202.

¹²² Karjahärm 1997, 61, viittaa Zetterberg 1991, 245.

¹²³ Karjahärm 1997, 61.

mielihyvällä. Kummatkin osapuolet vaikuttavat myös havainneen liiallisuuteen meneviä piirteitä tässä juhlinnassa. Ajoittain kireiden suhteiden parissa työskennelleet diplomaatit pitivät tätä kiusallisena, koska se toi esille ihanteiden ja todellisuuden välillä vallinneen silminnähtävän kuilun.

YHTEENVETO

Tallinnan lähetystön raporteissa Suomen ja Viron väliset suhteet näyttäytyvät hyvinä, mutta paikoin ongelmallisina. Eljas Erkko yritti hoitaa jo pitkän aikaa maiden välillä kitkaa aiheuttaneen maatilojen korvauskysymyksen, mutta asia ei edistynyt. Taloudellisten suhteiden edistämiseksi Erkko toivoi tunteellisuudesta irrottautuvaa politiikkaa, jonka tavoitteena oli Viron saattaminen enenevissä määrin Suomesta riippuvaiseksi. Virolaisten luonnolliset sympatiat suomalaisia kohtaan virkaatekevä lähetystöpäällikkö näki voimavarana taloudellisessa lähenemisessä. Helsingin pääministerikonferenssi ja Suomen vähäinen kiinnostus lähentymistä Viroa kohtaan varjosti maiden välisiä suhteita. Erkon tekemä aloite sotilaallisesta yhteistyöstä sai aikaan innostusta virolaisissa, mutta nosti myös nopeasti liiallisia toiveita ja sitä kautta myös pettymyksiä. Erkon kirjoittamissa raporteissa nousi esiin kielteisiä käsityksiä virolaisista virkamiehistä ja maareformista. Maaseudulla suhtautuminen suomalaisiin oli Erkon mukaan Tallinnaa positiivisempaa.

2.VIRON MERKITYS JÄÄ VÄHÄISEKSI

Erkko näki Viron kehityksen huolestuttavana vuodenvaihdetta lähestyttäessä. Tallinnan lähetystö välitti ulkoministeriön toiveiden mukaisesti tietoja kommunistien toiminnasta Virossa ja kaikkialla maailmassa. Suomen ja Viron välejä sävyttivät vastakkaiset tavoitteet Helsingin konferenssissa. Holsti näki Viron tilanteen positiivisemmassa valossa palatessaan lähetystön johtoon ja yritti parhaansa mukaan esittää reunavaltioiden liiton vakavasti otettavana mahdollisuutena. Suomen ja Viron välit eivät juuri kehittyneet. Presidentti Relanderin matka Viroon keväällä 1925 herätti toiveita maiden välisten suhteiden lähenemisestä. Virolaisten pettymys kasvoi, kun matkan vähäinen konkreettinen merkitys kävi selväksi. Suomen katsottiin olevan välinpitämätön ja mukautuvan suurvaltojen toiveisiin Viron kustannuksella. Lähetystö seurasi

virolaisten mielipiteitä ja yritti parhaansa mukaan karistaa epäluuloja Suomen välinpitämättömyydestä.

2.1 Lohduttomat näkymät Virosta

2.1.1 Tallinnan merkitys tiedustelukeskukseksi

Viron ja Suomen kahdenkeskisissä suhteissa ei ollut mitään osa-aluetta, joka olisi ollut raportoinnin kannalta tärkeämpi kuin itänaapurin toimien tarkkailu. Raporteista käy kautta linjan ilmi, että Suomen ulkoministeriö ohjeisti ulkomaanedustusta lähettämään sille kaiken Neuvostoliittoa käsittelevän tiedon. Tiedot myös muiden Euroopan valtioiden kommunistien toiminnasta kiinnostivat ulkoasiainhallintoa.¹²⁴ Suomessa ja Virossa suurin ulkoinen uhka oli idässä ja myös maiden sisällä toimineet kommunistit olivat osa kansainvälisen kommunismin uhkaa. Neuvostoliiton uskottiin pyrkivän aiheuttamaan epävakautta Virossa ja vaikeuttamaan sen taloudellista tilannetta, joka oli raporttien antaman kuvan perusteella erittäin heikko vuoden 1924 puolella.¹²⁵

Heti ensimmäinen Eljas Erkon Tallinnasta lähettämä raportti käsittelee Tallinnassa liikkuneita huhuja, että venäiset olisivat siirtäneet laivastonsa Itämerelle ja keskittäneet joukkoja Viron rajoille Pihkovan seudulle. Erkko kuitenkin kertoo, että Viron ulkoministeriössä uskottiin, etteivät toimet olleet sitä vastaan kohdistettuja vaan Venäjän varotoimia, jos se ajautuisi selkkaukseen Romanian kanssa Bessarabian kysymyksen takia. Erkko raportoi myös, että sotilaskarkureiden määrä puna-armeijassa oli noussut ja se ilmensi hänen mukaansa joko armeijan edelleen heikkoa tilaa tai todennäköisemmin sitä, että sotilaat pitivät sodan syttymistä todennäköisenä. Erkko toteaa myös, ettei Virossa muuten ole huomattavissa mitään ”tarmokkaampaa bolsheviikkien kiihoitustoimintaa”.¹²⁶ Viron sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden suurimpana uhkana nähtiin kommunistisen itänaapurin toimet. Viron turvallisuus oli Suomelle tärkeä reaalipoliittisista syistä ja sen tilannetta seurattiin tarkkaan.

---

¹²⁴ Yksi lukuisista maininnoista ulkoministeriön halusta saada kaikki Venäjää koskeva tieto. KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Raportti nro:6, 11.7.1924 Tallinna.

¹²⁵ Epäilyksiä Neuvostoliiton toimista epävakauden luomiseksi Kts. esim. KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 22, 29.8.1924 Tallinna.

¹²⁶ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 1, 30.6.1924 Tallinna.

Erkko käsitteli 31.7.1924 kirjoittamassaan raportissa kansainvälistä kommunistista toimintaa. Venäjän bolševikkipuolueen johtaman kansainvälisen kommunistisen yhteistyöjärjestön, Kominternin, toiminta oli aktiivista ja 3. internationaalinen toimeenpaneva komitea oli aloittanut entistä aktiivisemmän toiminnan Euroopan saattamiseksi vallankumoukselliseksi. Erkko arveli Kominternin toiminnan olevan täysin sopusoinnussa Neuvostoliiton ulkopolitiikan kanssa. Vaikeat sisäiset olot Neuvostoliitossa vaikuttivat siihen, että sen politiikka siirtyi vasemmalle ja Euroopan vallankumouksellistaminen oli sen ainoa keino vahvistaa asemiaan. Erkko piti sotaa Euroopassa hyvin todennäköisenä:

”Ilmeistä on, että ratkaiseva taistelu Neuvostoliiton ja Euroopan porvariston välillä on lähellä. Myyräntyön ja erinäisten Euroopan valtioiden bolsheviseerauksen tarkoituksena lienee valmistaa ennemmin tai myöhemmin odotettavaa punasen armeijan esiintymistä.”

Raportti loppuu tietoon, että Virossa oli juuri vangittu 30 kommunistia, joiden joukossa oli myös riigikogun varamiehiä. Tilanne Virossa ja muualla Euroopassa näytti huolestuttavalta.¹²⁷

Useat maat olivat sijoittaneet toimijoitaan Baltian maihin, erityisesti Tallinnaan ja Riikaan. Baltian maita pidettiin tiedustelun kannalta hyvinä tarkkailupaikkoina itään. Erkko kuvasi myöhemmin Baltian maiden asemaa tiedustelun keskuksina seuraavasti:

”Tunnettuahan on, että sekä Tallinna ja Riika heti maailmansodan jälkeen tuli jonkinlaiseksi kaikenlaisten urkkijoiden ja muitten epäilyttävien aineiden keskustoiksi. Sen mukaan kuin valtiot asettuvat säännöllisiin suhteisiin Neuvostoliittoon, katoavat heidän ’tähytyspaikkansa’ näistä maista. Kuitenkin on monella valtiolla täällä vielä aika suuret koneistot liikkeellä valvomassa, ei ainoastaan Neuvostoliittoa, vaan myöskin toisiaan.”¹²⁸

Erkon 4.7. kirjoittama raportti käsittelee tarkemmin huhuja Neuvostoliiton joukkojen liikkeistä. Erkko arvelee, että huhujen tarkoituksena oli saada väestö levottomaksi ja mahdollisesti vaikuttaa Viron rahan arvoon. Lisäksi raportissa käsitellään tarkemmin

---

¹²⁷ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 15, 31.7.1924 Tallinna.

¹²⁸ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 22, 29.8.1924 Tallinna.

englantilaisen sotilasasiamiehen lisätietoja Venäjän armeijan liikkeistä ja poliittisesta tilanteesta.¹²⁹ Diplomaattien korviin kantautui tuon tuostakin huhuja, joiden todenperäisyyttä oli vaikea arvioida. Huhuja laskettiin liikkeelle myös tahallisesti ja kommunistien epäiltiin usein olleen niiden takana. Tietojen vaihto toisten diplomaattien kanssa oli yleistä ja niitä myös ostettiin. Suomen ulkoministeriö ei ollut erityisen halukas tietojen ostoon, mutta joskus myös siihen myönnettiin pieniä rahasummia. Viro ja Suomi vaihtoivat tietoja keskenään ja suurlähetystöön lähetettiin muun muassa Etsivän keskuspoliisin tilannekatsauksia, joita löytyy salaisen kirjeenvaihdon yhteydestä.

Tiedustelutoiminta toimi myös toiseen suuntaan. Tiedot Itämeren valtioiden asioista kantautuivat nopeasti myös Neuvostoliiton diplomaattien korviin ja useilla diplomaateilla oli kytköksiä Tallinnan neuvostolähetystön kanssa. Neuvostoliiton uuden Tallinnan lähettilään Kobezkin jättäessä valtakirjansa riigivanem¹³⁰ Akelille myös Erkolla oli tilaisuus keskustella hänen kanssaan. Virossa pelättiin, että hänen kaudestaan tulee ”erittäin aktiivinen”, joka ei ollut neuvostodiplomaateista puhuttaessa myönteinen ominaisuus. Uusi lähettiläs kyseli tietoja Viron ja Suomen talouselämästä. Viron talous oli heikossa tilanteessa ja Neuvostoliitossa se nähtiin mahdollisuutena epävakauden luomiselle. Akkrediointitilaisuudessa pidetyt Kobezkin ja Akelin puheet olivat suoranaista diplomatian tangoa: viholliset vakuuttelivat ystävyttään kaunein sanankääntein.¹³¹

Tallinna oli 1920-luvulla yksi tärkeimpiä tiedustelukeskuksia Neuvostoliittoon päin ja se leimasi myös diplomaattien toimintaa. Diplomaattikunnan tärkein tehtävä oli tietojen hankinta ja niiden analysointi. Huhujen ja harhaanjohtavien tietojen keskellä se oli haastava tehtävä ja vaati laajan suhdeverkoston. Tallinnan merkitys itätiedustelun saralla oli hiljalleen laskemassa, mutta ei suinkaan katoamassa. Neuvostoliiton kansainvälinen asema oli vakiintumassa. Useat valtiot olivat viimein tunnustamassa Neuvostoliiton ja usko sen pikaisesta katoamisesta oli hiipumassa.

---

¹²⁹ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 2, 4.7.1924 Tallinna.

¹³⁰ Parlamentin puhemies ja pääministeri.

¹³¹ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 8, 16.7.1924 Tallinna.

2.1.2 Lähetytö seurasi suurvaltojen politiikkaa

Lähetytön raporteissa oli usein mukana analyysyjä Euroopan yleistilanteesta. Neuvostoliiton ja Saksan politiikkaa seurattiin tarkasti. Neuvostoliitto oli koko ajanjaksolla suurin uhka Suomen ja Viron turvallisuudelle. Saksan ja Neuvostoliiton yhteistyötä ja yhteisiä intressejä analysoitiin raporteissa paljon, koska ne olivat Itämeren turvallisuuden kannalta keskeisiä. Viron suhteita muihin ulkomaihin käsiteltiin raporteissa vähemmän.

Virolaisissa lehdissä kirjoitettiin usein Venäjän uhasta ja siitä, miten se pyrki lisäämään vaikutustaan entisissä alusmaissaan. Propagandassa keskityttiin siihen, miten taloudellisesti Venäjältä riippuvaiset maat eivät pystyneet elämään ilman yhteyttään itään. Erkko oli itsekin kuullut vastaavia näkemyksiä. Neuvostoliiton suurlähettiläs oli kesällä 1924 erityisen kiinnostunut Viron ja Suomen taloudellisesta tilanteesta. Vaikutti siltä, että Neuvostoliitto pyrki ajamaan siihen aiemmin kuuluneita maita taloudelliseen ahdinkoon ja helpottaisi niiden liittämistä takaisin yhteyteensä. Kommunistit käyttivät erilaisia yhteiskunnan epävakauttamiseen pyrkiviä keinoja yhä kasvavassa määrin. ”Varmaa on, että epäilyksen ja levottomuuden basilleja kylvetään Neuvostoliiton taholta mitä suurimmalla huolella” Erkko kiteyttää raportissaan elokuun viimeisenä päivänä. Erkko uskoi, että virolaiset olivat onnistuneet taistelussaan kommunismia vastaan varsin hyvin, mutta piti uhkaavana tilannetta, jossa kommunistit saisivat aikaan täydellisen talouslaman ja sen lisäksi lähettäisivät aseellisia rosvoretikuntia, kuten Puolassa oli jo tehty. Erkko kertoo myös Liettuan armeijan sisällä tapahtuneesta kapinanlietsonnasta ja kommunistien rahallisesta tuesta sille.¹³²

Saksa oli myös aloittanut vaikutusvaltansa palauttamisen idän suunnalla. Erkon mukaan se oli mitä ilmeisimmin onnistunut siinä Skandinavian ja Suomen suunnalla. Virossa, Latviassa ja Liettuassa tilanne oli toinen. Erkko uskoi Saksan pyrkivän ”suuren balttilaisen liiton” luomiseen, joka sitten lähentyisi Skandinaviaa. Saksa tavoitteli tilannetta, jossa sillä oli määräävä asema suhteessa balttilaisen liiton ulkopolitiikkaan.¹³³ Samaa

---

¹³² KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetytön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 23, 31.8.1924 Tallinna.

¹³³ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetytön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 23, 31.8.1924 Tallinna.

balttilaista liittoutumaa ja sen lähentymistä Skandinaviaan oli esittänyt jo aiemmin Ruotsin lähettiläs, mitä ilmeisimmin saksalaisten toivomuksesta.¹³⁴ Puolan Saksa halusi eristää ja se edisti tavoitettaan esittämällä sen vaarallisena, petollisena ja epäluotettavana. Syksyn 1924 raporteissa näkyy selvästi suurvaltapoliittinen peli, jolla pyrittiin vaikuttamaan reunavaltioiden politiikkaan.

Helsingin konferenssi oli kaavailtu pidettäväksi syksyllä 1924, mutta se lykkäytyi. Erkko kertoo olleensa suorastaan hämmästynyt ilosta, jolla Saksan lähettiläs oli ottanut vastaan tiedon sen lykkäytymisestä. Samalla lähettiläs oli vielä yrittänyt kertoa, että se johtui Puolan tahallisesta halusta loukata Suomea. Baltian maiden keskinäiset suhteet eivät nekään olleet ongelmattomat. Viro suhtautui epäilevästi Liettuaan ja pyrki välttämään lähentymistä maahan, jonka ulkoministeri Pusta uskoi olevan lähinnä saksalaisen politiikan välikappale. Pustan toiveissa oli lähentyä Puolaa, minkä hän pyrki Erkon mukaan osoittamaan puolalaisille aina tilaisuuden tullen. Virolla ja Latviolla oli liittolaisuudesta huolimatta kiistoja tulliliitosta. Erkko ilmoittaa myös, että paikallisen Ranskan lähetystön keskuudessa Saksan politiikkaa seurattiin aktiivisesti ja sen uskottiin olleen kohdistettu Ranskaa vastaan.¹³⁵

Erkko kuvasi Viron ja Latvian välistä suhdetta 12.9. seuraavasti:

*”Tuntuu siltä kuin olisivat molemmat kansat kasvaneet liian lähellä toisiaan ja tuntevat toisensa liian hyvin. Kumpikaan ei oikein anna arvoa toiselle, vaan sätitään toista ollenkaan huomaamatta, että itsellä on samat virheet kuin toisella. Kun molemmat valtiot ovat samalla asteella, ei yritetäkään säilyttää niitä muodollisuuksia ja ennenkaikkea sitä kohteliaisuutta kanssakäymisessä, jota noudatettaisiin suhteessa muihin valtioihin.”*¹³⁶

Viron liittotoiveita vaikeuttivat Saksan ja Neuvostoliiton intressien lisäksi myös sen oma pikkumaisuus. Siltä tilanne ainakin näytti Suomen edustajan silmissä. Reunavaltioiden keskinäisten suhteiden tilanne näyttäytyy raporteissa riitaisena.

---

¹³⁴ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 15, 31.7.1924 Tallinna.

¹³⁵ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 24, 3.9.1924 Tallinna.

¹³⁶ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 26, 12.9.1924 Tallinna.

Virossa oltiin syksyllä 1924 huolestuneita idästä tulevasta vaarasta ja sillä myös vedottiin Suomeen yhteistyön tiivistämisen toivossa. ”Mikä minua erityisesti kummastutti, oli ääretön pelko idästä päin uhkaavasta vaarasta, mistä erikoisesti suomalaisille huomautettiin ja vedottiin tässä suhteessa yhteisiin etuihin ja vaaraan. Tuntui siltä kuin virolaiset enemmän kuin pitkiin aikoihin taasen alkavat kääntää katseensa Suomeen päin. Kaikki muu apu näkyy epävarmalta, mutta Suomi luultavasti nyt taasen tulee pelastuksena, kuten se kerran ennenkin oli tullut.”¹³⁷ Virolaiset hakivat turvaa taas Suomesta. Varsovan sopimuksen kaatuminen oli ollut pettymys, mutta vaaran uhatessa Suomi oli edelleen se suunta mistä turvaa haettiin. Viro on historiansa murroskohdissa hakenut aina apua, tukea, hyväksyntää ja myötätuntoa Suomelta.¹³⁸ Tilanne nähtiin uhkaavaksi syksyllä 1924 ja ilmassa leijuva uhka välittyi selkeästi raporttien välityksellä.

Elokuussa 1924 Suomen ulkoministeri Procopé oli Ruotsin ulkoministeri Marks von Württembergin kanssa käymissään keskusteluissa todennut, että Suomen politiikka Baltian maihin ja Puolaan nähden oli aktiivinen observationipolitiikka ja mahdollisuuksien avoinna pitäminen. Samoissa keskusteluissa von Württemberg sanoi, että Ruotsilla saattoi olla määrätyissä olosuhteissa intressejä tukea Suomea, jos sen itsenäisyys tulisi uhatuksi. Procopé halusi myös hälventää Ruotsissa esiintyvää käsitystä, että Suomen pitäisi valita ulkopolitiikan linjansa Ruotsin ja reunavaltioiden välillä.¹³⁹ Suomen ulkoministeri halusi siis vielä elokuussa 1924 pitää vaihtoehdot avoinna. Tallinnan lähetystön välittämät tiedot Viron tilanteesta ennen tammikuussa 1925 järjestettyä Helsingin konferenssia eivät antaneet juuri sijaa optimismille reunavaltiolinjan mahdollisuuksista. Erkon raportit muuttuivat vuodenvaihdetta kohden entistä pessimistisemmiksi Viron tilanteen suhteen. Saksa ja Neuvostoliitto pyrkivät myös estämään kaikki mahdollisuudet liiton muodostumiselle.

Lähetystö välitti paljon tietoa Saksan ja Neuvostoliiton politiikasta, koska niiden rooli oli keskeinen Itämeren turvallisuustilanteen kannalta.

---

¹³⁷ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 25, 9.9.1924 Tallinna.

¹³⁸ Karjahärm 1997, 61.

¹³⁹ Holm 1997, 15.

2.1.3 Kommunistien kiihtyvä toiminta ja vallankaappausyritys

Syksyllä 1924 lähetystö raportoi toistuvasti kommunistien kiihtyvistä toiminnasta Virossa. Neuvostoliiton nähtiin painostavan Viroa taloudellisesti ja luovan edellytyksiä vallankumoukselliselle toiminnalle.

Neuvostoliiton ja Viron välit kiristyivät syksyn edetessä. Neuvostolähettiläs Kobetzki vieraili kiihtyneenä Viron ulkoministeriössä, kun Viro oli äänestänyt Kansainliitossa Neuvostoliittoa vastaan Georgian kysymyksessä. Virolaiset olivat Erkon mukaan levottomia ja pelkäsivät, että ”venäläiset aloittaisivat rosvojoukkojen lähettämisen Viron rajan yli”. Muitakin viitteitä kiristyneistä suhteista oli ilmassa, ja sotaministeri oli ottanut maljapuheessaan esille mahdollisuuden, että Viron ja Latvian joukot saisivat pian taistella yhteisiä vihollisiaan vastaan. Osa virolaisista poliitikoista ei ottanut asiaa niin vakavasti ja piti rosvojoukkojen lähettämistä epätodennäköisenä. Ulkomaiseen diplomaattikuntaan virolaisten hätä ei tehnyt Erkon mukaan hyvää vaikutusta. Viron sisäinen poliittinen tilanne näytti enteilevän hallituskriisiä.¹⁴⁰ Viroa uhkaava vaara nähtiin pienempänä ulkomaisten diplomaattien keskuudessa. Huomattava on, että uhkaksi ajateltiin lähinnä ”rosvojoukkojen” hyökkäykset eikä puna-armeijan laajamittaisempaa hyökkäystä pidetty todennäköisenä.

Virossa oli pidätetty kommunisteja ja paljastettu asiakirjoja heidän toiminnastaan. Vastahyökkäyksenä Neuvostoliitossa pidätettiin Viron pääkonsulaatin sihteerin Rostfeld täysin tekaistuin perustein. Häntä oli kuulusteltu vuorokausikaupalla ilman lepoa ja kuulustelupöytäkirjoja pidettiin tekaistuin.¹⁴¹ Maiden väliset diplomaattiset suhteet olivat heikkenemässä vauhdilla. Myös Viron sisäpoliittiset riidat jatkuivat ja hallitusta vastaan esitettiin värikkäitä syytöksiä.¹⁴²

Lähetystö oli kesästä lähtien raportoinut Neuvostoliiton kasvavasta kiinnostuksesta Viroa kohtaan. Erilaisia kapinahankkeisiin pyrkineitä soluja oli syksyn aikana löydetty ja

---

¹⁴⁰ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 33, 3.10.1924 Tallinna.

¹⁴¹ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 36, 15.10.1924 Tallinna.

¹⁴² KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 38, 5.11.1924 Tallinna.

niiden oli ollut tarkoitus saada tukea Neuvostoliitosta. Vangitsemisia oli lukuisia eri puolilla maata ja käynnissä oli kommunistioikeudenkäynti, jossa syytettynä oli 149 virolaista kommunistia. Tämän lisäksi oli juuri vangittu 20 henkeä Tallinnassa ja 30 Tartossa. Erkon mukaan ”työskentely kommunististen efektiivisten taisteluyksikköjen muodostamiseksi on hyvin pitkälle kehittynyt ja oli työskentely ilmeisesti ollut varsin menestyksellistä sotilaitten keskuudessa.” Poliitikassa tilanne oli etenemässä jo siihen pisteeseen, että jopa myrskyiseen parlamentaariseen elämään tottuneet virolaiset ihmettelivät tilannetta ja käsirysyt eivät olleet kaukana. Erkko viittaa raportin yhteydessä Helsingin Sanomissa julkaistuun Viron kirjeeseen, joka oli hänen mukaansa virolaisen Waba maan toimittajan Wellnerin kirjoittama ja kuvasi Erkon mukaan tarkasti Viron hysteristä poliittista tilannetta. Erkko toivoi Viron pian saapuvan kriisiin, joka veisi parantumiseen. Muussa tapauksessa tulevaisuus ei enteillyt mitään hyvää.¹⁴³

Erkko arvioi, että tutkinnan alla olleiden kommunistien määrä oli lähes 300 ja Viron kaupunkien viranomaiset olivat ryhtyneet varokeinoihin kommunistiuhan vuoksi. Erkosta vaikutti, ettei sisäministeri tuntenut oloaan turvalliseksi. Ulkovalloissa oli herättänyt kiusallista huomiota, etteivät virolaiset olleet antaneet tietoa Tartossa vangitsemisten yhteydessä saaduista asiakirjoista. Ulkovaltojen keskuudessa vallitsi käsitys, että niissä oli tietoja, jotka olisivat vahingollisia Viron ulkopoliittiselle asemalle.¹⁴⁴ Viron asema näyttäytyy raporteissa hyvin vaaranalaisena. Suomen ja muiden ulkovaltojen edustajien näkemykset Viron tilanteesta eivät olleet edullisia. Samassa yhteydessä Suomeen vedottiin Erkon kautta ja muistuteltiin yhteisestä uhasta Haapsalun matkan aikana. Ilmassa leijaileva uhka sai Viron turvautumaan Suomeen. Erkon osallistumista kiiteltiin ja hän sai erittäin lämpimän vastaanoton. Suomen edustajan osallistuminen oli myös Suomen ulkoministeriön tahto.

Viron hädänalainen asema ei vaikuttanut edistykseen taloudellisissa asioissa. Aiemmin syksyllä Erkko oli esittänyt, että Suomen kannattaisi tarjota Virolle krediittiä eli tarjota luottoa suomalaisten hyödykkeiden ostamiseksi.¹⁴⁵ Virolaiset eivät vaikuttaneet olevan

---

¹⁴³ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 39, 7.11.1924 Tallinna.

¹⁴⁴ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 40, 10.11.1924 Tallinna

¹⁴⁵ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 25, 9.9.1924 Tallinna.

ollenkaan kiinnostuneita asiasta. Viron maatalousministeri, joka ei Erkon mukaan ollut tunnettu Suomi-ystävä oli julkisuudessa epäillyt, olisiko Suomella mitään ensiluokkaista tavaraa tarjottavanaan. Ulkoministeri Pusta vastasi Erkon kyselyihin diplomaattisen ympäripyöreitä kiitoksia Suomen kiinnostuksesta taloudellisten suhteiden lujittamiseksi. Erkon saama vaikutelma oli kielteinen: ”Sallittakoon minun sanoa mielipiteenäni ja vaikutelmanani, että virolaisten hallituspiirien intressi krediittiämme kohtaan on suorastaan tuskallisen minimaalinen.”¹⁴⁶ ”Positiivisella suomalaisella ulkopoliitikalla” ei näyttänyt olevan onnistumisen mahdollisuuksia, koska taloudellisissa suhteissa mailla oli toisilleen harmillisen vähän tarjottavaa. Suomen ja Viron taloudellista yhteistyötä käsitellään varsin vähän raporteissa verrattuna muihin asioihin.

Suomalaiset taistelivat vientituotteidensa kanssa samoista markkinoista kuin Virokin. Suomen, Latvian, Liettuan ja Viron välisessä kaupankäynnissä oli yleisesti ongelmana maiden talouselämän ja tuotteiden samankaltaisuus.¹⁴⁷

Suomen edustaja piti Virossa kiinniotettuja kommunisteja muutamaa johtomiestä lukuun ottamatta lähinnä edesvastuuttomana laumana. Kommunismi ei ollut saanut Virossa yliotetta ja porvarilliset ja sosialistisetkin ainekset olivat vielä hyvin puolustuskykyisiä. Erkko uskoi, että kommunistien tärkein motiivi oli ”bolsheviseerauksen” sijasta järkyttää Viron mainetta ulkomailla, johon Viron lehdistö oli hänen mukaansa syyllistynyt käsitellessään kommunistioikeudenkäyntiä.¹⁴⁸

Erkon raportoinnin kautta välittyi Suomen ulkoministeriölle hyvin synkkä kuva Viron tilanteesta. Väliaikainen lähetystöpäällikkö summasi omia näkemyksiään näin:

*”Valtion rahallisen aseman parantumisesta huolimatta, on tilanne Virossa kaikkia muuta kuin tyydyttävä. Minulla ei ole vielä mitään aihetta muuttaa sitä mustaa kuvaa, jota olen antanut Virosta viime kesästä, taloudellisen kriisin alusta, lähtien. Arvelen, että vasta ensi kesänä voidaan todeta onko vaara ohitse ja onko Viro kehittymässä pysyväiseen itsenäisyyteen.”*¹⁴⁹

¹⁴⁶ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 41, 12.11.1924 Tallinna.

¹⁴⁷ Zetterberg 2007, 575.

¹⁴⁸ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 43, 17.11.1924 Tallinna.

¹⁴⁹ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 45, 24.11.1924 Tallinna.

Erkon näkemyksen mukaan maan taloudellisen tilanteen vuoksi Viron tulevaisuus itsenäisenä valtiona oli kyseenalainen. Kommunistiuhkaa Suomen lähetystö ei vaikuttanut pitävän yhtä suurena kuin virolaiset. Uhka konkretisoitui viikkoa myöhemmin, kun Virossa yritettiin kommunistista vallankaappausta.

Joulukuun ensimmäisenä päivänä tapahtuneen vallankaappausyrityksen tarkoituksena oli ottaa haltuun strategisia kohteita ja perustaa kommunistinen hallitus. Tämä pyytäisi rajan takaa apua puna-armeijalta, jonka joukkoja oli keskitetty Pihkovan ja Narvan suunnalle. Ainoastaan Tallinnassa 350 miehen voimin puhjennut kumousyritys saatiin nopeasti hallintaan. Kapinalliset surmasivat 23 henkilöä, joukossa myös yksi ministeri. Kapinallisia kuoli 23. Tilanne Virossa ei ollut kypsä vallankumoukselle sen johtajien toiveista huolimatta.¹⁵⁰

Joulukuun 10. päivänä Tallinnan lähetystöstä raportoitiin Virossa sotaväen ja poliisin suorittamista vangitsemisista. Tallinnassa ja sen lähialueilla oli vangittu pari päivää aikaisemmin 120 kommunistia ja puhdistustyötä tehtiin myös maaseudulla. Ympäri Viroa langetettiin myös kuolemantuomioita, joiden joukossa oli myös neuvostolähetystön virkamiehiä. Neuvostoliiton roolista kapinahankkeessa ei siis ollut mitään epäselvyyttä. Kaikki sujui ulkoisesti rauhallisissa merkeissä.¹⁵¹

Virossa oli käynnissä suunnitelmat uuden hallituksen muodostamiseksi ja hallitusmuodon muuttamista suunniteltiin. Ennen kaappausyritystä poliittinen tilanne oli jo kauan ollut myrskyisä ja aiheuttanut ihmetystä Suomen lähetystön lisäksi virolaisissa itsessäänkin. Uhkaava vaara loi yhtenäisyyttä, mutta hallitusneuvottelut eivät vielä edenneet. Erkko näki merkkejä myös vanhojen riitojen aloittamisesta uudelleen. Hän povaili ja piti mahdollisena, että ajan kuluessa unohdettaisiin taas tapahtuman antamat opetukset. Uuden hallituksen vaikeana tehtävänä olisi hallitusmuodon muuttaminen ja puolustuksen parantaminen. Erkko uusi mielipiteensä Viron vaarallisesta taloudellisesta tilanteesta, jota vallankaappausyritys oli vielä pahentanut. Suomen edustajan jo aiemmin esittämän synkän tilannearvion lisäksi oli nyt

---

¹⁵⁰ Zetterberg 2007, 531.

¹⁵¹ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 47, 10.12.1924 Tallinna.

olemassa myös kommunismivaara eikä Viron tulevaisuudesta voisi antaa arviota ennen kesää.¹⁵²

Kapinan jälkeisten tuomioiden toimeenpano eteni Virossa nopeasti ja niitä langetettiin nyt jo pelkällä passiivisuudellaan kapinaa edesauttaneille virkamiehille ja upseereille. Heitä kohdeltiin kovakouraisesti ja Erkon mukaan näin annettiin erittäin terveitä esimerkkejä. Erkko arvioi, että kuolemaantuomittujen määrä tulisi nousemaan 150 - 200 henkeen.¹⁵³ Arvio oli paikkansa pitävä ja sota-oikeus langetti lopulta 155 kuolemantuomiota vallankaappausyrityksen seurauksena.¹⁵⁴ Suomen lähetystö vaikutti saavan hyvin tarkkoja tietoja käyttöönsä. Vallankaappausyritystä koskevien tietojen välittämisestä Tallinnan lähetystö sai myös kiitosta ulkoministeriöltä, joka oli välittänyt tiedot STT:n¹⁵⁵ kautta ulkomaille.¹⁵⁶

Viimeisen raporttinsa Eljas Erkko kirjoitti Tallinnasta 13.12.1924. Seuraavaksi hän siirtyi lähetystösihteeriksi Suomen Lontoon lähetystöön. Hän oli ollut virkaatekevänä lähetystöpäällikkönä kesäkuusta lähtien. Erkko yritti toimessaan ratkoa Suomen ja Viron välisiä vaikeuksia mautilojen korvauskysymyksistä ja lujittaa siteitä kaupallisissa asioissa. Hän piti Suomen aiempaa Viron-politiikkaa liian hellänä ja tunteellisuuteen perustuvana. Suomen etu edellä ja ronskin ottein hän ei kuitenkaan saavuttanut juuri edistystä Suomen ja Viron suhteissa. Erkon yritykset kaatuivat samoihin perusongelmiin, jotka vallitsivat Suomen ja Viron välillä käytännössä koko toista maailmansotaa edeltäneen ajan. Erkon Viron politiikka oli reaali-politiikkaa, jossa heimotunteiden sijaan oli tärkeintä konkreettiset hyödyt. Se ei eronnut merkittävästi Suomen virallisesta linjasta, mutta Holstin politiikkaan verrattuna se pohjautui enemmän Suomen johtoasemaan maiden välisissä suhteissa.

Erkon mielikuva virolaisista oli lähinnä neutraali. Virkamiehistön hän näki venäläisenä ja epärehellisenä. Venäläinen vaikutus myös selitti osin maan takapajuisina pidettyjä piirteitä. Viron kansan hän näki selkeän positiivisena ainoastaan Tallinnan ulkopuolella

---

¹⁵² KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 47, 10.12.1924 Tallinna.

¹⁵³ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 47, 10.12.1924 Tallinna.

¹⁵⁴ Zetterberg 2007, 531.

¹⁵⁵ Suomen Tietotoimisto.

¹⁵⁶ Pekkarinen 2015, 66.

matkatessaan. Siellä hän törmäsi myös ihmisiin, jotka eivät olleet unohtaneet Suomen apua ja suhtautuivat Suomeen ihailleen. Poliittisissa piireissä Suomi-intoilijat eivät esiintyneet samanlaisessa positiivisessa valossa. Ehkäpä syynä oli se, että näissä piireissä odotettiin liikoja Suomen puolelta. Veljellisyys ja heimohenkisyys oli tervettä ainoastaan silloin, jos sen ei koettu velvoittavan mihinkään konkreettiseen lähentymiseen. Viron taloudellinen tilanne asetti Erkon mukaan kyseenalaiseksi jopa Viron itsenäisyyden tulevaisuuden. Viro oli poliittisten riitaisuuksien riivaama valtio, jolla oli myös vähän tarjottavaa Suomen taloudelle.

2.2 Toivonpilkahdus ja pettymyksiä

2.2.1 Toiveita liittokysymyksen käsittelystä

Helsingin konferenssin ajankohta heti kaappausyrityksen jälkeen kiihdytti virolaisten haluja nostaa liittokysymys jälleen esille. Lähetystön johtoon palannut Holsti raportoi virolaisten toiveista ja pyysi ohjeita, miten osallistujamaiden ministereitä tulisi informoida Suomen toiveista konferenssin ohjelman suhteen. Holstin raporteissa liitto näyttäytyy positiivisessa valossa ja hän pyrki luomaan sille edellytyksiä parhaansa mukaan. Suomen ulkoministeriön linjaukset kuitenkin sitoivat asiassa lähettilään käsiä.

Riigivanem Jaakson osoitti Holstin mukaan ”tavallista vielä suurempaa hartautta ja päättäväisyyttä” esittäessään liittoasiaa Suomen lähettiläälle. Suomen hallituksen kanta oli kuitenkin jättää asia konferenssin ulkopuolelle vetoamalla tuleviin presidentinvaaleihin. Asia haluttiin myös jättää vasta seuraavan hallituksen vastuulle¹⁵⁷ Kyseessä oli vain diplomaattinen tapa väistää kysymys, ja virolaiset tiesivät asian vallan hyvin. Kyseessä oli tyypillinen pettymystä aiheuttanut tilanne Suomen ja Viron suhteissa. Virolaiset laskivat, että yhteisen vihollisen hyökkäys olisi herättänyt suomalaisissa sympatioita ja konferenssin ajankohta olisi heille erityisen otollinen liittoasian edistämiseksi.

Holsti kertoi Tallinnan satamatyöläisten kääntyneen kommunisminvastaisiksi reaktiona siihen, että venäläiset olivat ostaneet tukijoita kapinalle heidän joukostaan. Holsti myös

---

¹⁵⁷ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 1, 2.1.1925 Tallinna.

kumosi Viron armeijan ylipäällikön, kenraali Laidonerin, antamien tietojen perusteella huhuja merisotilaiden liittymisestä kapinaan. Hän kertoi, että sotilaita oli ollut mukana kaappauksessa oletettua vähemmän. Viron poliisi oli saanut Puolan lähettiläältä kiitosta ja Ison-Britannian lähettilään oleskelu Tallinnassa kertoi Holstin mukaan signaalista englantilaisten valvonnasta. Ison-Britannian sotilasattasean arviot Viron ja Latvian armeijoiden puolustusmahdollisuuksista olivat paremmat kuin niiden tasosta ulkomailla yleisesti vallitsevat käsitykset antoivat olettaa. Samassa yhteydessä sotilasattasea oli ilmaissut mielipiteenään, että Suomen, Viron, Latvian ja Puolan välinen puolustussopimus olisi omiaan lujittamaan näiden asemaa.¹⁵⁸ Holsti nosti esille positiivisia näkökulmia.

Lähettilään saamien tietojen mukaan Neuvostoliitossa odotettiin mielenkiinnolla tietoja, miten liittoasialle kävisi konferenssissa. Liiton solminen johtaisi lientyneeseen politiikkaan Viroa kohtaan ja kielteinen päätös johtaisi Neuvostoliiton kiristystoimiin.¹⁵⁹

Holsti korosti kommunismin vaaran vaativan kasvavaa valppautta Helsingin konferenssin osallistujavaltioissa. Tietäen Suomen hallituksen kielteisen kannan sotilasliiton suhteen, hän ehdotti vaihtoehtoisia toimintatapoja. Ensimmäinen ehdotus oli jättää liittokysymys seuraavan konferenssin kokoonkutsujan, eli Viron, esitettäväksi. Toinen vaihtoehto oli maiden yleisesikuntien vuorovaikutuksen kasvattaminen. Holsti yritti pitää liittoasiaa elossa. Ensimmäinen vaihtoehto olisi antanut asialle jatkoaikaa ja antanut Virolle mahdollisuuden nostaa se ohjelmaan seuraavassa konferenssissa. Yleisesikuntien vuorovaikutusten kasvattamisesta oli taas olemassa jo sopimus viiden vuoden takaa ja Holsti käyttää sitä perusteluna. Hän esittää myös Geneven protokollan mahdollistavan valtiot tekemään etukäteissuunnitelmia sotilaallisesta avusta toisilleen. Protokolla vain ei ollut vielä voimassa.¹⁶⁰ Holstin perusteluilla ei ollut merkitystä. Suomen kanta oli lyöty lukkoon. Procopén vastaus teki asian selväksi.

---

¹⁵⁸ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 1, 2.1.1925 Tallinna.

¹⁵⁹ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 2, 3.1.1925 Tallinna.

¹⁶⁰ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 3, 5.1.1925 Tallinna.

Suomi oli valmis solmimaan välitystuomiosopimuksen, joka olisi merkki valtioiden yhteistoiminnasta. Liiton ottaminen esille saattoi johtaa Suomen ulkoministerin mukaan vain maiden välisten suhteiden heikkenemiseen. Asiaa ei tulisi myöskään ottaa esille seuraavassa konferenssin ohjelmassa. ”On vältettävä vastaisuuden varalta antamista lupauksia tai herättämästä toiveita, joita ei varmuudella tiedetä voitavan täyttää ja joiden täyttämättä jättäminen vain herättäisi pettymistä.”¹⁶¹ Välitystuomiosopimuksen tuli siis toimia merkinä suuresta halusta tiivistää yhteistoimintaa maiden välillä. Se ei antanut Virolle juuri aihetta riemuun. Ulkoministeri ymmärsi hyvin, että katteettomat lupaukset johtaisivat pettymyksiin tulevaisuudessa.

Viron ulkoministeri Pusta toivoi, että voisi ottaa esille kysymyksen Varsovan sopimuksen voimaansaattamisesta konferenssin Kansainliiton sotilaskysymyksiä koskevassa osiossa. Holsti ilmoitti hallituksensa kannan tietäen, ettei se kannattaisi. Esteiksi hän ilmoitti epäluulot ja monien edustajien henkilökohtaiset ambitioonit.¹⁶² Iso-Britannia oli ollut valmis hyväksymään balttilaisen liiton Viron tiedustellessa asiaa lähettiläs Kallaksen välityksellä. Ranska olisi ollut valmis hyväksymään myös neljän valtion liiton. Latvian ulkoministeri oli kuitenkin kääntynyt varovaiselle kannalle, koska Yhdysvaltain, Ison-Britannian, Ranskan ja Italian diplomaattiedustajat eivät luvanneet maalle moraalista tukea enempää mahdollisen kommunistisen kaappausyrityksen sattuessa. Latvia näki liittoutumisen Puolan kanssa ilman länsivaltojen tukea liian riskialttiiksi.¹⁶³ Holsti yritti antaa Ison-Britannian suhtautumisesta liittoon positiivisen kuvan. Ulkoministeriöön tuli myös toisenlaisia tietoja.

Suomen Lontoon-lähettiläs Ossian Donner raportoi brittien väheksyvistä asenteista reunavaltioiden liittoa kohtaan. Hän piti myös epätodennäköisenä, että Iso-Britannia takaisi liittoa. Isossa-Britanniassa pidettiin Suomen maantieteellistä asemaa turvatumpana kuin balttilaisten valtioiden. Poliittisesti vastuullisissa piireissä ei myöskään uskottu näiden valtioiden mahdollisuuksiin puolustaa itsenäisyyttään.

---

¹⁶¹ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 3, 5.1.1925 Tallinna.

¹⁶² KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 6, 12.1.1925 Tallinna.

¹⁶³ Holm 1997, 16–17.

Donner ilmoitti ulkoministeri Chamberlainin kieltäneen, että Iso-Britannia takaisi liiton, jos Suomi liittyisi siihen.¹⁶⁴

Pusta esitti toivomuksena keskustella turvallisuuskysymyksistä ainakin yksityisluontoisesti Suomen ulkoministerin kanssa. Holsti ilmoitti väärinkäsitysten välttämiseksi, että hänellä oli ollut vaikeuksia saada Latvian ja Viron ulkoministerit toimimaan antamiensa ohjeiden mukaisesti.¹⁶⁵ Lähettiläs kai pelkäsi joutuvansa vastuuseen, jos Pusta osoittaisi konferenssissa liiallista innokkuutta käsitellä liittokysymyksiä.

Konferenssin suurimmaksi saavutukseksi jäi välitystuomiosopimuksen solmiminen, joka mahdollisti valtioiden välisten kiistojen selvittelyn välitystuomioistuimissa.

Lähetystösihteeri Ville Niskasen raportin mukaan Viron ulkoministeriössä oltiin tyytyväisiä konferenssin saavutuksiin. Hän kuitenkin mainitsee, että yksityisissä piireissä oli esiintynyt pientä ironiaa ja pettymystä Suomen varovaisuuden takia ja Suomen väistely-yritykset presidentinvaaleihin vedoten tiedettiin taktikoinniksi. Osa politikoivista yksityishenkilöistä taas halusi uskoa, että liittokysymys oli ollut esillä.¹⁶⁶ Liittokysymystä oli kyllä käsitelty yksityisissä keskusteluissa, mutta Niskanen ei ollut siitä ilmeisesti tietoinen.¹⁶⁷ Pettymystä varmasti oli ilmassa, mutta se ei vielä näkynyt kaikessa laajuudessaan. Virolaislehtien ivallisuudet kuitenkin antoivat siitä jo viitteitä. Helsingin konferenssi oli ollut kuolinisku liittoajatuksille, joita ei enää jatkossa käsitelty pääministerikonferensseissa.

2.2.2 Positiivisia piirteitä Viron tilanteen kehityksessä

Virossa oli nähtävissä myös positiivista kehitystä. Kansainliiton edustajat olivat Viron vierailunsa jälkeen antaneet positiivisen lausunnon Viron talouden tilasta. Holsti näki tässä muistutuksen siitä, että Iso-Britannia halusi osoittaa hienovaraisesti Viron kuuluvan sen etujen piiriin. Viron sosialistit olivat kääntyneet kannattamaan isompia

---

¹⁶⁴ Holm 1997, 18–19.

¹⁶⁵ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 6, 12.1.1925 Tallinna.

¹⁶⁶ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 8, 12.1.1925 Tallinna.

¹⁶⁷ Holm 1997, 24.

määrärahoja poliisille ja armeijalle ja heidän suhtautumisensa myös liittokysymykseen oli nyt myönteinen.¹⁶⁸

Holsti jatkoi liittoa tukevien seikkojen esiintuomista. Usein hän perustelee asioita muiden antamalla lausunnoilla. Viron Lontoon lähettiläs Kallas kertoi Englannin katsovan hyvällä jokaista Venäjältä vapautuneen valtion turvallisuutta korottavaa toimea, muttei halunnut antaa suoraa tukeaan liittoasiaan. Hänen mukaansa Suomi laski väärin luottaessaan Skandinavian maiden tukeen ja väheksyessään Venäjän uhkaa.¹⁶⁹ Holsti halusi ehkä viestittää näillä lausunnoilla epäsuorasti Englannin myötämielisestä suhtautumisesta mahdolliseen liittoon ja kritisoida Suomen Ruotsiin päin kääntyvää turvallisuuspoliittista linjaa. Ulkoministeriössä tuskin annettiin näille maininnoille paljon painoarvoa etenkään, kun ne olivat Viron edustajan esittämiä. Virossa oltiin ehkä lähestymässä taloudellisesti Isoa-Britanniaa, mutta mitään viitteitä sen halusta sitoutua Baltian turvaajaksi ei ollut. Liitolle taas löytyi varmoja vastustajia Saksasta ja Neuvostoliitosta. Lisäksi Ruotsi, johon Suomen omat turvallisuustoiveet olivat kääntymässä, myötäili vahvasti Saksan etuja politiikassaan. Holsti kuitenkin yritti nostaa esiin myös toisenlaista visiota Suomen turvallisuuspolitiikasta, vaikka toiveet olivat jo kaatuneet Helsingin konferenssin seurauksena.

Ulkopolitiikassa ei ole aina kyse siitä, mikä on totta, vaan siitä kenen näkemys todellisuudesta voittaa.¹⁷⁰ Erkko oli oman Tallinnan palveluksensa aikana välittänyt varsin mustan kuvan Viron tulevaisuuden näkymistä. Holsti näki asiat usein toisessa valossa. Holstin mielikuva virolaisista oli positiivisempi ja se korosti enemmän maiden yhtäläisyyksiä. Erkko taas korosti enemmän Suomen johtavaa asemaa ja maiden eroavaisuuksia. Erkon näkemys oli se, mikä vastasi enemmän Suomen virallisen turvallisuuspolitiikan linjaa, jossa haluttiin yhä enemmän erottua Baltian maista. Holstillä ei ollut mahdollisuuksia kääntää omalla panoksellaan Suomen ulkopolitiikan suuntaa.

---

¹⁶⁸ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 10, 30.1.1925 Tallinna.

¹⁶⁹ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 12, 13.2.1925 Tallinna.

¹⁷⁰ Ratz 2007, 213. Viittaus Padelford ja Lincoln 1962.

Suomen lehdistön kannanotoissa oltiin pääasiallisesti tyytyväisiä Suomen vallitsemaan turvallisuuspoliittiseen linjaan Helsingin konferenssissa.¹⁷¹ Virossa Suomen lehdistön kannanotot herättivät varmasti pettymystä ja ajatuksia Suomen välinpitämättömyydestä.

Virossa oli ryhdytty organisoimaan uudestaan suojeluskuntajärjestöä Kaitseliittoa. Suomesta oltiin kutsumassa suojeluskuntaupseereja avustamaan järjestön organisoimisessa. Suomen ja Viron välillä oltiin myös solmimassa salakuljetuksen ehkäisemissopimusta ja kaapelisopimusta.¹⁷² Yhteistoiminta maiden välillä vaikuttaa olleen jouhevaa kaappausyrityksen jälkimainingeissa, vaikka konferenssin tulokset jäivät laihoiksi. Maa oli myös yhtenäisempi ja vallalla oli vahvempi isänmaallinen ilmapiiri.

Itsenäisyyspäivänä 28.2. järjestetty paraati oli mitä hienoin ja ilmassa oli erityisen voimakasta isänmaallista henkeä. Holsti piti itsenäisyyspäivän juhlia maan itsenäisyyden ajan tärkeimpinä. Paikalla olleet Kansainliiton edustajat olivat vaikuttuneita näkemästään. Maassa oli vierailulla myös Latvian presidentti. Lähettiläs Holsti piti puheen kaatuneiden suomalaisten muistoksi. Arvovaltaisten vieraiden rohkaisu oli Holstin mukaan Virolle tärkeä asia ja nosti virolaisten luottamusta erityisesti Kansainliittoa kohtaan. Kaappausyrityksen seurauksena myös sosialistit suhtautuivat myönteisemmin maanpuolustukseen. Holsti kertoo erään sosialistien edustajan sanoneen mielihyvällä: ”siinä on joulukuun 1 p: kommunistinen lahja Viron kansalle” kulkiessaan ohi Kaitseliiton osaston.¹⁷³

Lähetystösihteeri Niilo Orasmaa ei löytänyt huomautettavaa Viron vuoden 1925 budjetista, joka oli saatu tasapainoon välillisiä veroja korottamatta ja ilman lainavaroja.¹⁷⁴ Holsti raportoi muutamaa kuukautta myöhemmin, että Virolle vihamieliset ainekset yleensä paisuttelivat maan talousongelmia. Lähettiläs oli aina itse edustanut positiivista katsantokantaa maan talouden tilasta kautensa aikana. ”Näitä optimistisia näkökohtia olen lakkaamatta esittänyt raporteissani hyljäten pessimistien

---

¹⁷¹ Holm 1997, 28–30.

¹⁷² KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 15, 27.2.1925 Tallinna.

¹⁷³ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 16, 28.2.1925 Tallinna.

¹⁷⁴ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 24, 20.4.1925 Tallinna.

synkät ennustukset”.¹⁷⁵ Ehkä hän halusi hieman näpäyttää pessimistisiä arvioita esittänyttä Erkköä, kun Viron tilanne vaikutti nyt valoisammalta. Kansainliitto oli juuri antanut lausunnon maan taloudellisesta tilanteesta ja lähettiläs saattoi käyttää sitä näkökulmiensa perustelemisessa.

Viron tilanne vaikutti olevan paranemassa. Taloudellisen tilanteen pahin kriisi oli ohitse ja Kansainliiton lausunnot maan taloudesta nostivat luottamusta. Poliittinen yhtenäisyys nosti sekin toiveita Viron tilanteen parantumisesta.

Takapakkia oltiin kuitenkin ottamassa hallitusmuotokysymyksessä. Sosialistit, keskusta ja työpuoluelaiset olivat esittäneet jo varauksensa sitä kohtaan, kun joulukuun uhkaava tilanne oli alkanut rauhoittua. Valtakunnan suojelulaki oli kuitenkin hyväksytty 12.2. ja lakia täydennettiin edelleen uusilla asetuksilla. Laki oli suunnattu kommunistien valtionvastaista toimintaa kohtaan.¹⁷⁶ Vallankaappausyritys vaikutti monella tavalla virolaisen yhteiskunnan kehitykseen. Valtakunnan suojelulaki ja Kaitseliiton henkiin herättäminen lisäsivät turvallisuutta, ja hetken aikaa laajapohjainen hallitus löysi harvinaislaatuisen yksituumaisuuden. Kansallisten vähemmistöjen uskollisuuden varmistamiseksi säädettiin laki kulttuuri-itsehallinnosta.¹⁷⁷

2.2.3 ”Kuin parhain päivänpaiste keskellä synkkiä pilviä” - Presidentti Relanderin matka Viroon

Piristysruiskeen Suomen ja Viron välisille suhteille tarjosi Suomen uuden presidentin Relanderin ehdottama matka Viroon. Ei ollut yllätys, että virolaiset suhtautuivat asiaan ”erinomaisen suurella tyydytyksellä”, kun Holsti esitti asian virolaisille. Holsti arvioi matkan olevan Viron kansalle merkki Suomen kansan veljellisistä tunteista Viroa kohtaan.¹⁷⁸ Jokin varma ystävyys osoitus oli Holstin mukaan tarpeen. Viron diplomaattipiireissä oli esiintynyt käsityksiä, että Suomi oli esiintynyt Helsingin konferenssin lisäksi Riikassa vastikään järjestetyssä yleisesikuntien kokouksessa

---

¹⁷⁵ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 32, 24.6.1925 Tallinna.

¹⁷⁶ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 18, 14.3.1925 Tallinna.

¹⁷⁷ Zetterberg 2007, 531–532.

¹⁷⁸ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 25, 29.4.1925 Tallinna.

enemmän Venäjän kuin eteläisten naapuriensa mieliksi. Virossa oli myös suhtauduttu ivallisesti Suomen yrityksiin lähestyä Ruotsia.¹⁷⁹

Presidentin vierailun jälkeisessä raportissaan Holsti analysoi Viron lehdistön kirjoittelua asiasta näin:

”Ei liene liikaa omalta puoleltani huomauttaa, että lehtien kuvaukset eivät miltään kohdalta mielestäni ylitä vastaanotossa Tasavallan Presidentin ja hänen seurueensa osaksi tulleiden kunnianosoitusten ja muun sydämellisyyden todellisuusrajaa. Päinvastoin tekisi mieleni väittää että sanomalehtijä on ilmeisesti tässä suhteessa vaivannut sama arkuus kuin varsinkin tallinnalaisia: ei pidä liikoja näyttää todellisia tunteitaan, ettei esiintyisi banaalisesti.”¹⁸⁰

Presidentin vierailu nosti esiin virolaisten ihailun ja sympatian Suomea kohtaan. Asiaa seurasi taas ripaus häpeilyä, joka vaikuttaa olleen näille tilanteille tyypillistä. Tallinnalaisten arkuus kertoo siitä, että pääkaupungissa oli totuttu suhtautumaan suomalaisiin realistisemmin. Lehtimiehet taas olivat työnsä puolesta varsin hyvin perillä maiden välisten suhteiden nurjemmista puolista. Arkojenkin sydämissä kyllä löytyivät samat lämpimät tunteet, mutta niitä yritettiin hieman peitellä. Erkko oli aiemmin havainnut, että pääkaupungin ulkopuolella suomalaisiin suhtauduttiin huomattavasti lämpimämmin. Tallinnassa virolaisten Suomi-kuva oli tarkemmin todellisuutta vastaava, mutta sitä hallitsi edelleen myönteinen pohjavire.

Neuvostoliiton propagandassa oli haluttu korostaa sitä, miten hyvä ystävä Suomi sille oli.¹⁸¹ Neuvostoliitolle Suomen Helsingissä valitsema linja oli sopinut mainiosti.

Tällaiset maininnat julkisuudessa nostattivat suuttumusta virolaisissa. Suomen esittäminen ystäväenä oli erittäin helppo tapa luoda eripuraa Suomen ja Baltian valtioiden välille. Suomi ei voinut myöskään oikein kieltää asiaa aiheuttamatta itselleen diplomaattista haittaa. Neuvostoliiton ja Saksan politiikka reunavaltioissa perustui yleensä samanlaiseen kaavaan. Yhdelle valtiolle osoitettu ystävyys nostatti muissa epäluuloja. Tätä toimintalinjaa seuraten Neuvostoliitto pyrki solmimaan erilliset

¹⁷⁹ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 26, 30.4.1925 Tallinna.

¹⁸⁰ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 28, 26.5.1925 Tallinna.

¹⁸¹ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 29, 10.6.1925 Tallinna.

hyökkäämättömyyssopimukset jokaisen valtion kanssa ja yritti hajottaa niiden yhteistä blokkia.

Presidentin matkan jälkeen Virossa oltiin ainakin hetkellisesti toiveikkaita Suomen suhteen: ”Sanoma Tasavallan Presidentin aikeesta saapua Viroon ja siis hänen päätöksestään aloittaa vierailunsa muissa maissa juuri heimokansan keskuudesta tuli kuin parhain päivänpaiste keskellä synkkiä pilviä.”¹⁸²

Holsti arvioi, että maiden väliset suhteet olivat olleet viimeksi yhtä lämpimät vuoden 1922 keväällä silloisen riigivanem Pätsin vieraillessa Helsingissä. Viron epäluulot olivat alkaneet nousemaan siitä lähtien. Vuonna 1923 ulkoministeriksi noussut entinen Viron Helsingin lähettiläs Akel ei voinut tuoda Helsingistä mukanaan mitään toiveita herättäviä näkemyksiä. Seuraava lähettiläs Hellat oli joutunut pettymään toivoessaan saavansa muutettua Suomen sosialistien kylmähköä suhtautumista Viroa kohtaan. Holsti arvioi, että ”Hellat ilmeisesti on tiedottanut hallitukselleen Helsingin verrattain viileästä virolaissympatiasta”.¹⁸³

Holstin mukaan virolaisten epäluulot olivat kasvaneet tasaisesti vuodesta 1922 lähtien, koska Suomen asennoituminen oli ollut johdonmukaisen kylmää. Erkkö oli kuvannut samaa suhteiden kehitystä vapautumisena epäterveellisestä tunteellisuudesta.

Virolaisille presidentin vierailu oli merkki siitä, ettei Suomi ainoastaan myötäillyt venäläisten intressejä. Viralliset ja epäviralliset ystävyden ja veljeyden osoitukset poistivat epäluuloja. Holsti arvioi vierailun vaikutusta näin: ”Viro sai kautta kaikkien kansankerrosten ja ikäluokkien sen vakaumuksen, että se oli jälleen tunnustettu tasa-arvoiseksi veljeksi, jonka lyhyen itsenäisyyskauden kaikelle luovalle työlle vanhempi ja taitavampi veli saattoi antaa rohkaisevan myötätuntonsa.”¹⁸⁴

Holhoavan ison veljen asenne nousee taas esille, vaikkakin positiivisessa sävyssä. Suomen isoveljeys näyttäytyy myötätuntoisuutena eikä väheksyntänä ja se esiintyy

---

¹⁸² KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 29, 10.6.1925 Tallinna.

¹⁸³ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 29, 10.6.1925 Tallinna.

¹⁸⁴ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 29, 10.6.1925 Tallinna.

hieman paradoksaalisesti yhdessä tasa-arvoisuuden ajatuksen kanssa. Aineiston perusteella Suomen ison veljen asemaan verrattu suhde Viron kanssa on perusteltu.

Suomalaisten mielikuva virolaisista oli 1800-luvun lopulle tultaessa yleensä lähinnä neutraali, hieman vähättelevä ja harvoin selkeän positiivinen. Suomen ja Viron välit pysyivät epäsuhtaisina maailmansotien välisenä aikana, ja Viron suurempi kiinnostus Suomea kohtaan näkyi muun muassa käännetyn kirjallisuuden määrässä. Epäsuhtaisista väleistä seurasi myös virolaisten taipumus loukkaantua, jos he tulkitsivat Suomen käyttäytyvän ison veljen tavoin.¹⁸⁵ Holsti oli jossain määrin poikkeus, koska hän näki Viron yleensä positiivisessa valossa. Ison veljen asennoitumista oli mukana, mutta hyväntahtoisuus ja yleinen veljeys olivat etusijalla. Virallinen Suomi oli veljenä välinpitämättömämpi ja etäisempi kuin tasa-arvoisempaa suhdetta kannattava Holsti.

Virolaisten taipumus loukkaantua suomalaisten ylenkatseesta ja välinpitämättömyydestä on selkeästi nähtävissä myös lähetystön raporttien perusteella. Erko oli syksyllä ollut hetkellisesti toiveikas, koska ajatteli epäluulojen hälvenneen. Presidentti Relanderin matka sai myös Holstin toiveikkaaksi suhteiden lämpenemisen suhteen. Hetkittäiset toivonpilkahdukset kuitenkin kääntyivät pian pettymyksiksi.

2.2.4 Suhteet viilenevät jälleen

Ulkoministeri Pusta käytti Relanderin matkaa propaganda-aseena kertoessaan sen kuvastavan sitä, että Suomi valvoi Viron etuja.¹⁸⁶ Matkan aikana pidetyt puheet paljastivat kuitenkin myös Suomen pidättyväisyyden. Niissä oli korostettu, ettei Suomen ja Viron välillä tarvittu erillisiä sopimuksia. Sitä, ettei Suomi ollut sellaisiin valmis peiteltiin kaunopuheisuudella. Relanderin matka oli siis lopulta reaalipoliittisesti lähinnä seremoniallinen ystävydenosoitus. Ajan kuluessa asia valkeni yhä selvemmin virolaisille. Kumpikin maa kuitenkin puristi matkasta sen propagandahyödyn, mitä siitä oli saatavissa.

---

¹⁸⁵ Alenius 2002, 62–66.

¹⁸⁶ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 33, 26.6.1925 Tallinna.

Pustan ulkoministerinkausi oli loppumassa. Häntä vastaan oli nostettu syytöksiä monelta taholta, minkä vuoksi hän oli ollut pakotettu jättämään eronpyyntönsä. Todellisuudessa kyseessä oli poliittinen peli tai niin asia tulkittiin Suomen lähetystössä.

Holsti arvioi Pustaa näin: ”Tällöin en voi välttyä siltä nimenomaiselta toteamiselta, että ministeri Piip’in jälkeen Pusta ilmeisesti on ollut se Viron ulkopoliitiikan johtaja, joka parhaiten on toiminnalleen voinut antaa yleis-eurooppalaisen tason ja leiman.”¹⁸⁷ Pusta toimi johdonmukaisesti reunavaltioiden liiton edistämiseksi. Ei siis ihme, että Holstin arvio Pustasta oli myönteinen.

Pusta ei ollut pidetty mies Neuvostoliiton silmissä. Lähetystösihteeri Niilo Orasmaa välitti ”erään ulkovallan Moskovassa olevan lähetystön” saamia tietoja Neuvostoliiton ulkosuhteista. Näissä tiedoissa Viron politiikkaa kuvattiin ”leppymättömäksi ja epäkorrektiksi”. Viron politiikan epäkorrektius nähtiin myös ulkoministeri Pustan syyksi ja se ei vastannut neuvostotietojen mukaan vallitsevien piirien politiikkaa.¹⁸⁸

Samassa yhteydessä Suomen suhteita Neuvostoliittoon kuvataan näin:

”Baltian valtioista on suhde Suomeen parhain. Suomi on korrektein SSSR:ää kohtaan. Taloussuhteet kehittyvät molempien puolten eduksi. Suomen kanssa, joka on varakkain ja pysyväisin Baltian valtioista, koettaa SSSR kehittää taloudellista suhdettaan. Väärinkäsityksiä Suomen kanssa ei ole.”¹⁸⁹

Tämänkaltaiset tiedot saattoivat hyvin olla tarkoituksenmukaisia ”vuotoja”, joita annettiin diplomaateille jaettavaksi edelleen. Ne lähinnä välittivät Neuvostoliiton mielipiteet kyseessä oleville valtioille. Suomi esiintyy mallioppilaana, koska Neuvostoliittoa miellytti Suomen kannat Helsingin konferenssissa. Suomen kehuminen myös loi eripuraa Suomen ja Baltian valtioiden välille.

Viroa koskevan osuuden voi tulkita tarkoittavan vaatimusta Pustan erosta. Neuvostoliiton reagointi Pustan politiikkaan oli taloudellinen kiristys: ”Neuvosto-Venäjän hallitus onkin päättänyt supistaa taloudelliset suhteet Viron kanssa vähimpään

¹⁸⁷ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 33, 26.6.1925 Tallinna.

¹⁸⁸ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 34, 22.7.1925 Tallinna.

¹⁸⁹ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 34, 22.7.1925 Tallinna.

mahdolliseen. Sen vuoksi on paperitilaukset annettu Suomelle ja tekstiilitilaukset Latvialle ja Puolalle”.¹⁹⁰ Pusta oli ollut aktiivinen yrittäessään herättää henkiin reunavaltioiden yhteistyötä. Nyt häntä savustettiin ulos ulkoministerin paikalta.

Reunavaltioiden yhteistyö vaikutti olevan lopullisesti hiipumassa. Suomi ilmoitti toiveensa Tallinnassa järjestettäväksi suunnitellun konferenssin lykkäämisestä. Diplomaattien keskuudessa asiaa tulkittiin paikoin Suomen vetäytymiseksi valtioiden yhteistoiminnasta.¹⁹¹ Virolla oli taas aihetta pettymykseen. Suomi suhtautui jälleen kylmästi yhteistyöhön.

Latvian suhtautuminen oli muuttunut kielteiseksi Suomen, Viron, Latvian ja Puolan liittoa kohtaan. Latvian ulkoministeri Meierovics tavoitteli Saksan ja Neuvostoliiton tukea itsenäisyydelleen. Suurvalloille olisi sopinut Latvian, Liettuan ja Viron välinen liitto. Pusta ei saanut Suomesta tukea politiikalleen. Helsingissä Pusta sai kuulla, että Suomi oli ystävällisissä väleissä Ruotsin ja Saksan kanssa, mutta läheinen ystävyys Puolan kanssa ei sille sopinut. Suomi oli valmis poliittiseen yhteistoimintaan Viron ja Latvian kanssa. Suomi kehotti Viroa lähentymään Skandinaviaa. Pusta yritti ottaa reunavaltioiden välisen sopimuksen esille Genevessä käydyissä neuvotteluissa elokuussa 1925, mutta Suomen ulkoministeri Idman kieltäytyi käsittelemästä asiaa.¹⁹²

Suomen ulkopoliitikka myötäili Saksan ja Neuvostoliiton etuja. Se yritti saada Viroa lähestymään Skandinaviaa, mikä oli Saksan toiveiden mukaista. Virolaisesta näkökulmasta Suomen ehdottama Saksan tukema skandinaavinen orientoituminen tuskin oli erityisen mieluinen. Holsti arvioi, että Ruotsi ajoi Saksan etuja kansainvälisessä politiikassa. Ruotsin Tallinnan lähettiläs oli hänen mukaansa ”Viron ja Latvian jokseenkin selvä vihollinen”.¹⁹³ Tätä taustaa vasten ei ole ihme, jos Virossa oltiin pettuneitä Suomeen. Suomi yritti pitää välinsä hyvinä Baltian valtioihin, mutta sen ulkopoliittinen suuntaus oli virolaisesta näkökulmasta katsottuna hyvin epämieluinen. Suomen ja Viron

---

¹⁹⁰ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 34, 22.7.1925 Tallinna.

¹⁹¹ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 39, 21.8.1925 Tallinna.

¹⁹² Holm 1997, 41.

¹⁹³ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 42, 26.8.1925 Tallinna.

suhteiden kehittymiselle lämpimämmiksi ei ollut juuri mahdollisuuksia eikä seremoniallisilla ystävydenosoituksilla voinut paikata kaikkea.

2.3 Pettynyt lähettiläs

2.3.1 Pustan ero

Tallinnan lähetystön raporteissa käsiteltiin useaan otteeseen ulkoministeri Pustan tilannetta. Häntä syytettiin Virossa myös epäonnistumisesta lähentymisessä Suomea kohtaan. Holstin mukaan Pusta oli: ”kokonaan syytön, sillä olkoon Viron ulkoasiainministerinä ollut kuka tahansa, ei Suomen yleistä mielipidettä olisi voitu muuttaa katsomaan asiaa tunteiden asemasta yleisen maailmanpolitiikan pakottavalta kannalta.”¹⁹⁴ Holsti näki valitun linjan tunteiden pohjalta valituksi, kun yleisesti sitä pidettiin Suomessa nimenomaan reaalipoliittisena linjanvetona. Pusta oli yrittänyt ajaa läpi Viron toivomaa liittoa kaikin keinoin, joten siinä suhteessa kritiikki häntä kohtaan oli aiheetonta. Se oli luultavasti yksi syy, miksi häntä alettiin hiillostamaan pois ulkoministerin paikalta.

Viron poliittisissa piireissä oli ryhdytty toimiin Pustan erottamiseksi. Suomen lähetystössä arveltiin Konstantin Pätsin olleen *Päevälehd*en välityksellä ohjaamassa ulkoministeriä vastaan kohdistettuja hyökkäyksiä. Asian taustalla vaikuttivat olevan myös ulkomaiset voimat. Virossa oli lähestytty Neuvostoliiton lähetystöä ja kauppavaltuuskuntaa salaisissa neuvotteluissa, joita oli sittemmin jatkettu julkisestikin. Niissä oli saatu aikaan sopimukset 9 miljoonan kultaruplan tilauksista virolaisille tehtaille, minkä ehdoksi venäläiset olivat laittaneet Pustan eron.¹⁹⁵ Väitteet olivat tuskin tuulesta temmattuja. Asia oli mainittu aiemmin lähetystön saamissa neuvostolähteissä, joissa nimenomaan Pustan politiikka oli mainittu syynä taloudelliseen painostukseen. Pustan eroamisen jälkeen Viron tehtaot saivat heti suuret tilaukset.¹⁹⁶ Vaikuttaa siltä, että Pusta uhrattiin taloudellisen painostuksen edessä. Viron johtavat poliitikot asettuivat lähes poikkeuksetta häntä vastaan. Pustan politiikka ei ollut Suomellekaan

---

¹⁹⁴ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 44, 29.8.1925 Tallinna.

¹⁹⁵ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 44, 29.8.1925 Tallinna.

¹⁹⁶ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 48, 14.9.1925 Tallinna.

mieluista. Suomen ulkoministeri Idmanin mielestä Suomen oli rohkaistava virolaisia poliitikkoja, kuten Konstantin Pätsiä ja kenraali Johan Laidonera, jotka vastustivat Pustan politiikkaa.¹⁹⁷ Suomi vastusti Pustan jatkuvia yrityksiä liittoasiassa. Erityisesti hänen yrityksensä saada Puola mukaan liittoon herätti vastustusta Saksan ja Neuvostoliiton lisäksi Suomessa. Pustan politiikan laaja ulkomainen epäsuosio sai myös Viron johtavat poliitikot nousemaan häntä vastaan. Taustalla painoi epäilemättä myös Neuvostoliiton taloudellinen painostus.

Holsti arvioi Pustan politiikkaa Suomen suhteen näin:

”kun hän on nähnyt Suomen ehdottoman haluttomuuden antautua sellaiseen politiikkaan, on hän koettanut ainakin pelastaa virolais-suomalaisista suhteista mitä pelastettavissa ehkä on ollut. Ja sen enempiä ei kukaan muukaan virolainen ulkoasiainministeri olisi Suomen suhteen voinut saada aikaan.”¹⁹⁸

Holsti oli kääntymässä pessimistiseksi. Näkymät maiden välisistä suhteista olivat heikot. Relanderin vierailun nostattama toiveikkuus oli poissa.

2.3.2 Turhautunut Holsti ja luottamuspuola ulkoministeriön kanssa

Lähetystö raportoi loppuvuodesta 1925 useaan otteeseen virolaisten keskuudessa vallinneesta pettymyksestä ja epäluulosta Suomea kohtaan. Holsti oli turhautunut, koska kotimaisten lehtien kirjoittelu vaikeutti hänen työtään virolaisten epäluulojen hillitsemisessä.

Virossa nousi pintaan alakuloisuus, kun siellä seurattiin Suomen skandinaavisen suuntauksen kehitystä, jota alleviivattiin Suomen lehdistössä. Holstin mukaan Virossa ja Latviassa vallinnut epäluulo Suomea kohtaan nähtiin niissä nyt suorastaan poliittisena välttämättömyytenä. Viron saksalaiset lehdet osoittivat suorastaan hillitöntä iloa Ruotsin kuninkaan vieraillessa Suomessa.¹⁹⁹ Suomen ja Ruotsin välien lähenemistä pidettiin Saksassa erittäin mieluisena etenkin, kun se nähtiin merkkinä Suomen vähenevästä

---

¹⁹⁷ Holm 1997, 44.

¹⁹⁸ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 44, 29.8.1925 Tallinna.

¹⁹⁹ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 45, 31.8.1925 Tallinna.

mielenkiinnosta Puolaa kohtaan.²⁰⁰ Saksalaisvastaiselle Holstille asia oli varmasti karvas pala nieltäväksi.

Holsti arveli, että lähikuukaudet osoittaisivat, missä määrin epäluulot jäisivät virolaisten mieliin. Kaavaillun Tallinnan konferenssin onnistumisen merkitys oli lähettilään mukaan ensiarvoisen tärkeää.²⁰¹ Tallinnan konferenssi peruttiin ja se merkitsi myös reunavaltioiden konferenssijärjestelmän loppumista.²⁰² Konferenssin kohtalosta vielä tietämätön Holsti ehdotti toimia suhteiden pelastamiseksi Viron ja Latvian kanssa. Hän ehdotti presidentin vierailua Latviaan, mikä toteutuikin seuraavana kesänä. Tämän lisäksi lähettiläällä ei ollut juuri muuta ehdotettavaa kuin rauhoittavien ystävällisten sanojen lausuminen Viron ja Latvian edustajille Helsingissä.²⁰³ Pientenkin julkisten ystävyydenosoitusten esittäminen oli vaikeaa, koska ei haluttu herättää epäluuloja Ruotsissa. Tallinnan lähettilään asema oli tukala Suomen valitseman suuntauksen vuoksi. Asiaa vaikeutti paikallisten lehtien kirjoittelun lisäksi myös suomalainen lehdistö, jota seurattiin Virossa tarkasti.

Suomessa kyllä vakuuteltiin, ettei sen haluttomuus poliittiseen liittoon tarkoittanut Viron olevan sille yhdentekevä. Suomessa haluttiin myös säilyttää ystävälliset välit Viron kanssa. Suomi korosti kuuluvansa sivistyksellisesti enemmän Skandinavian maihin ja olevansa maantieteellisen asemansa puolesta toisenlaisessa asemassa. Virallinen Suomi ei tahtonut sitoa käsiään vaan säilyttää toimintavapautensa.²⁰⁴ Virolaisesta näkökulmasta ymmärrettiin varmasti jossain määrin maantieteelliset syyt, etenkin Pustan jälkeisenä aikana. Suomen sivistyksellisten erojen korostaminen ei taas varmaan ollut niin helposti ymmärrettävissä. Suomalaiset kai näkivät itsensä enemmän läntisen sivistyksen edustajina Viron ollessa enemmän tai vähemmän itäisen kulttuuripiirin maa. Virossa suhtauduttiin ivallisesti suomalaisten yrityksiin esiintyä skandinaavisena kansana ja lehdistössä suomalaisten katsottiin todistelevan ruotsalaisille sitä, etteivät he olleet mongolirotua. Suomalaisten nähtiin haluavan korostaa eroaan virolaisiin, kun taas

---

²⁰⁰ Holm 1997, 47.

²⁰¹ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 45, 31.8.1925 Tallinna.

²⁰² Holm 1997, 50.

²⁰³ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 45, 31.8.1925 Tallinna.

²⁰⁴ Holm 1997, 45.

Virossa haluttiin korostaa kansojen yhtäläisyyksiä. Kaikkea Suomen kylmäksi katsottua käytöstä ei voi perustella reaalipolitiikan vaatimuksilla. Virolaisilla oli perusteet nähdä Suomi ajoittain ylimielisenä isoveljenä.

Suomen parempaa asemaa ja korkeampaa kulttuuria korostavat lausunnot Holsti näki paikoin ulkovaltojen mielistelyksi ja rauhoitteluksi, kun hän sai kuulla niitä ulkovaltojen edustajilta. Korulauseilla jokainen valtio saatiin uskomaan omaan ylivertaisesti parempaan asemaansa niin, etteivät ne liittoutuisi toistensa kanssa.²⁰⁵

*”Suomalaisen diplomatian tulisi minun yksityisen käsitykseni mukaan kaikkialla tunkeutua tämän katsantokannan ytimeen ja missä meitä koetetaan imarrella asemamme ‘paremmuudella’, on suoraan sanottava että venäläisen imperialismin edessä on sangen vähän syytä tuudittautua kovin kauniisiin unelmiin.”*²⁰⁶

Suomen ulkoministeriö käytti juuri Suomen parempaa asemaa perusteena linjatessaan ulkopoliittikkaansa. Suomea ei tahdottu sitoa heikommassa asemassa oleviin balttilaisiin valtioihin. Holsti ei nähnyt Suomen asemassa niin suurta eroa Baltian maihin verrattuna. Hän näki Venäjältä irtautuneiden valtioiden olevan samassa veneessä.

Holsti ehdotti yhteistoimintaa reunavaltioiden kesken Kansainliiton aseiden supistamiskonferenssin yhteydessä. Lähettiläs toivoi yhteistoiminnan vähentävän Puolan intoa lähestyä Neuvostoliittoa.²⁰⁷

Virossa kenraali Laidonerin pitämässä puheessa toivottiin Viron muuttavan suhtautumista Neuvostoliittoon Suomen esimerkin mukaisesti. Puheessa Suomi esiintyi veljeskansana, jonka kanssa liitto ei olisi mahdollinen ilman molemminpuolista tarvetta.²⁰⁸ Laidonerin kannat kuvastivat hyvin uutta poliittista linjaa, jota myös Suomi tuki.

---

²⁰⁵ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 53, 10.10.1925 Tallinna.

²⁰⁶ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 53, 10.10.1925 Tallinna.

²⁰⁷ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 53, 10.10.1925 Tallinna.

²⁰⁸ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 53, 10.10.1925 Tallinna.

Kenraalin viittaus suomalais-venäläisiin suhteisiin oli saanut virolaisen sanomalehden *Vaba maan* käsittelemään Suomen politiikkaa hyvin kirpeään sävyyn. Holsti mainitsee, että hänen selostuksiinsa Latviassa ja Virossa vallitsevista käsityksistä Suomen saksalaismyönteisestä politiikasta oli aina suhtauduttu Suomessa happamasti ja niitä oli pidetty liioitteluna. Nyt hän pystyi artikkelia lainaten todistamaan olleensa oikeassa. Artikkelin mukaan Suomen uskottiin päässeen Saksan kanssa yhteisymmärrykseen vuodesta 1922 lähtien, jolloin se oli saanut takeita Venäjän varalle. Saksan tuki Virolle olisi voitu ostaa vain peruuttamalla agraarireformi, mikä olisi mahdotonta. Lähettiläs uskoi, ettei lehdistön mielipidettä ollut helppo muuttaa. Virossa ja Latviassa tarkasteltiin Suomen politiikkaa ottaen huomioon, miten se sopi saksalais-venäläisiin etuihin.²⁰⁹

Holstin raporteissa käy usein ilmi lähettilään epäilyt, ettei hänen tietojaan otettu Suomessa aina vakavasti. Tämä nosti esiin katkeruutta.

Holstin vahva saksalaisvastaisuus oli yleisessä tiedossa ja hän oli hyvin kiistelty henkilö Suomen ulkopolitiikassa.²¹⁰ Holstin Viro-ystävyyt ja vahva saksalaisviha vaikuttavat saaneen ulkoministeriön pitämään hänen tietojansa ajoittain puolueellisina. Holsti itse pyrki raporteissaan usein hälventämään epäluuloja esittämällä omasta mielestään puolueettomien osapuolien tietoja. Holsti ymmärsi siis nähtävästi itsekkin, että hänen tietonsa saattoivat vaikuttaa hieman puolueellisilta. Holstin kattavat tiedustelutiedot ja asiantuntevat analyysit poliittisesta tilanteesta saattoivat hyvinkin jäädä ulkoministeriössä vähälle huomiolle hänen persoonansa vuoksi.

Ulkoministeriössä nousi epäilyksiä lähettilään kyvystä mukautua Suomen virallisen linjan mukaiseen politiikkaan. Holstin ja ulkoministeri Procopén maaliskuussa 1925 käymässä henkilökohtaisessa kirjeenvaihdossa kävi ilmi epäilykset lähettilään lojaalisuudesta.²¹¹ Ei ole ihme, että asian tiimoilta nousi epäilyksiä. Holstin raporteissa nousi esiin hänen halunsa luoda reunavaltioiden liitolle mahdollisuuksia.

Ulkoministeriön kysyessä syksyllä 1925 Suomen Moskovan lähettiläältä Antti Hackzellilta mielipidettä eräistä Holstin välittämistä salaisista tiedoista, hän piti niitä

---

²⁰⁹ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 53, 10.10.1925 Tallinna.

²¹⁰ Pietiäinen 2003, 83–84.

²¹¹ Pekkarinen 2015, 77–79.

arvottomina. Holstia asia luonnollisesti hermostutti, etenkin kun Hackzell itse toimi lähettiläänä Kremlin valvovan silmän alla ilman suuria mahdollisuuksia salaisen tiedon hankintaan.²¹²

Holstin raporteissa toimitettiin usein tietoja Saksan ja Neuvostoliiton sotilaallisesta yhteistyöstä. Lähetystö välitti tietoja muun muassa Neuvostoliitossa sijaitsevasta Saksan Junkers-lentokonetehasta ja siellä rakennettavien lentokoneiden ominaisuuksista.²¹³ Holstin välittämät tiedot olivat aikakauden suuria sotilassalaisuuksia. Lähettilään saksalaisvastaisuus saattoi vaikuttaa ulkoministeriössä siihen, miten hänen tietoihinsa suhtauduttiin. Holsti mainitsee turhautuneena Harri Holman lähettäneen tietoja Saksan ja Neuvostoliiton yhteistyöstä vasta, kun ne olivat tulleet lehdistössä esille. Holsti oli puhunut asiasta jo kuusi vuotta aiemmin. Holsti uskoi, että hänen tietoihinsa suhtauduttiin ”fantasian tuotteina tai kritiikittömästi nieleminäni jaarituksina”.²¹⁴

Saksalaisvastainen Holsti nosti esiin Suomen politiikan saksalaisiin intresseihin mukautuvan linjan. Hän ei uskonut ulkoministeriössä arvostettavan sitä, että hän nosti asian esille. Eräässä raportissa hän myös kertoi nähneensä listan suomalaisista poliitikoista, jotka toimivat yhteisymmärryksessä Saksan kanssa. Hän myös kertoi, että Baltiassa uskottiin Saksan vaikutusvallan Suomeen olevan haitaksi Virolle ja Latvialle.²¹⁵ Latvian Tallinnan lähettiläs raportoi tammikuussa 1926, että Holstin mahdollisuudet edistää reuna- ja liittoajatuksia olivat käyneet rajallisiksi. Poliittinen valta oli Suomessa ruotsalaisten ja germanofiilien käsissä.²¹⁶ Ulkoministeriön vähäiseksi kokema kiinnostus tiedustelutietoihin, jotka voitiin lukea saksalaisvastaisiksi, sai lähettilään varmaan itsekkin epäilemään Suomen politiikan suuntaa.

Suomen valitseman ulkopoliittisen linjan vuoksi pelkona oli, että Baltian maat ajautuisivat Neuvostoliiton vaikutusvallan alle. Suomen ulkoministeriössä pyrittiin oikaisemaan Viron ja Latvian lehdissä esitettyjä näkemyksiä Suomen ajautumisesta

---

²¹² Pekkarinen 2015, 58–59.

²¹³ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 42, 26.8.1925 Tallinna.

²¹⁴ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 53, 10.10.1925 Tallinna.

²¹⁵ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 63, 11.12.1925 Tallinna.

²¹⁶ Holm 1997, 49.

Neuvostoliiton ja Saksan etujen puolustajaksi, mutta lehdistön mielipiteitä oli vaikeata kääntää.²¹⁷

2.3.3 Suomen ja Viron välit jäävät viileiksi

Suomen lähettiläällä ei ollut keinoja torjua Virossa esiintyviä epämieluisia käsityksiä Suomen politiikasta. Suomen ja Viron välit olivat loppuvuodesta 1925 viileät. Viron uusi ulkoministeri Ado Birk otti vastaan Tallinnan diplomaattikunnan ja teki Holstille tilaisuuden yhteydessä ironisen maininnan Suomen hyvistä idänsuhteista.²¹⁸ Tällainen piikittely kuvasti hyvin pettymystä Suomen ulkopoliittisiin valintoihin.

Suomen ja Baltian valtioiden välisten suhteiden hoitaminen oli vallitsevassa tilanteessa vaikeaa. Kreivi Bergin maatila-asiat teettivät jälleen paljon töitä lähettiläällä. Lähetystö välitti myös tietoja Neuvostoliiton politiikasta Baltian suhteen, jonka tarkoitus oli saada maat liittymään Neuvostoliittoon.²¹⁹

Viron vallankaappausyrityksen jälkeinen laaja hallitus oli kaatumassa. Vaaran jälkeinen yhtenäisyys oli kadotettu ja riitaisuudet nousivat taas pintaan. Hallitus oli pyrkinyt yksimielisesti Suomen kanssa tehtävään liittoon. Sen sijasta oli saatu lähinnä symbolinen tuki presidentti Relanderin vierailun muodossa. Konstantin Pätsin valmisteltavaksi jäänyt uusi hallitusmuoto oli jäänyt toteutumatta vallankaappauksen muiston haalistuessa. Heikot hallitukset tekivät maan sisäisesti heikoksi. Holsti selostaa myös joutuneensa *Hufvudstadsbladetin* kritiikin kohteeksi.²²⁰ Tapahtuma on kuvaava esimerkki lähettilään vaikeasta asemasta ulkosuhteiden hoidossa Baltian maihin nähden. Latvian lehdille antama rauhoitteluyritys Suomen ulkopoliittisen linjan suhteen oli kotimaiselle lehdelle liikaa liehittelyä, mutta latvialaiselle lehdelle puolestaan liian vähän.

---

²¹⁷ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 54, 26.10.1925 Tallinna.

²¹⁸ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 56, 31.10.1925 Tallinna.

²¹⁹ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 60, 16.11.1925 Tallinna.

²²⁰ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 62, 1.12.1925 Tallinna.

Turhautunut Holsti esitti tilanteen takia raportissaan kysymyksen: ”Miten tällaisissa olosuhteissa Suomen lähetystöt Tallinnassa ja Riigassa kykenevät ylläpitämään edes kohtuullista luottamusta meihin, on enemmän kuin problemaattista.”²²¹ Holsti kiinnitti raporteissaan vuoden 1925 loppupuolella paljon huomiota Suomen lehdistön kirjoitteluun ja virolaisten siitä tekemiin tulkintoihin. Lehdistö otettiin raporteissa usein esille luultavasti myös siksi, että lähettilään keinot Suomen ja Viron välisten suhteiden kohentamiseksi olivat niin rajatut, että piti keskittyä lähinnä vahinkojen minimoimiseen. Henkilökohtaisesti lähettilästä suututti myös poliittisten vastustajien ilo Suomen valitseman ulkopoliittisen linjan myötä.

Ongelmat Suomen ja Viron välisissä suhteissa jäivät hetkeksi taka-alalle Suomen itsenäisyyspäivänä. Kansan keskuudessa vaikutti elävän edelleen voimakas myötätunto Suomea kohtaan. Suomen itsenäisyyspäivän juhlistus Virossa oli sydämellistä.²²² Maiden väliset suhteet olivat sydämelliset lähinnä seremoniallisella tasolla ja virallisen politiikan kovan ytimen ulkopuolella. Suojeluskuntien ja kulttuurijärjestöjen välillä yhteistoiminta oli jouhevaa.

Suomen ja Viron välit jäivät viileiksi, mutta maiden erityissuhde oli edelleen olemassa. Suurin este lähentymiselle oli Suomen lukkoon lyömä ulkopoliittinen suuntaus. Suomi yritti jatkossa vahvistaa Skandinaavista suuntautumistaan ja ehdotti sitä myös Baltian maille. Suomen ja Viron suhteiden painopiste oli siirtymässä Kansainliitossa toteutettavaan yhteistoimintaan, kun reunavaltioiden konferenssijärjestelmä kaatui eikä liittokysymyksiä enää käsitelty. Yhteinen vihollinen Neuvostoliitto edellytti jatkossakin yhteistyötä Suomen ja Viron kesken, mutta liittoutuminen ei ollut enää realistinen mahdollisuus.

YHTEENVETO

Eljas Erkon ja Rudolf Holstin raportteihin perustuva aineisto nostaa esiin eroja heidän suhtautumisessaan Viroon. Holsti näki Viron poikkeuksetta positiivisemmassa valossa ja

---

²²¹ KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 62, 1.12.1925 Tallinna.

²²² KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet, Nro: 63, 11.12.1925 Tallinna.

yhdenveroisempana kumppanina kuin Erko. Erkon linja oli lähempänä Suomen politiikan valtavirtaa.

Mielikuvissa vaikuttaa vallinneen pitkälti samat peruspiirteet, jotka olivat syntyneet maiden välille 1900-luvun alussa. Holsti edusti romanttisempaa heimokansallista suuntausta, jossa korostui kansojen yhtäläisyydet ja veljeys. Holsti halusi Suomen olevan hyväntahtoinen isovelji ja hän näki maiden välisen yhteistyön myös reaali poliittisesti kannattavana. Holstin tausta heimoaatteen ja pienten kansojen oikeuksien ajajana vaikutti hänen positiivisempiin näkökulmiinsa. Erkolle keskiössä olivat reaali poliittiset edut ja Suomen johtoasema maiden välisissä suhteissa. Mielikuva virolaisista oli lähinnä neutraali. Veljellisyys sopi Erkolle vain, jos se ei ollut ristiriidassa poliittisten etujen kanssa. Holsti tunsu hyvin virolaisen mielenmaiseman ja ymmärsi ehkä liiankin hyvin Viron toiveita. Viron kansan keskuudessa Suomea kohtaan vallitsivat vahvat sympatiat. Tallinnassa suhtauduttiin Suomeen hieman varauksellisemmin. Osa virolaisista poliitikoista oli vahvasti Suomen ihailijoita, mutta yleisesti he olivat realistisia suhtautumisessaan. Virossa haettiin yksituumaisesti liittoa Suomen kanssa vallankaappausyrityksen jälkeen. Vuoden 1925 puolella Pustan syrjäyttämisen jälkeen nousi esiin realistisempi linja, mutta se oli ensisijaisesti Suomen osoittaman haluttomuuden seurausta.

Lähetystön työn kannalta tiedustelutietojen välittäminen oli keskeisessä osassa. Neuvostoliiton ja kansainvälisen kommunismin tarkkailu oli tärkein yksittäinen raportoinnin aihe.

Suomen ja Viron väliset suhteet jäivät viileiksi pääasiassa Suomen valitseman ulkopoliittisen linjan takia. Viron suuret toiveet Suomen suhteen korostivat pettymystä, kun lähentyminen ei onnistunutkaan. Saksan ja Neuvostoliiton vahvat intressit reunavaltioiden suuntaan vaikeuttivat niiden yhteistoimintaa entisestään. Erityisesti Holsti korosti ulkovaltojen vaikutusta julkiseen mielipiteeseen sekä Suomessa että Virossa.

Talouden alalla maat olivat toistensa kilpailijoita. Virolla ei ollut kiinnostusta suomalaisia tuotteita kohtaan. Erkon raporteissa kävi myös ilmi toiveet Viron talouselämän suomalaistamisesta, mutta tuloksia ei juuri saavutettu. Oikeudelliset kiistat Kreivi Bergin

maatilasta aiheuttivat paljon töitä lähetystölle eikä asiassa saavutettu toivottuja tuloksia. Erkolla oli vaikeuksia sulattaa maareformin vasemmistolaisuutta ja hän piti sen luomaa pientilavaltaisuutta vahingollisena. Suomen ja Viron taloudellinen yhteistyö oli verrattain vähän esillä raporteissa eikä vaikuta olleen erityisen aktiivista.

Presidentti Relanderin matka Viroon nostatti ensin suurta innostusta. Tavallaan se myös osoitti, miten vähän konkretiaa maiden välisissä suhteissa oli. Matkan aikana pidetyt puheet tiivistivät kauniisti muotoillen, ettei maiden välille tarvittaisi liittoa tai sopimuksia. Viron tuli vain luottaa Suomen veljelliseen myötätuntoon. Suomen haluttomuus tuleviin konferensseihin haihdutti nopeasti suuren osan siitä hetkellisestä toiveikkuudesta, mikä Virossa oli noussut ja välit viilenivät jälleen.

LOPPULAUSE

Suomen ja Viron välisiä suhteita on tutkittu vasta vähän. Ulkoministeriö on hiljattain julkaissut laajan kokonaisuuden ulkomaanedustuksen asiakirjoja digitaalisessa muodossa. Suomen ja Viron suhteiden tutkimuksessa on vielä paljon aukkoja ja uudelle tutkimukselle on hyvät mahdollisuudet. Tämä tutkimus on keskittynyt vain lyhyeen ajanjaksoon, jonka sisällä liittoajatukset maiden välillä käytännössä katsoen haudattiin.

Viron merkitys jäi Suomelle varsin vähäiseksi. Erkon ja Holstin raporteista käy ilmi se, miten eri tavalla kaksi raportijaa näkivät Viron tilanteen ja Suomen politiikan mahdollisuudet. Erkko ei pitänyt liittoutumista realistisena mahdollisuutena ja pyrki edistämään Viron saattamista Suomesta riippuvaiseksi. Erkko ei ottanut huomioon, ettei virolaisilla ollut halukkuutta antaa Suomelle erityisetuja ilman vastapalveluksia. Raporteista käy ilmi, miten vaikeaa pientenkin asioiden hoitaminen oli, jos virolaiset tulkitsivat Suomen yrittävän hyötyä Viron kustannuksella. Suomella ei ollut Virolle juuri mitään tarjottavaa taloudellisesti. Maatila-asioissa ei tapahtunut mitään edistystä, eikä Suomella ollut erityisasemaa naapuruussuhteen perusteella.

Viron suurin toive Suomen suhteen oli turvallisuuspolitiikan puolella. Suomella ei ollut halua liittoon ja se sai virolaiset epäileviksi. Virolaiset innostuivat herkästi, jos heräsi toiveita Suomen halusta yhteistyön syventämiseen. Erkon ehdotus sotilaallisesta

yhteistyöstä ja Presidentti Relanderin matka nostivat hetkittäistä innostusta. Pettymys seurasi, kun huomattiin, että Suomelta oli jälleen toivottu liikoja.

Suomen ja Viron erityislaatuinen suhde nousi esiin isänmaallisissa tilaisuuksissa, joiden yhteydessä välit nähtiin raporteissa sydämellisinä. Viron kansalla nähtiin olevan vahvoja sympatioita Suomea kohtaan etenkin Tallinnan ulkopuolella. Poliitiikan tasolla ystävyyttä ei onnistu hyödyntämään taloudellisissa eikä oikeudellisissa kysymyksissä. Kummatkin maat valvoivat etujaan tarkasti eikä heimoveljelle annettu erityiskohtelua.

Viron ystävänä tunnetun Holstin mahdollisuudet ajaa toisenlaista politiikkaa olivat hyvin rajalliset. Suomen ulkoministeriö oli epäilevä lähettilään linjan suhteen. Suomen tekemät valinnat konferenssipolitiikassa olivat tärkein syy sille, että Suomen ja Viron välit jäivät viileiksi. Lehdistön kirjoittelun perusteella Suomen suhtautuminen tulkittiin välinpitämättömäksi. Holsti koki asemansa vaikeaksi, eikä keinoja virolaisten epäluulojen liennyttämiseksi ollut helppo löytää.

LÄHDELUETTELO

I Painamattomat lähteet

Kansallisarkisto, Oulu (KA)

KA Oulu, Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Asiaryhmittäiset kirjediaarit.

Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Poliittisten raporttien toisteet.

Ulkoasiainministeriön Tallinnan lähetystön arkisto, Salainen kirjeenvaihto.

II Painetut lähteet

1.Lähdekirjallisuus

Enckell, Carl: Poliittiset muistelmani 2, WSOY 1956, Suomentanut Impola, Heikki.

2.Sanoma- ja aikakauslehdistö

Itämeren itsenäisyyden alkua ajoilta: Viron, Latvian ja Suomen edustajain yhteistyö maidensa itsenäisyyden hyväksi 1918 – 1919 ja myöhemmin, Helsingin Sanomat, 24.2.1928.

III Tutkimuskirjallisuus

Alenius, Kari: "Veljeskansojen kahdet kasvot. Naapurimaa-kuva", *Virallista politiikkaa - epävirallista kanssakäymistä: Suomen ja Viron suhteiden käännekohtia 1860-1991*, Atena 1997.

Alenius, Kari: "The Images of Neighbours: Estonians and their Neighbours", *Looking at the other - Historical study of images in theory and practise*, University of Oulu 2002.

Favorin, Martti: "P.J. Hynninen", *Suomalainen diplomaatti: muotokuvia muistista ja arkistojen kätköistä*, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2003.

Harjula, Mirko: Viro 1914-1922 : maailmansota, vallankumoukset, itsenäistyminen ja vapaussota, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2009.

Heikki Roiko-Jokela: Virallista politiikkaa - epävirallista kanssakäymistä: Suomen ja Viron suhteiden käännekohtia 1860-1991, Atena 1997.

Holm, Vesa: Balttilainen vai skandinaavinen suuntaus? Baltian asema Suomen ulkopoliitikassa, Jyväskylän yliopisto 1997.

Jussila, Osmo; Hentilä, Seppo; Nevakivi, Jukka: Suomen poliittinen historia 1809-2009, WSOY Oppimateriaalit 2009. 6. uud. p.

Kallenautio, Jorma: "Suomi katsoi eteensä: itsenäisen Suomen ulkopoliittikka 1917-1955", Tammi 1985.

Karjahärm, Toomas: "Venäjän varjossa. Suomi ja Viro Venäjän naapureina", *Virallista politiikkaa - epävirallista kanssakäymistä: Suomen ja Viron suhteiden käännekohtia 1860-1991*, Atena 1997.

Heikki Roiko-Jokela: *Virallista politiikkaa - epävirallista kanssakäymistä: Suomen ja Viron suhteiden käännekohtia 1860-1991*, Atena 1997.

Mansala, Arto; Suomi, Juhani: Suomalainen diplomaatti: muotokuvia muistista ja arkistojen kätköistä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2003.

Nevakivi, Jukka: Ulkoasiainhallinnon historia: 1918-1956, Ulkoasiainministeriö 1988.

Paasivirta, Juhani: Suomen diplomaattiedustus ja ulkopoliittikan hoito itsenäistymisestä talvisotaan, WSOY 1968.

Pekkarinen, Jussi: Kohtu 4: Suomen Tallinnan-lähetystön historia, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2015.

Pietiäinen, Jukka-Pekka: "Rudolf Holsti", 2003. *Suomalainen diplomaatti: muotokuvia muistista ja arkistojen kätköistä*, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2003.

Ratz, David: "Study of Historical Images", *Faravavid* 31/2007, Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys 2007.

Sulamaa, Kaarle: "Akateemisen Karjala-Seuran ideologia, Heimoaatetta aitosuomalaisuutta ja kansakokonaisuuden tavoittelua", *AKS:n tie: Akateeminen Karjala-Seura isänmaan ja heimoaatteen asialla*, Minerva, Helsinki 2011.

Uola, Mikko, 2011. AKS:n tie: Akateeminen Karjala-Seura isänmaan ja heimoaatteen asialla, Minerva, Helsinki 2011.

Zetterberg, Seppo: Suomi ja Viro 1917-1919: poliittiset suhteet syksystä 1917 reunavaltio politiikan alkuun, Suomen historiallinen seura 1977.

Zetterberg, Seppo: Viron Historia, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2007.